

Lokalna Strategia Rozwoju

Lokalna Grupa Działania „Perły Czarnej Nidy”

2015-12-28
Daty zmian:
v 2 - 17.06.2016

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

Spis treści

Rozdział I Charakterystyka LGD	4
Forma prawna i nazwa stowarzyszenia	4
Obszar	4
Potencjał LGD	4
Struktura LGD	6
Organ decyzyjny	7
Zasady funkcjonowania LGD.....	7
Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR.....	8
Opis partycypacyjnych metod tworzenia i realizacji LSR.....	8
Najważniejsze wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji	10
Rozdział III Diagnoza	10
Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup.....	10
Charakterystyka gospodarki i przedsiębiorczości obszaru LGD.....	12
Opis rynku pracy	14
Przedstawienie działalności sektora społecznego	15
Opis problemów społecznych.....	16
Wskazanie wewnętrznej spójności LSR	17
Istotne zasoby obszaru	17
Rozdział IV Analiza SWOT	18
Rozdział V Cele i wskaźniki.....	22
Specyfikacja celów ogólnych, celów szczegółowych i przedsięwzięć.....	22
Cel ogólny 1 „Rozwój gospodarczy obszaru LGD”	22
Cel ogólny 2 „Wzrost atrakcyjności obszaru LGD”	22
Cel ogólny 3 „Wzmocnienie kapitału społecznego lokalnej społeczności”	23
Powiązanie celów z wynikami diagnozy obszaru i analizy SWOT	24
Źródło finansowania celów LSR. Zgodność celów LSR z celami Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020	29
Sposób realizacji przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS	31
Uzasadnienie wyboru wskaźników w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć	32
Wskaźniki – sposób i częstotliwość pomiaru, ustalania stanu	41
Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	41
Charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych	41
Zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji	41
Sposób organizacji naborów wniosków.....	42
Sposób rozliczania, monitoringu i kontroli grantów	42
Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru.....	43
Przyjęte kryteria wyboru	43

Definicja innowacyjności i sposób jej uwzględnienia w kryteriach wyboru	56
Rozdział VII Plan działania.....	56
Rozdział VIII Budżet LSR.....	57
Rozdział IX Plan komunikacji.....	57
Rozdział X Zintegrowanie.....	58
Rozdział XI Monitoring i ewaluacja	60
Rozdział XIII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	62
Załącznik Procedura aktualizacji LSR	63
Załącznik Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu	64
Procedura monitoringu	64
Procedura ewaluacji	66
Sposób wykorzystania danych z monitoringu i ewaluacji	69
Załącznik Plan Działania	70
Załącznik Budżet LSR.....	73
Załącznik Plan komunikacji	74
Przesłanki leżące u podstaw opracowania planu komunikacyjnego	74
Działania podejmowane w przypadku problemów z realizacją LSR, niskim poparciem społecznym dla działań LGD ..	75
Opis sposobu wykorzystania w procesie realizacji LSR wniosków/ opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych	75
Analiza efektywności działań komunikacyjnych	76
Budżet przewidziany na działania komunikacyjne:	76
Opis działań komunikacyjnych.....	76

Rozdział I Charakterystyka LGD

Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Lokalna Grupa Działania „Perły Czarnej Nidy” jest stowarzyszeniem specjalnym posiadającym osobowość prawną. Działa na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. z 2013 r., poz. 173 j.t.), Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach oraz Ustawy z 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. poz. 378). Została powołana na Zebraniu Założycielskim w dniu 17 czerwca 2008 roku.

Obszar

Lokalna Grupa Działania „Perły Czarnej Nidy” swoim zasięgiem obejmuje trzy gminy: Chęciny, Morawicę i Sitkówkę-Nowiny.

Tabela nr. 1 Powierzchnia obszaru oraz liczba mieszkańców z podziałem na poszczególne gminy

Gmina	Powierzchnia w km ²	L. mieszkańców
Chęciny	127	15 082
Morawica	140	15 373
Sitkówka-Nowiny	46	7 587
łącznie	313	38 042

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na dzień 31.12.2013 r.

Obszar objęty działaniem Lokalnej Grupy Działania „Perły Czarnej Nidy”

Potencjał LGD

Lokalna Grupa Działania „Perły Czarnej Nidy” powstała w miesiącu czerwcu 2008 roku w wyniku połączenia dwóch inicjatyw realizowanych w ramach II Schematu Pilotażowego Programu „Leader+”:

- LGD Fundacja Ziemi Morawickiej (obszar: Gmina Morawica), realizującej w ramach II schematu PPL+ projekt: „Wsparcie procesu rozwoju wsi w gminie Morawica”
- Stowarzyszenia LGD „Partnerstwo Chęciny” (Gmina Chęciny), realizującej w ramach II Schematu PPL+ projekt: „Miasto i Gmina Chęciny Ośrodek Turystyczno-Wypoczynkowy w skali województwa i kraju” oraz społeczności lokalnej Gminy Sitkówka – Nowiny, która nie była beneficjentem II Schematu PPL+.

Realizacja Pilotażowego Programu Leader+ w gminach Chęciny oraz Morawica dowiodła, że rozwój obszarów wiejskich za pomocą narzędzia jakim jest Lider przynosi wymierne korzyści dla obszaru, na którym jest wdrażany. Oddolne podejście pozwala lepiej zdefiniować problemy i sposoby ich rozwiązania. Kontynuacja podejścia Leader w okresie 2007-2013 stała się więc naturalną kolejną rzeczą, a mając na uwadze wzmocnienie potencjału LGD, postanowiono połączyć dotychczasowe doświadczenia z poprzedniego okresu programowania, a także włączyć w strukturę LGD gminę Sitkówka-Nowiny. Za decyzją taką mocno przemawiał fakt spójności tych terenów pod względem geograficznym, przyrodniczym, historycznym, kulturowym, demograficznym oraz terytorialnym.

Inicjatorem utworzenia nowej Lokalnej Grupy Działania była LGD Fundacja Ziemi Morawickiej, a także gminy Morawica, Chęciny i Sitkówka-Nowiny. Inicjatywa stworzenia nowego partnerstwa nabrała dynamiki w drugiej połowie 2007 roku, kiedy w wyniku kilkakrotnych spotkań Lokalnych Grup Działania z Morawicy i Chęcin oraz władz samorządowych i działaczy społecznych i gospodarczych gminy Sitkówka – Nowiny podjęto decyzję o rozpoczęciu prac nad utworzeniem wspólnej Lokalnej Grupy Działania oraz przystąpiono do przygotowania założeń do nowej Lokalnej Strategii Rozwoju. W dniu 23.04.2008 r. w Nowinach odbyła się wspólna sesja trzech Rad Gmin: Morawica, Sitkówka-Nowiny i Chęciny, na której wszystkie Rady jednogłośnie podjęły uchwały o przystąpieniu do LGD. Zebranie założycielskie odbyło się 17 czerwca 2008 roku w Morawicy. W skład LGD weszło wówczas 43 partnerów z trzech sektorów: społecznego, publicznego i gospodarczego. Stowarzyszenie zostało wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem 0000318328 w dniu 25.11.2008. Na dzień 28.12.2015 r. w skład LGD wchodzi 51 członków.

Lokalna Grupa Działania „Perły Czarnej Nidy” zarządzana jest przez doświadczony zespół. Prezes Marcin Dziewięcki w okresie realizacji PPL+ był dyrektorem biura Fundacji Ziemi Morawickiej, a funkcję Prezesa LGD „Perły Czarnej Nidy” pełni od 17 czerwca 2008 roku do chwili obecnej. Wiceprezes Arkadiusz Jędras swoją funkcję pełni również od 17 czerwca 2008 roku, ponadto od września 2008 r. do maja 2015 r. był dyrektorem Zespołu Szkół Ponadpodstawowych w Nowinach. Od 2009 r. jest Prezesem Uczniowskiego Klubu Sportowego UKS FUTSAL Nowiny, a od lipca 2015 r. prowadzi firmę Handlowo-Uslugową. Wiceprezes Monika Piotrowska pracuje w Urzędzie Gminy i Miasta w Chęcinach na stanowisku ds. sportu oraz rozwiązywania problemów uzależnień. Funkcję Wiceprezes LGD pełni od 20 maja 2015 roku, kiedy to z przyczyn osobistych z funkcji tej zrezygnował jej poprzednik. Pracą biura LGD kieruje Przemysław Strójwąg, który w LGD zatrudniony jest od 6 stycznia 2009 roku, a funkcję kierownika pełni od 1 stycznia 2011 roku. W okresie wdrażania PPL+ był pracownikiem i członkiem Zarządu LGD Fundacja Ziemi Morawickiej. W biurze LGD zatrudnione są także dwie pracownice, Ewelina Iwanowska i Agnieszka Szewczyk, które swoje obowiązki wykonują odpowiednio od 6 stycznia 2009 i od 2 listopada 2009 r. W okresie 2007-2013 pracownicy biura uczestniczyli w szeregu szkoleń, związanych z wdrażaniem i aktualizacją dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym czy też regionalnym. Jak wynika z powyższego doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych posiada więcej niż 50% pracowników zatrudnionych w biurze LGD.

Jak wskazano wyżej dwa podmioty wchodzące w skład LGD „Perły Czarnej Nidy” były beneficjentami PPL+ w okresie 2004-2006. Fundacja Ziemi Morawickiej zrealizowała projekt pt. „Wsparcie procesu rozwoju wsi w gminie Morawica” o wartości 750 tys. zł. W ramach zdanía opracowana została dokumentacja techniczna Samorządowego Centrum Kultury w Morawicy, które dziś jest wizytówką gminy i jednym z nowocześniejszych obiektów tego typu w województwie. Obiekt ten stał się centrum aktywności społeczności lokalnej, odbywają się tu dziesiątki zebrań, spotkań, konferencji, warsztatów, prób i innych wydarzeń angażujących mieszkańców. W ramach projektu opracowano także dokumentację techniczną kanalizacji terenów przemysłowych w gminie Morawica, a także podjęto szereg działań promujących te tereny. Dziś działają tam firmy dające zatrudnienie miejscowej ludności. W ramach projektu przeprowadzono szkolenia językowe dla mieszkańców, oznakowano także szlak rowerowy, który do dziś służy mieszkańcom i turystom.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Chęciny” zrealizowało projekt pod nazwą „Miasto i Gmina Chęciny Ośrodek Turystyczny – Wypoczynkowy w skali województwa i kraju”. W ramach projektu przeprowadzono wiele wydarzeń kulturalnych promujących lokalne dziedzictwo, wydano szereg publikacji promujących turystykę, opracowano koncepcję zagospodarowania Wzgórza Zamkowego. Przeprowadzono szkolenia skierowane do osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej związanej z turystyką oraz założenie gospodarstw agroturystycznych. Dziś wzrost liczby turystów w gminie Chęciny staje się faktem, a atrakcje turystyczne są coraz częściej odwiedzane.

W okresie programowania 2007-2013 działalność LGD ukierunkowana była na trzy zasadnicze cele: rozwój przedsiębiorczości, turystyki i aktywności społeczności lokalnej. W tym czasie LGD przeprowadziła 17 konkursów rozpatrzyła 214 wniosków z czego 163 zakwalifikowała do dofinansowania. W zakresie rozwoju działających przedsiębiorstw w ramach LSR 2007-2013 zrealizowano 7 projektów - w okresie 2014-2020 na rozwój przedsiębiorczości przeznaczone zostanie 2,5 mln zł. W ramach LSR 2007-2013 realizowanych było wiele projektów wpływających na rozwój aktywności społecznej. Część z nich dotyczyła rozwoju infrastruktury rekreacyjnej czy też służącej społeczności lokalnej. Budowano i remontowano świetlice min. OSP Bilcza będąca członkiem LGD, miejsca rekreacji np. bieżnia wokół stadionu w Brzezinach, kort tenisowy w Nowinach. Inne dotyczyły organizacji wydarzeń integrujących, warsztatów często wykorzystujących lokalne zasoby historyczne, kulturowe czy przyrodnicze. Wymienić tu można chociażby Stowarzyszenie Ekorozwoju Lisowa i Zaborza, organizujące dwukrotnie w ramach LSR projekt „Wioska Indiańska Zaborze”, Stowarzyszenie „PADRE” Profilaktyka, Aktywne Działanie, Rozwój i Edukacja czy też Stowarzyszenie Między Rajem a Piekłem. Łącznie w warsztatach tych uczestniczyło ok 500 dzieci. Wniosek związany z ekologią realizowało min. Towarzystwo Ekorozwoju Radomic, które utworzyło kącik przyrodniczy, a także zorganizowało dla 35 dzieci prelekcję nt. lokalnej przyrody i zwierząt oraz zasad zachowania się w lesie. Wiele projektów poświęconych było promocji regionu np. film o atrakcjach turystycznych

Chęcín - jednej z najatrakcyjniejszych pod tym względem gmin województwa świętokrzyskiego. Licznie realizowano wnioski związane z zachowaniem lokalnego dziedzictwa poprzez odnowienie zabytków np. kościoły w Bolminie, Starochęcinach, czy Lisowie, wspomnieć można także o wyremontowanych zabytkowych organach znajdujących się w kościele w Brzezinach. W zakresie turystyki LGD zrealizowała projekt współpracy, w ramach którego oznakowano i wypromowano szlak kajakowy oraz wybudowano małą infrastrukturę kajakową. Nieocenioną wartością dodaną tego projektu były powstające dzięki temu firmy świadczące usługi spływów kajakowych. W okresie 2014-2020 główne kierunki rozwoju pozostaną takie same. Zwiększeniu ulegnie nakład środków na działania związane z przedsiębiorczością, będą tu także działania skierowane do grup defaworyzowanych. Planuje się operacje poświęcone rozwojowi infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, zachowaniu zabytków, promocji regionu czy też działania pobudzające aktywność mieszkańców.

Jak wskazano powyżej LGD zbudowała duży potencjał, który wykorzystywany będzie podczas realizacji PROW 2014-2020. Z jednej strony jest to potencjał organizacji, jej organów oraz pracowników, z drugiej strony potencjał podmiotów wchodzących w skład LGD i działających na rzecz rozwoju regionu. Zbudowany potencjał ludzki zostanie wykorzystany w realizacji działań w okresie 2014-2020 poprzez następujące mechanizmy. W przypadku zmiany w składzie Rady doświadczenie zdobyte podczas prac związanych z oceną wniosków transferowane jest do nowych członków poprzez specjalne szkolenia. W porównaniu z poprzednim okresem większość członków Rady nadal pełni swoje funkcje, co spowoduje, że nabyte doświadczenie wykorzystane zostanie podczas prac Rady związanych z oceną wniosków w okresie PROW 2014-2020. W celu zachowania potencjału biura LGD zdecydowano o nie wprowadzaniu żadnych zmian w strukturze zatrudnienia, zarówno w okresie przejściowym (co mogłoby spowodować utratę doświadczonych pracowników) jak i okresie wdrażania PROW 2014-2020. Nieznacznej zmianie uległ skład Zarządu o czym wspomniano wyżej, generalnie jednak potencjał i doświadczenie jego członków procentować będzie na najbliższe lata. Wykorzystując doświadczenie w realizacji projektów współpracy, a także projektów z innych źródeł niż PROW, oraz wychodząc naprzeciw oczekiwaniom społeczności w ramach LSR 2014-2020 LGD realizować będzie dwa takie projekty współpracy oraz jeden projekt własny. Jak wykazano wyżej na terenie LGD działa szereg organizacji na rzecz rozwoju lokalnego, w tym wiele z nich jest członkami LGD, które realizowały projekty spójne z planowanymi celami i przedsięwzięciami. Zdobyte przez nie doświadczenie pozwala ze spokojem oczekiwać realizacji kolejnych działań, co pozwoli na skuteczną realizację celów zawartych w LSR 2014-2020.

Struktura LGD

Lokalna Grupa Działania „Perły Czarnej Nidy” jest partnerstwem trójsektorowym. W jej skład wchodzi 51 przedstawicieli: instytucji publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców. W składzie LGD znajdują się też przedstawiciele osób z grup defaworyzowanych. Ze względu na reprezentowany sektor w skład LGD wchodzi: 6 reprezentantów sektora publicznego tj. 11,77%, 30 reprezentantów sektora społecznego tj. 58,82%, 15 reprezentantów sektora gospodarczego tj. 29,41%. Sektor publiczny reprezentowany jest przez trzy gminy oraz trzy instytucje kultury będące jednostkami organizacyjnymi gmin. Najwięcej reprezentantów liczy sektor społeczny. Dziesięciu z nich zajmuje się pracą z dziećmi i młodzieżą, część poprzez prowadzenie szkół czy przedszkoli inne przez organizację różnorodnych zajęć. Stowarzyszenie „Padre” wkracza ponadto w obszar działań skierowanych do osób uzależnionych. Drugim obszarem działania jest bezpieczeństwo osób, mienia i środowiska przyrodniczego, w którym to funkcjonuje pięć Ochotniczych Straży Pożarnych wchodzących w skład LGD. Jedno stowarzyszenie działa w obszarze kultury, jedno jest zrzeszeniem agroturystów, a ostatnim obszarem działalności jest szeroko rozumiany rozwój obszarów wiejskich. Dwóch członków realizowało w tym obszarze PPL+ 2004-2006 natomiast trzeci podejmuje szereg różnorodnych działań poprawiających jakość życia na wsi. Dziewięciu członków jest osobami fizycznymi aktywnie działającymi na rzecz rozwoju lokalnego. Sektor gospodarczy reprezentowany jest przez dwanaście osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, z których osiem prowadzi działalność handlowo-usługową, a cztery produkcyjno-handlową, jedną osobą będącą rolnikiem oraz dwie spółki: jawna będąca Przedsiębiorstwem Produkcyjno-Handlowo-Usługowym oraz akcyjna, która działa w obszarze górnictwa kruszcowego. Zarówno przedstawiciele sektora społecznego jak i gospodarczego reprezentują wszystkie gminy wchodzące w skład LGD. Jak wskazano powyżej 29,41% członków LGD reprezentuje sektor gospodarczy. Zakres tematyczny instrumentu RLKS obejmuje min. działania na rzecz poprawy zatrudnienia i tworzenia miejsc pracy. W budżecie LSR na te właśnie działania przeznaczono 50,52% środków, ponadto planuje się w ramach aktywizacji szkolenia dla osób otwierających działalność gospodarczą, a także w ramach projektu współpracy utworzenie kreatora przedsiębiorczości. Jak wynika z diagnozy i analizy SWOT, grupami uznanymi za defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy są osoby bezrobotne oraz osoby młode do 35 roku życia. W budżecie LGD przewidziano kwotę 0,5 mln zł na działania związane z zakładaniem działalności gospodarczej, które przyczynią się do poprawy położenia osób z grup defaworyzowanych. Metody komunikacji z przedstawicielami grup defaworyzowanych przedstawiono w załączniku do LSR „Plan komunikacji”. Zdecydowana większość członków LGD reprezentuje sektor społeczny i to na rozwój aktywności tego sektora przeznaczona zostanie pozostała część budżetu LSR. Jak wykazano w rozdziale poświęconym diagnozie gminy wchodzące w skład LGD to gminy prężnie się rozwijające z aktywnymi

samorządami i ich jednostkami organizacyjnymi. Mając na uwadze, że realizacja strategii służyć ma pobudzeniu aktywności społeczności lokalnej w budżecie nie zaplanowano środków do wykorzystania przez jednostki sektora finansów publicznych tym samym pozostawiając większe możliwości realizacji projektów przez mieszkańców i przedsiębiorców. Z myślą o grupach defaworyzowanych określono pięć operacji, w których to właśnie przedstawiciele tej grupy będą szczególnie preferowani. Pierwsza związana jest z realizacją przedsięwzięcia 1.2.2 Szkolenie dla osób podejmujących działalność gospodarczą. Szkolenie planowane jest w ramach wsparcia na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji. Regulamin naboru na szkolenie preferował będzie osoby należące do grup defaworyzowanych. Udział w szkoleniu zwiększa z kolei szanse na dofinansowanie w naborze wniosków w ramach przedsięwzięcia 1.1.1 *Podjęcie działalności gospodarczej*. Dodatkowe punkty uzyskają tu osoby, które wzięły udział w w/w szkoleniu, a kolejne kryterium premiuje osoby należące do jednej z grup defaworyzowanych. Budżet na przedsięwzięcie 1.1.1 wynosi 500 000 zł. Z myślą o grupach defaworyzowanych wdrażane będzie także przedsięwzięcie 1.1.2 *Rozwój działalności gospodarczej*, na które przeznaczono kwotę 1 875 000,00 zł. Wnioski na to przedsięwzięcie będą mogli składać przedsiębiorcy na rozwój swojej działalności jednak warunkiem dostępu jest tu stworzenie miejsca pracy. Premiowane będą projekty przewidujące stworzenie więcej niż jednego miejsca pracy oraz takie, które przewidują zatrudnienie osób należących do jednej z grup defaworyzowanych. Na przedsięwzięcia 3.1.1 *Lokalna sieć innowacji* oraz 3.2.1 *Działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania zmianom klimatu* przeznaczono analogicznie kwoty 50 000 zł oraz 225 000 zł. W obu przypadkach preferowani będą wnioskodawcy, którzy zakładają w swoich projektach udział osób młodych do 35 r.ż., a więc należących do jednej z grup defaworyzowanych.

LGD „Perły Czarnej Nidy” jest podmiotem dynamicznym. Sposób rozszerzenia, zmiany składu lokalnej grupy działania określają przepisy § 9 i 10 oraz 12 i 13 Statutu Stowarzyszenia.

Organ decyzyjny

Ciałem decyzyjnym LGD „Perły Czarnej Nidy” jest Rada Stowarzyszenia, która działa na podstawie § 14, 15 i 17 Statutu Stowarzyszenia. Obecny skład Rady wybrany został na Walnym Zebraniu Członków Stowarzyszenia w dniu 28.12.2015 r. Liczba członków Rady wynosi 15 osób, obecnie wśród nich znajduje się 3 przedstawiciele sektora publicznego tj. 20% składu Rady, 6 przedstawiciele sektora społecznego tj. 40%, 6 przedstawiciele sektora gospodarczego tj. 40% składu rady.

Organizację i tryb pracy Rady określa Regulamin Pracy Rady uchwalony przez Radę Stowarzyszenia w dniu 28.12.2015 r.

Skład organu decyzyjnego stanowi załącznik do wniosku o wybór LSR.

Zasady funkcjonowania LGD

Dokumenty wewnętrzne regulujące działanie Lokalnej Grupy Działania „Perły Czarnej Nidy”

- a) Statut - przyjęty został przez Zebranie Założycielskie, zmiana wymaga uchwały Walnego Zebrania Członków. Uregulowanie są w nim kwestie określone w Ustawie Prawo o Stowarzyszeniach ponadto wprowadza dodatkowy organ stowarzyszenia odpowiedzialny za wybór operacji oraz określa jego kompetencje i zasady reprezentatywności, określa organ LGD kompetentny w zakresie uchwalania LSR, jej aktualizacji, a także zasady nabywania i utraty członkostwa w LGD.
- b) Regulamin Pracy Rady – dokument przyjęty został Uchwałą Rady LGD, jego zmiana następuje również na podstawie uchwały Rady LGD. Regulamin ustala zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego, rozwiązania dotyczące wyłączenia członka organu z oceny operacji, zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.
- c) Regulamin Pracy Zarządu, przyjęty Uchwałą Zarządu LGD „Perły Czarnej Nidy” nr 1/2009 z dnia 14 stycznia 2009r. Określa sposób zwoływania posiedzeń Zarządu, podejmowania decyzji. Jego zmiana może nastąpić na podstawie uchwały Zarządu;
- d) Regulamin pracy biura, przyjęty Uchwałą Zarządu LGD „Perły Czarnej Nidy” nr 7/2015 z dnia 28.12.2015 r. jego zmiana następuje również Uchwałą Zarządu. Regulamin określa obowiązki pracowników biura, zasady ich wynagradzania. Określa sposób naboru pracowników, a także sposób postępowania w przypadku wystąpienia problemów z zatrudnieniem pracownika o wymaganych kompetencjach.

Każdy członek organu decyzyjnego winien posiadać znajomość aktów prawnych dotyczących przyznawania pomocy w ramach poddziałania "Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność". Powinien znać także zasady przyznawania pomocy określone w regulaminach i procedurach wewnętrznych stosowanych przy wyborze operacji. W celu zapewnienia odpowiedniej wiedzy określono plan szkoleń dla członków organu decyzyjnego i pracowników biura, który stanowi załącznik do wniosku o wybór LSR.

Rozdział II Partycypanyjny charakter LSR

Lokalna Strategia Rozwoju jest dokumentem o oddolnym charakterze - w procesie jej powstawania brali aktywny udział (partycypowali) mieszkańcy obszaru LGD. Stosowanie metod partycypanyjnych jest stałym sposobem działania LGD „Perły Czarnej Nidy”. Przykładem tego są warsztaty ewaluacyjne, które zrealizowane zostały w czasie oceny efektów wdrażania LSR 2007-2013. Ten sposób działania będzie kontynuowany w przyszłości – metody partycypanyjne zastosowane zostaną m.in. do realizacji procesów komunikacyjnych (patrz Rozdział IX) oraz prowadzenia monitoringu realizacji LSR 2014-2020 (patrz Rozdział XI).

Opis partycypanyjnych metod tworzenia i realizacji LSR

Kluczowym czynnikiem, który miał wpływ na dobór metod partycypanyjnych zastosowanych w procesie tworzenia Strategii były wyniki ewaluacji LSR w poprzednim okresie programowania (pierwsza połowa 2015 r.). Na ich podstawie przygotowano raport zawierający rekomendacje odnośnie sposobu tworzenia kolejnego dokumentu strategicznego. Rekomendacje opracowane zostały przy udziale mieszkańców obszaru LGD, którzy przedstawiali swoje propozycje poprzez udział w badaniach ankietowych oraz uczestnictwo w warsztatach ewaluacyjnych. Określono zestaw metod partycypanyjnych, które zapewniły włączenie mieszkańców we wszystkie etapy tworzenia LSR. **Zastosowano 4 metody partycypanyjne na każdym z kluczowych etapów powstawania Strategii** (patrz poniższa tabela). Szczególną uwagę zwrócono przy tym na partycypanyję przedstawicieli grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR – reprezentantów organizacji pozarządowych i organizacji nieformalnych, lokalnych przedsiębiorców, przedstawicieli instytucji samorządowych. Poprzez konsultacje w powstawanie Strategii byli zaangażowani również przedstawiciele grup defaworyzowanych – osoby bezrobotne oraz mieszkańcy obszaru LGD poniżej 35 roku. W celu zapewnienia wysokiej jakości stosowanych metod partycypanyjnych, ich dobór skonsultowano z socjologami z Uniwersytetu Jagiellońskiego działającymi w ramach Fundacji Socjometr.

Kluczowe etapy tworzenia LSR	Zastosowane metody partycypanyjne	Zakres danych z konsultacji społecznych wykorzystanych do opracowania LSR
Definiowanie potrzeb i problemów (diagnoza i analiza SWOT obszaru)	Badania ankietowe Warsztaty strategiczne Konsultacje internetowe Punkty konsultacyjne	Zasoby, słabe strony, szanse i wyzwania dla obszaru LGD Najważniejsze problemy społeczności lokalnej Grupy wymagające szczególnego wsparcia (grupy defaworyzowane)
Posiedzenie Zespołu ds. LSR: analiza oraz zatwierdzenie/ odrzucenie wniosków z konsultacji		
Określenie celów i ich hierarchii	Badania ankietowe Warsztaty strategiczne Konsultacje internetowe Nabór fiszek projektowych	Wizja rozwoju obszaru LGD Propozycje przedsięwzięć zmierzających do rozwiązania zdiagnozowanych problemów Potencjalni beneficjenci, grupy docelowe przedsięwzięć Oczekiwania mieszkańców odnośnie liczby zrealizowanych przedsięwzięć
Posiedzenie Zespołu ds. LSR: analiza oraz zatwierdzenie/ odrzucenie wniosków z konsultacji		
Poszukiwanie rozwiązań stanowiących sposoby realizacji strategii	Warsztaty strategiczne Konsultacje internetowe Punkty konsultacyjne Nabór fiszek projektowych	Wizja rozwoju obszaru LGD Identyfikacja oczekiwanych przez mieszkańców efektów realizowanych przedsięwzięć Propozycje odnośnie zasad wyboru operacji oraz konsultacja wypracowanych procedur wyboru Propozycje metod monitoringu i ewaluacji włączających w ten proces społeczność lokalną
Posiedzenie Zespołu ds. LSR: analiza oraz zatwierdzenie/ odrzucenie wniosków z konsultacji		
Formułowanie wskaźników realizacji LSR	Badania ankietowe Warsztaty strategiczne Konsultacje internetowe Nabór fiszek projektowych	Identyfikacja zjawisk, których pomiar pozwoli ocenić efekty realizowanych przedsięwzięć Oczekiwania mieszkańców odnośnie liczby zrealizowanych przedsięwzięć Zakres danych, które powinny być udostępniane członkom lokalnej społeczności w ramach monitoringu i ewaluacji
Posiedzenie Zespołu ds. LSR: analiza oraz zatwierdzenie/ odrzucenie wniosków z konsultacji		
Identyfikacja grup docelowych	Badania ankietowe Warsztaty strategiczne Konsultacje internetowe Punkty konsultacyjne	Grupy docelowe realizowanych przedsięwzięć i działań komunikacyjnych Charakterystyka grup docelowych w perspektywie zdiagnozowanych problemów społeczności lokalnej Preferowane kanały komunikacji z LGD przez przedstawicieli poszczególnych grup docelowych Potrzeby informacyjne lokalnej społeczności związane z

		wdrażaniem LSR Potrzeby szkoleniowe lokalnej społeczności, zakres kompetencji mieszkańców, które należy podnieść w związku z planowanymi przedsięwzięciami
Posiedzenie Zespołu ds. LSR: analiza oraz zatwierdzenie/ odrzucenie wniosków z konsultacji		

Charakterystyka zastosowany metod partycypacyjnych ze wskazaniem partycypacji grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR:

- **Badania ankietowe** – w badaniach ankietowych wzięło udział 100 mieszkańców. Wyniki badania ankietowego pozwoliły na rzetelne i trafne wysondowanie opinii członków społeczności lokalnej z uwagi na fakt odpowiedniego zróżnicowania próby badawczej pod względem cech społeczno-demograficznych.
- **Warsztaty strategiczne** – otwarte spotkania z mieszkańcami gmin wchodzących w skład LGD. Zastosowano metody warsztatowe, które pozwoliły na opracowanie pierwszych wersji rozwiązań zastosowanych w LSR. Wypracowane elementy Strategii były następnie poddawane dalszym konsultacjom. Ważnym aspektem warsztatów była aktywizacja lokalnej społeczności i stworzenie dużej grupy osób zaangażowanych w cały proces powstawania Strategii. Efekty warsztatów strategicznych znacząco wpłynęły na wszystkie kluczowe elementy LSR. W pracach brali udział przedstawiciele wszystkich grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. Relacja z warsztatów dostępna jest na stronie internetowej LGD: <http://www.perlycn.pl/432-aaaa>
- **Nabór fiszek projektowych** – metoda partycypacyjna, która pozwoliła na poznanie planów potencjalnych wnioskodawców odnośnie przedsięwzięć realizowanych w ramach wdrażania LSR. O skuteczności tej metody świadczy sama liczba zebranych fiszek projektowych. Jest to zarazem wskaźnik pozwalający antycypować przyszłe zaangażowanie społeczności we wdrażanie Strategii. Dzięki fiszkom projektowym możliwe było przetestowanie pierwszej wersji matrycy logicznej i wprowadzenie do niej korekt zgodnych z preferencjami mieszkańców obszaru LGD. Fiszki odegrały także rolę w czasie określania wskaźników oraz sposobów realizacji strategii. Wykorzystano tu dane dotyczące wartości planowanych przez beneficjentów przedsięwzięć. Swoje propozycje składali przedstawiciele wszystkich sektorów wchodzących w skład LGD. Wzór zastosowanej fiszki projektowej dostępny jest na stronie internetowej LGD: <http://www.perlycn.pl/454-skonsultuj-cele-lsr-i-zloz-fiszke-projektowa>
- **Punkty konsultacyjne** – dyżury pracowników LGD odbywały się we wszystkich gminach. Spotkania w punktach konsultacyjnych były okazją do dłuższych rozmów o lokalnych problemach oraz zgłaszanych pomysłach na przedsięwzięcia zmierzające do ich rozwiązania. Przebieg rozmów był inspirowany metodą World Café. Konsultacje miały zatem uporządkowany przebieg. Dzięki temu nie tylko przyczyniły się one do aktywizacji lokalnej społeczności ale pozwoliły także na pozyskanie konkretnych danych, które wykorzystano w LSR. Przykładowo, osoby odwiedzające punkty konsultowały listę zasobów wykorzystaną później do przygotowania diagnozy obszaru LGD i analizy SWOT. Zaproszenie na jedną z tur konsultacji zamieszczone na stronie internetowej LGD: <http://www.perlycn.pl/438-spotkania-konsultacyjne-dotyczace-listy-zasobow>
- **Konsultacje internetowe** – zastosowanie narzędzi internetowych zostało zasugerowane przez mieszkańców w czasie spotkań warsztatowych. Uznano, że niezbędne jest wykorzystanie metody, która pozwoli dotrzeć do jak największej liczby młodych mieszkańców obszaru LGD. Konsultacje internetowe spełniły swoją rolę. Umieszczane w Sieci materiały były chętnie komentowane przez mieszkańców, zarówno na stronie internetowej jak i za pośrednictwem poczty elektronicznej. Postulaty mieszkańców wprost przełożyły się na zapisy LSR. Stało się tak np. na etapie określania celów LSR, co można naocznie stwierdzić porównując konsultowaną on-line matrycę logiczną z jej ostateczną wersją (patrz Rozdział 5): <http://www.perlycn.pl/452-czy-takie-cele-i-przedswiezicia-powinny-byc-realizowane-w-nowym-okresie-programowania>
- **Zespół ds. LSR** – głównym zadaniem Zespołu była ocena wniosków z przeprowadzonych konsultacji na kolejnych etapach powstawania LSR. W jego skład wchodził mieszkańcy wszystkich gmin oraz przedstawiciele wszystkich sektorów. Zespół ds. LSR stanowili stali członkowie jednak jego skład nie ograniczał się do tego zestawu osób – jego posiedzenia były otwarte dla wszystkich. Informacje o nich umieszczane były na stronie internetowej LGD. Przykładowa relacja z jednego ze spotkań: <http://www.perlycn.pl/445-nakreslono-juz-cele-do-realizacji-w-nowym-okresie-programowania>

Dane zgromadzone w czasie konsultacji wykorzystano także przy tworzeniu elementów LSR, które nie zostały bezpośrednio wskazane powyżej. Zgromadzono np. wytyczne dotyczące planu komunikacji. Konsultacje społeczne miały też wpływ na procedury monitoringu i ewaluacji. Znajduje to odzwierciedlenie w przyjętych rozwiązaniach w zakresie realizacji LSR. **Zakłada się bowiem wykorzystanie opisanych powyżej metod partycypacyjnych (np. ankiety, warsztaty) podczas wdrażania LSR.** Informacje na ten temat znajdują się w kolejnych Rozdziałach.

Najważniejsze wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

- W skład grup defaworyzowanych (ze względu na dostęp do rynku pracy i/lub zagrożenie wykluczeniem społecznym), którym powinno zostać udzielone wsparcie w ramach wdrażania LSR, wchodzi osoby bezrobotne oraz ludzie młodzi poniżej 35 roku życia.
- Do najważniejszych problemów społeczności lokalnej należą: bezrobocie i migracje młodych osób, dezintegracja lokalnej społeczności, niska świadomość ekologiczna mieszkańców. Kwestie te zostały w sposób pogłębiony opisane w Rozdziałach III i IV.
- W czasie wdrażania LSR należy wykorzystać metody partycypacyjne sprawdzone na etapie jej tworzenia.
- Plan komunikacji powinien uwzględniać wytyczne sformułowane przez mieszkańców (patrz Załącznik do LSR).
- Nadrzędnym efektem wdrażania LSR powinno być wywołanie trwałej zmiany, która pozwoli na pobudzenie innowacyjnego potencjału obszaru oraz stworzenie trwałych podstaw jego rozwoju.

Podstawowe informacje dotyczące przeprowadzonych konsultacji LSR			
Zastosowane partycypacyjne metody konsultacji		Data realizacji	Ilość uczestników
Badania ankietowe		1-14.09.2015	100
Warsztaty strategiczne	Gmina Morawica	15.09.2015	23
	Gmina Sitkówka-Nowiny	15.09.2015	35
	Gmina Chęciny	16.09.2015	25
Punkty konsultacyjne	Gmina Morawica	I tura: 02.10.2015	3
		II tura: 26.10. 2015	10
		III tura:04.12.2015	5
		IV tura:11.12.2015	4
	Gmina Sitkówka-Nowiny	I tura: 02.10.2015	10
		II tura: 26.10. 2015	5
		III tura:04.12.2015	9
		IV tura:11.12.2015	12
	Gmina Chęciny	I tura: 02.10.2015	4
		II tura: 26.10. 2015	5
		III tura:04.12.2015	10
		IV tura:11.12.2015	4
Konsultacje internetowe (liczba uczestników określona na podstawie liczby odston strony internetowej)	I tura	30.09.2015	336
	II tura	07.10.2015	322
	III tura	20.10.2015	467
	IV tura	02.12.2015	70
	V tura	09.12.2015	3
Nabór fiszek projektowych		21.10.2015	309
Społeczna Rada ds. LSR	I posiedzenie	02.09.2015	6
	II posiedzenie	25.09.2015	8
	III posiedzenie	06.10.2015	14
	IV posiedzenie	30.11.2015	7
	V posiedzenie	22.12.2015	7

Rozdział III Diagnoza

Opracowanie zasadniczych elementów Lokalnej Strategii Rozwoju, a więc celów i wskaźników, kryteriów i procedur wyboru operacji, planów komunikacji, monitoringu oraz ewaluacji poprzedzono pogłębioną diagnozą ludności i obszaru objętego LSR. W niniejszym opracowaniu przedstawiono jej najważniejsze ustalenia, które znalazły bezpośrednie przełożenie na kolejne elementy Strategii.

Diagnoza miała charakter partycypacyjny - została przygotowana z faktycznym udziałem społeczności. Szczegółowe informacje o zastosowanych metodach partycypacyjnych na tym etapie tworzenia LSR znajdują się w rozdziale II.

Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup

Analiza wyników konsultacji społecznych jednoznacznie wskazała, że mieszkańcy obszaru LGD oczekują działań, które przyczynią się do poprawy sytuacji ogółu społeczności. Niemniej jednak możliwe jest wskazanie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. Grupy te zostały określone na podstawie 3 głównych przesłanek:

1. konieczne jest udzielenie wsparcia grupom defaworyzowanym, zdefiniowanym w odniesieniu do rynku pracy,
2. realizacja LSR wymaga określenia grup, które w szczególny sposób należy włączyć w realizację przedsięwzięć, jako potencjalnych beneficjentów lub reprezentantów podmiotów, które będą ubiegać się o wsparcie.
3. konieczne jest wskazanie kategorii osób, które w dłuższej perspektywie czasowej będą odbiorcami działań podejmowanych w ramach poszczególnych przedsięwzięć.

Grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR:

- **Osoby młode do 35 roku życia.** W wyniku konsultacji społecznych przyjęto, że jedną z grup defaworyzowanych, którym zostanie udzielone szczególne wsparcie w ramach realizacji LSR będą młodzi mieszkańcy obszaru LGD. Głównym argumentem przemawiającym za takim wyborem była sytuacja tej grupy osób na lokalnym rynku pracy. Obserwuje się niedopasowanie kompetencji młodych osób do oczekiwań lokalnych przedsiębiorców. Pracodawcy zwracają uwagę, że napotykać trudności ze znalezieniem odpowiednio wykwalifikowanych pracowników. Z drugiej strony znaczna liczba młodych osób znajduje zatrudnienie poza obszarem LGD. Sprzyja temu położenie obszaru LGD w pobliżu stolicy województwa. Wiele osób młodych decyduje się także na migrację zarobkową, zarówno do większych ośrodków w kraju, jak i za granicę. Niezadowolający jest ponadto poziom przedsiębiorczości młodych osób zamieszkujących obszar LGD. Cezura 35 lat określona została na podstawie analizy projektów kierowanych do osób młodych. Wiele z nich przyjmuje właśnie taką definicję osoby młodej. Okres do 35 roku życia jest kluczowy z punktu widzenia pozycjonowania się na rynku pracy i określania kierunku kariery zawodowej. Osoby z tej grupy wiekowej znacznie częściej decydują się na migrację zarobkową. Jest to ponadto wiek istotny z punktu widzenia życia rodzinnego – statystyki wskazują, że zdecydowana większość Polaków w tym okresie życia podejmuje decyzje matrymonialne i prokreacyjne. Przedstawiciele społeczności lokalnej biorący udział w konsultacjach zgodzili się co do tego, że przyjęcie takiej definicji osób młodych wpisuje się w zjawiska obserwowane na obszarze LGD. Przedstawicielom tej grupy defaworyzowanej udzielone zostanie szczególne wsparcie zwłaszcza w obszarze podejmowania działalności gospodarczej. Zwrócona zostanie także uwaga na podnoszenie ich kompetencji, aby lepiej mogli odnajdować się na lokalnym rynku pracy. Zrealizowane zostaną projekty, które będą sprzyjać ich zaangażowaniu w życie społeczności. Wsparcie to zostanie udzielone nie tylko w ramach realizacji przedsięwzięć zaplanowanych w LSR, ale również poprzez działania komunikacyjne dopasowane do potrzeb osób młodych.
- **Osoby bezrobotne.** Mieszkańcy, którzy brali udział w konsultacjach społecznych uznali, że wsparcie w ramach wdrażania LSR powinno zostać skierowane także dla osób bezrobotnych. Ze względu na brak pracy są oni szczególnie narażeni na marginalizację i wykluczenie społeczne. Te niekorzystne zjawiska są powiązane z poważnymi problemami społecznymi, takimi jak uzależnienia, przemoc, bezradność życiowa. Zrównoważony rozwój społeczności lokalnej wymaga zatem działań na rzecz włączenia społecznego, które mogą być realizowane poprzez tworzenie bardziej inkluzywnego rynku pracy.
- **Przedsiębiorcy.** Osoby prowadzące działalność gospodarczą lub planujący ją podjąć są bezwzględnie kluczową grupą z punktu widzenia realizacji LSR. Jednym z głównych celów LSR będzie tworzenie miejsc pracy. Cel ten nie zostanie osiągnięty bez zaplanowania działań dopasowanych do potrzeb i oczekiwań przedstawicieli sektora gospodarczego. W czasie konsultacji społecznych zwracali oni uwagę na szereg istotnych problemów, na które odpowiedzią powinno być LSR. W pierwszej kolejności konieczne jest udzielenie wsparcia na tworzenie miejsc pracy. Wsparcie to powinno być tak skonstruowane, aby premiowało operacje innowacyjne pozwalające na tworzenie stabilnych i dobrze płatnych miejsc pracy. Przedsiębiorcy oczekują także wsparcia w zakresie promocji ich działalności. Dotychczas tego typu projekty realizowane były na poziomie gmin. Odczuwa się zatem silną potrzebę przedsięwzięć integrujących przedsiębiorców z całego obszaru LGD. Może to dokonać się właśnie poprzez działania promujące obszar, które włączają oraz integrują małe i średnie firmy z różnych branż gospodarki. W ostatnich latach poprawiła się współpraca przedsiębiorców z lokalnymi samorządami. Diagnoza wskazuje jednak, że niezadowolający jest poziom współpracy w obrębie samego sektora gospodarczego. Lokalna Grupa Działania jest postrzegana przez lokalnych przedsiębiorców jako podmiot, który będzie sprzyjał generowaniu kapitału społecznego w ich środowisku. Może to zostać osiągnięte poprzez specjalnie zaplanowane działania komunikacyjne.
- **Przedstawiciele organizacji pozarządowych.** Ta grupa osób tworzy trzon sektora społecznego. Na obszarze LGD istnieją stosunkowo silne NGO, które realizują wiele istotnych dla lokalnej społeczności projektów. Z drugiej strony panuje przekonanie o niewystarczającym poziomie zaangażowania w sprawy lokalne dużych grup mieszkańców, wśród których szczególnie wskazuje się na osoby młode oraz osoby, które niedawno osiedliły się na omawianym obszarze. Organizacje pozarządowe powinny zostać aktywnie włączone w realizację projektów zmierzających do rozwiązania lokalnych problemów, takich jak brak wystarczającej integracji i niska świadomość ekologiczna mieszkańców, niedopasowanie kompetencji młodych osób

do potrzeb rynku pracy, potrzeba podnoszenia atrakcyjności obszaru LGD i jego promocja. Przedstawiciele sektora społecznego mają doświadczenie w realizacji oddolnych inicjatyw w tych zakresach, które powinno zostać wykorzystane. Odczuwa się ponadto potrzebę podejmowania działań integrujących organizacje z poszczególnych gmin obszaru LGD. Wsparcie sektora społecznego w realizacji tego typu projektów w znaczący sposób może przyczynić się do pobudzenia potencjału innowacyjnego lokalnej społeczności.

- **Przedstawiciele Jednostek Samorządu Terytorialnego.** Działania realizowane przez LGD nie mogą stać w sprzeczności z celami strategicznymi realizowanymi przez samorządy - konieczne jest planowanie komplementarnych interwencji. Samorządy mogą wspierać przedstawicieli pozostałych sektorów w realizacji ich projektów.
- **„Nowi mieszkańcy”** obszaru LGD. Charakterystyczną cechą obszaru działania LGD jest napływ nowych mieszkańców i rozwój budownictwa mieszkaniowego. Teren ten jest bardzo atrakcyjnym miejscem do osiedlania się, o czym będzie jeszcze mowa w niniejszej diagnozie. Napływ nowych mieszkańców jest szansą rozwojową dla obszaru, która musi zostać koniecznie wykorzystana. Wzmożone osadnictwo wpływa jednak niekorzystnie na integrację społeczności, co można uznać za słabą stronę obszaru LGD. Rodzące się w związku z tym problemy mogą poważnie ograniczać możliwość sprostania lokalnym wyzwaniom. Przedsięwzięcia w ramach realizacji LSR powinny być zatem zaplanowane w taki sposób, by możliwe było włączanie w ich realizację różnych grup mieszkańców, w tym także tych którzy są od niedawna częścią lokalnej społeczności. Dzięki temu możliwe będzie wypracowywanie skutecznych i innowacyjnych rozwiązań lokalnych problemów.
- **Osoby spoza obszaru LGD.** Możliwość wykorzystania szans rozwojowych diagnozowanego obszaru związana jest z jego potencjałem do przyciągania osób z zewnątrz. Można do nich zaliczyć opisanych powyżej „nowych mieszkańców”. Obszar LGD może ponadto przyciągać zewnętrznych inwestorów ze względu na korzystne położenie, infrastrukturę oraz klimat sprzyjający prowadzeniu biznesu. W perspektywie finansowej 2007-2013 zrealizowano wiele projektów, które zaowocowały rozwojem turystyki. Konieczne jest planowanie działań, które w dalszym ciągu będą wspierać rozwój tej branży. Wykorzystanie zewnętrznych szans rozwojowych wymaga podnoszenia szeroko rozumianej atrakcyjności obszaru LGD. Będą temu sprzyjać interwencje na rynku pracy, które zatrzymają obecnych i przyciągną nowych mieszkańców odznaczających się wysokimi kwalifikacjami zawodowymi. Jest to także kwestia podnoszenia kompetencji osób należących do grup defaworyzowanych. Potrzebne są też działania integrujące i promujące sektor gospodarczy. Integracja lokalnej społeczności, dbanie o unikatowe lokalne dziedzictwo oraz tworzenie atrakcyjnych formy spędzania wolnego czasu powinny z kolei sprzyjać utrzymaniu atrakcyjności obszaru dla osób poszukujących nowego miejsca do osiedlenia się. Będzie to miało znaczenie także dla wzrostu atrakcyjności turystycznej obszaru. Warto będzie zadbać także o promocję obszaru, w którą będzie można włączyć przedsiębiorców.

Charakterystyka gospodarki i przedsiębiorczości obszaru LGD

Obszar LGD należy do podregionu kieleckiego, który znacznie odstaje pod względem rozwoju gospodarczego od reszty województwa świętokrzyskiego. Wypracowywane jest tu aż 65% PKB całego regionu¹. O relatywnie wysokim poziomie rozwoju gmin wchodzących w skład LGD świadczą także dochody poszczególnych samorządów. Pod względem dochodów własnych budżetu gminy w 2013, gmina Chęciny zajmowała 5 miejsce w powiecie i 24 w województwie, gmina Morawica plasowała się na 2 pozycji w powiecie i 13 w województwie, a gmina Sitkówka-Nowiny na 1 w powiecie i 1 miejsce w województwie. Wskaźnik określający liczbę podmiotów gospodarki narodowej na 10 tys. ludności wynosi dla obszaru LGD 838, podczas gdy dla całego powiatu osiąga wartość 728 (dane za 2013 rok).

Przeważająca część obszaru LGD już dawno zatraciła charakter rolniczy. Wiele terenów ma tutaj nadal status użytków rolnych, ale produkcją rolną zajmują się w rzeczywistości nieliczne osoby. Ten stan rzeczy wynika z przyczyn obiektywnych. Po pierwsze, wielu mieszkańców znajduje zatrudnienie poza gminą zamieszkania, zwłaszcza w pobliskich Kielcach. Po drugie, gminy obszaru LGD dysponują zasobami mineralnymi, których wydobywanie ma tu długą tradycję. Jest to nie tylko istotne dziedzictwo lokalne, ale zasób ciągle w dużej mierze określający specyfikę tego terenu. Działają tu kopalnie oraz kooperujące z nimi przedsiębiorstwa, które powiększają dochód gmin oraz dają zatrudnienie wielu mieszkańcom. Z licznych firm działających w związanych z wydobywaniem surowców branżach gospodarki można przykładowo wymienić Kieleckie Kopalnie Surowców Mineralnych S.A., Zakład Produkcji Nawozów Organicznych i Wydobywania Piasku „ZWP MOSTY” Sp. z o.o., czy też Lafarge Kruszywa.

Działalność związana z wydobywaniem surowców niesie jednak zagrożenia dla obszaru LGD. Bywa ona uciążliwa dla mieszkańców, w związku z zapyleniem, zanieczyszczaniem dróg, hałasem, wzmożonym ruchem na drogach i szkodami górniczymi. Zagrożone degradacją jest środowisko naturalne. Gminy obszaru LGD uczyniły wiele

¹ O ile w tekście nie wskazano inaczej, wszystkie dane statystyczne pochodzą z Banku Danych Lokalnych.

by zminimalizować skutki zaniedbań w ochronie środowiska z czasów PRL. Istnieje jednak ciągła potrzeba podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców, którzy powinni być strażnikami zasobów przyrodniczych obszaru.

Obszar LGD jest atrakcyjny dla zewnętrznych inwestorów. Położony jest on przy szlakach komunikacyjnych o strategicznym znaczeniu dla regionu i dla kraju. Gminy dysponują terenami inwestycyjnymi oraz dobrą infrastrukturą. Za słabość obszaru można uznać jednak coraz bardziej odczuwalne braki wykwalifikowanej kadry pracowników.

O ile obszar LGD jest atrakcyjny dla inwestorów zewnętrznych, to jego problemem są obawy lokalnych przedsiębiorców przed inwestowaniem. Wielu z nich zwraca uwagę na zagrożenia zewnętrzne takie, jak coraz bardziej skomplikowane prawo, zawiłe procedury pozyskiwania dotacji na inwestycje, rosnące koszty prowadzenia działalności. Znaczenie mają także czynniki wewnętrzne, rozumiane jako słabe strony obszaru: brak odpowiednich narzędzi do promocji lokalnych przedsiębiorców, niezadowolający poziom współpracy w obrębie sektora gospodarczego. Te istotne wskazówki zostały wzięte pod uwagę w czasie projektowania celów i wskaźników LSR.

Obszar LGD charakteryzuje się stosunkowo wysokim poziomem przedsiębiorczości. W 2013 r. na 10 tysięcy mieszkańców przypadało tu 660 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Jest to lepszy rezultat niż w całym powiecie kieleckim (609) oraz tylko nieznacznie gorszy niż dla całego regionu świętokrzyskiego (672). W poniższej tabeli zaprezentowano dane dotyczące działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne wg sekcji PKD 2007 (dane za 2013 rok, wyszczególniono najważniejsze pozycje):

	Ogółem	Przetwórstwo przemysłowe	Budownictwo	Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów	Transport i gospodarka magazynowa	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	Ubezpieczenia, reasekuracja oraz fundusze emerytalne	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	Działalność detektywistyczna i ochroniarska	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	POZOSTAŁE
Chęciny	802	94	142	248	97	20	32	51	22	25	71
Morawica	1189	110	221	372	99	31	31	90	25	70	140
Sitkówka-Nowiny	512	41	83	181	47	9	29	38	16	12	56
Obszar LGD	2503	245	446	801	243	60	92	179	63	107	267

Powyższe dane wskazują, że wydobycie surowców wpływa na rozwój lokalnej przedsiębiorczości. W porównaniu z innymi gminami powiatu, relatywnie dużo przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne zajmuje się przetwórstwem przemysłowym. Rozwijają się transport i gospodarka magazynowa oraz handel. Uwagę zwraca duża liczba osób fizycznych prowadzących działalność profesjonalną, naukową i techniczną, co powiększa innowacyjny potencjał obszaru. Zdaniem lokalnych przedsiębiorców, wszystkie te branże wykazują potencjał rozwojowy.

W ostatnich latach przybyło firm prowadzących działalność związaną z zakwaterowaniem i gastronomią. Wskazuje to na rozwój turystyki. Wykorzystuje ona lokalne zasoby kulturowe i przyrodnicze, które zostaną omówione w dalszej części rozdziału. Obecnie turystyka nie odgrywa jeszcze bardzo znaczącej roli w pejzażu gospodarczym obszaru LGD. Jest to jednak branża o dużym potencjale rozwojowym. Jest ona ważna dla społeczności, ponieważ może nie tylko tworzyć miejsca pracy, ale sprzyja również zachowaniu dobrostanu społeczności dzięki promowaniu modelu zrównoważonego rozwoju opartego o lokalne zasoby. Dobrymi przykładami tego typu działalności są gospodarstwa agroturystyczne (np. „Leśne Zacisze w Lisowie czy „Lipówka” w Brudzowie) oraz inwestycje samorządowe (np. Szkolne Schronisko Młodzieżowe VENTUS z własnym kompleksem sportowo-rekreacyjnym, Pływalnia „Perła”).

Na obszarze LGD działają stosunkowo liczne przedsiębiorstwa społeczne. Niemniej jednak poziom rozwoju przedsiębiorczości społecznej należy uznać za niezadowolający ze względu na strukturę tego sektora lokalnej gospodarki. Najliczniej reprezentowane są tu organizacje pozarządowe – fundacje i stowarzyszenia. Część z nich stworzyła miejsca pracy. Na pierwszy plan wysuwają się tu jednak stowarzyszenia zajmujące się prowadzeniem szkół. Znacznie mniej jest organizacji, które prowadzą odpłatną działalność statutową i/ lub działalność gospodarczą. Funkcjonowanie organizacji pozarządowych zostało bardziej szczegółowo opisane w dalszej części diagnozy („Przedstawienie działalności sektora społecznego). Tylko w jednej spośród tworzących LGD gmin działa spółdzielnia socjalna – Ekoopałek w Bilczy (gmina Morawica). Brakuje także Centrów Integracji Społecznej oraz Zakładów

Aktywności Zawodowej. Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju powinna przyczynić się do rozwoju przedsiębiorczości społecznej. Może on dokonać się dzięki aktywizowaniu mieszkańców, włączanie ich w rozwiązywanie lojalnych problemów oraz wsparcie organizacji pozarządowych w wypracowywaniu innowacyjnych rozwiązań.

Dopełniając charakterystykę lokalnej gospodarki należy wskazać, że ważnym, dużym zakładem pracy na obszarze LGD jest Świętokrzyskie Centrum Psychiatrii. Diagnoza wskazuje ponadto, że nie do końca wykorzystany jest potencjał sektora społecznego. Wsparcie LGD kierowane do jego przedstawicieli powinno obejmować promocję przedsiębiorczości społecznej. Takie działania mogłyby być podjęte np. w ramach realizacji planu komunikacyjnego.

Opis rynku pracy

Stopa bezrobocia w powiecie kieleckim, którego częścią jest obszar LGD „Perły Czarnej Nidy” wynosiła w 2013 roku 20,4% i był to wskaźnik znacznie wyższy niż dla województwa świętokrzyskiego (16,6%). W tym kontekście należy stwierdzić, że dla analizowanego obszaru charakterystyczny jest wysoki poziom zatrudnienia. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych oraz udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2013 roku wynosiły odpowiednio dla gminy Morawica 867 i 8,6%, 1137 i 11,6% dla gminy Chęciny oraz 500 i 10,3% dla gminy Sitkówka-Nowiny. Wielkość wskaźnika osób pracujących w podmiotach gospodarczych zatrudniających powyżej 9 osób przypadających na 1000 ludności wyniosła w analizowanym roku 210. Ten sam wskaźnik dla powiatu osiągnął wartość 100. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł na obszarze LGD 10,17, podczas gdy w powiecie kieleckim 11,2. W tym miejscu można przytoczyć jeszcze jeden zestaw danych, dodatkowo potwierdzających zawartą w poprzednim podrozdziale tezę o wysokim poziomie przedsiębiorczości na obszarze LGD. Wskaźnik określający liczbę podmiotów w rejestrze REGON przypadających na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym wyniósł tu 1292, podczas gdy analogiczna wielkość dla powiatu to 1125, a dla województwa świętokrzyskiego 866.

Przytoczone powyżej dane wskazują na ogólnie dobrą kondycję lokalnego rynku pracy. Pełne zrozumienie tych wskaźników statystycznych wymaga jednak odwołania się do wyników konsultacji społecznych. Wyniki badań ankietowych wskazują, że mieszkańcy obszaru LGD postrzegają bezrobocie jako istotny lokalny problem. Teza ta nie jest zaskakująca, gdy umieści się ją w kontekście danych jakościowych zgromadzonych podczas warsztatów strategicznych oraz rozmów w punktach konsultacyjnych. Faktem jest, że na obszarze istnieją duże przedsiębiorstwa oraz liczne małe i średnie firmy, które tworzą miejsca pracy. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że wielu mieszkańców obszaru jest zmuszonych pracować poza obszarem LGD, co istotnie obniża wskaźnik bezrobocia. Co więcej, osiedlający się tu nowi mieszkańcy w przytłaczającej większości również pracują poza obszarem LGD. Po trzecie, wielu młodych mieszkańców, którzy nadal są zameldowani na obszarze LGD, w rzeczywistości mieszka i pracuje poza nimi. Młodzi ludzie, zwłaszcza o wysokich kwalifikacjach, są niejako „wysysani” przez większe ośrodki, które oferują lepsze zarobki i wyższą jakość życia. To zjawisko nasila się również przez niedopasowanie kwalifikacji młodych mieszkańców obszaru LGD do potrzeb lokalnego rynku pracy. Pomimo pozytywnego obrazu lokalnego rynku pracy, jak i wyłania się z analizy wskaźników statystycznych, w obszarze tym występują istotne problemy, które powinny być rozwiązane, aby możliwe było utrzymanie wysokiego wzrostu lokalnej gospodarki. Powyższy opis szczególnie akcentuje problemy bezrobotnych oraz osób młodych, które są defaworyzowane pod względem możliwości wchodzenia na lokalny rynek pracy. Pomimo wysokiego stopnia rozwoju przedsiębiorczości powstaje niewiele firm, które zakładane są przez przedstawicieli młodego pokolenia. Odbywa się to z dużą stratą dla lokalnej gospodarki, ponieważ to właśnie od młodych, dobrze wykształconych osób można oczekiwać wdrażania nowatorskich rozwiązań.

Opisane powyżej zjawiska mają konsekwencje nie tylko dla pracobiorców, ale także dla pracodawców. Była już mowa o odczuwanych przez nich problemach z pozyskaniem wyspecjalizowanych pracowników. Młodzi mieszkańcy są nie tylko grupą wiekową w najwyższym stopniu skłonną do podjęcia migracji zarobkowej, ale także grupą, której przedstawiciele charakteryzują się największą zdolnością do podnoszenia kwalifikacji czy oraz potencjałem przejawiania postaw przedsiębiorczych. Przedsięwzięcia realizowane w ramach wdrażania LSR powinny być odpowiedzią na te lokalne potrzeby. Konieczne jest podnoszenie kwalifikacji osób młodych, tak by ułatwić im podjęcie decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej w miejscu zamieszkania. Warto także stwarzać im możliwości do nabywania nowych kompetencji, uświadamiać konieczność uczenia się przez całe życie. Z drugiej strony należy także podnosić atrakcyjność obszaru LGD, tak by lepiej mógł on sprostać konkurencji ze strony większych ośrodków. Mogłoby to, przynajmniej częściowo, zahamować zjawisko „wysysania” specjalistów.

Przeprowadzona diagnoza wykazała, że niezadowalający poziom przedsiębiorczości wśród młodych mieszkańców obszaru LGD jest w dużej mierze objawem tego samego syndromu zjawisk, które są przyczyną obaw lokalnych przedsiębiorców przed inwestowaniem. Jest to sprzyjająca okoliczność w tym sensie, że możliwe będzie zaprojektowanie działań kierowanych jednocześnie zarówno do osób z tej grupy defaworyzowanej, jak i do miejscowych biznesmenów. Takie działania będą charakteryzowały się sporą wartością dodaną – będą sprzyjać integracji lokalnej społeczności i wspólnej pracy na rzecz przezwyciężenia lokalnych problemów. Umożliwią przepływ

informacji między grupą defaworyzowaną a przedsiębiorcami, co pozwoli ukierunkować młodych ludzi na nabywanie potrzebnych na lokalnych rynku pracy kompetencji.

Najważniejszą grupą pozostającą poza lokalnym rynkiem pracy są bez wątpienia młodzi mieszkańcy obszaru LGD. Jest to grupa istotna nie tylko w sensie ilościowym (tzn. ze względu na jej liczebność), ale także ze względu na jej społeczne znaczenie oraz wpływ na przyszły rozwój regionu. Problemy napotymane na rynku przez osoby młode zostały już wyczerpująco opisane powyżej. Charakterystykę grup pozostających poza lokalnym rynkiem pracy należy jednak uzupełnić o 2 ważne informacje. Po pierwsze, nieco zaskakujące jest, że wśród osób bezrobotnych w 2013 roku przeważali mężczyźni. W 2013 roku w gminie Sitkówka-Nowiny wśród bezrobotnych było 46,6% kobiet, a wskaźnik ten w pozostałych gminach obszaru LGD wyglądał analogicznie. Przeprowadzone przez samorządy gminne diagnozy problemów społecznych wskazują ponadto, że grupą, której członkowie w dużej mierze znajdują się poza rynkiem pracy są osoby niepełnosprawne. Jest to zjawisko typowe dla niemal wszystkich gmin wiejskich w Polsce. W kontekście obszaru LGD należy jednak zwrócić uwagę na stosunkowo niski poziom rozwoju przedsiębiorczości społecznej. Brak takich placówek jak Centra Integracji Społecznej czy Zakłady Aktywności Zawodowej utrudniają osobom niepełnosprawnym wchodzenie na lokalny rynek pracy.

Dwa powyższe podrozdziały poświęcone sytuacji gospodarczej obszaru LGD wskazują, że jest to teren stosunkowo dobrze rozwinięty i dzięki temu rokujący szanse na dalszy wzrost gospodarczy. Trzy gminy obszaru LGD podejmując wspólne działania mogą stać się lokomotywą rozwoju dla całego subregionu kieleckiego.

Przedstawienie działalności sektora społecznego

Na obszarze LGD występują stosunkowo liczne organizacje pozarządowe, z których wiele cieszy się ugruntowaną pozycją. Na 1000 mieszkańców obszaru LGD przypadały w 2013 roku niemal 3 podmioty sektora społecznego (tzn. fundacje, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne). Wartość tego wskaźnika była zatem nieznacznie wyższa od wielkości dla powiatu kieleckiego i niemal równa wynikowi rejestrowanemu na poziomie województwa. Niemożliwe jest w tym miejscu scharakteryzowanie działalności wszystkich ważnych dla lokalnej społeczności NGO. Opisane zostaną zatem podstawowe obszary działalności organizacji, które poparte zostaną konkretnymi przykładami.

Popularnym obszarem działalności miejscowych organizacji pozarządowych są projekty kierowane do dzieci i młodzieży. Przykładem organizacji podejmującej tego typu działalność jest Stowarzyszenie Wola Morawicka. Omawiany tu zakres działalności wynika z podstawowego zadania Stowarzyszenia, jakim jest prowadzenie szkoły w miejscowości Wola Morawicka. Drugim istotnym obszarem jego działalności jest wspieranie działań związanych z ochroną środowiska. Temat ten podejmują także inne organizacje, takie jak np. Towarzystwo Ekorozwoju Radomic.

Projekty kierowane do młodych mieszkańców obszaru są często związane ze sportem i organizacją wypoczynku. Przykładem organizacji podejmujących ten rodzaj aktywności jest Stowarzyszenie "PADRE". Wspieraniem i upowszechnianiem kultury fizycznej i sportu zajmuje się również Świętokrzyskie Towarzystwo Motorowe Moto-Max z Sitkówki. Należy zwrócić uwagę, że chociaż przedstawiciele NGO realizują wiele projektów kierowanych do młodych ludzi, to zwracają oni również uwagę na niewystarczające zaangażowanie członków tej grupy defaworyzowanej w pracę na rzecz społeczności. Oczekuje się, że dzięki wsparciu LGD możliwa będzie realizacja projektów, których nie tylko odbiorcami, ale też aktywnymi uczestnikami będą młodzi mieszkańcy obszaru.

Niejako naturalnym obszarem działalności organizacji pozarządowych jest pomoc osobom potrzebującym. Na rzecz osób niepełnosprawnych działa m.in. Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „Amabilis” ze Zgórsk.

Przykładem organizacji integrującej przedsiębiorców jest Stowarzyszenie Przedsiębiorców Gminy Morawica. Przy tej okazji warto zwrócić uwagę na pewien ważny problem sektora społecznego na obszarze LGD. Działające tu inicjatywy często ograniczają swój zasięg do wybranej miejscowości bądź gminy. Wśród przedstawicieli sektora społecznego coraz mocniej artykułowana jest potrzeba większej integracji środowiska w obrębie całego obszaru LGD. Jest to problem analogiczny do tego, który został zasygnalizowany powyżej w odniesieniu do przedstawicieli sektora gospodarczego. Przedsięwzięcia integrujące społeczność i zwiększające jej kapitał społeczny powinny zaowocować formułowaniem bardziej skutecznych i innowacyjnych rozwiązań lokalnych problemów.

We wcześniejszej części diagnozy zwrócono uwagę na rozwój turystyki na obszarze LGD. Argumentów na potwierdzenie tej tezy dostarcza nie tylko działalność sektora gospodarczego, ale także społecznego. Na analizowanym obszarze działają organizacje pozarządowe, które zajmują się rozwojem turystyki, czego przykładem jest Agroturystyczne Stowarzyszenie Gospodarstw Gościńnych i Ekologicznych „Cis” w Morawicy.

Omawiając działalność sektora społecznego należy wspomnieć o inicjatywach związanych z dziedzictwem kulturowym. Ten typ angażowania się w życie społeczności lokalnej jest dość rozpowszechniony na obszarze LGD. Zajmują się tym nie tylko sformalizowane organizacje pozarządowe (takie jak np. Stowarzyszenie Przyjaciół Brzezin i Podwola), ale również organizacje niesformalizowane. W samej tylko gminie Chęciny działa 5 zespołów ludowych.

Są wśród nich grupy o długiej i bogatej historii (jak np. powstałe w roku 1928 „Ostrowianki”), jak również zespoły, które powstały stosunkowo niedawno (np. istniejący od 2012 „Lipowiczanie”). Podobnie jest w gminie Morawica, czego przykładem są powstałe w 1979 roku zespół „Wolanecki” z Dębskiej Woli. Wiele z tych zespołów powstało na bazie bardzo aktywnych na tym obszarze Kół Gospodyń Wiejskich i ściśle z nimi współpracuje. O roli sektora społecznego w życiu kulturalnym obszaru LGD świadczy fakt, że miejscowe samorządy powierzają organizacjom pozarządowym realizację licznych działań w sferze kultury.

Podsumowując ten wątek można stwierdzić, że podmioty sektora społecznego i skupiona w nich aktywność wielu mieszkańców są cennym zasobem obszaru. Sprzyjającą okolicznością w perspektywie projektowania celów Lokalnej Strategii Rozwoju jest fakt, że istnieją tu silne i doświadczone organizacje podejmujące działania w zakresie rozwiązywania lokalnych problemów (wsparcie młodych ludzi, ekologia) oraz w zakresie tematycznym związanym z szansami rozwojowymi obszaru (turystyka, zachowanie dziedzictwa lokalnego, rozwój przedsiębiorczości).

Opis problemów społecznych

Istotne informacje na temat problemów społecznych obszarów LGD pojawiły się już we wcześniejszych częściach diagnozy. Wyniki przeprowadzonych konsultacji społecznych wskazują, że nie należy problemów społecznych przedstawiać w perspektywie typowej dla ujęć opisujących obszary interwencji pomocy społecznej. Zjawiska takie, jak ubóstwo, uzależnienia, bezradność życiowa czy przemoc występują oczywiście na obszarze LGD. Należy jednak stwierdzić, że ze względu na stosunkowo wysoki poziom rozwoju tych terenów są one mniej groźne niż w wielu innych miejscach. Trzeba je ponadto traktować jako negatywne następstwa głębszych zjawisk. Mieszkańcy obszaru oczekują, że LGD wesprze realizację przedsięwzięć niwelujących przyczyny lokalnych problemów. Z tego względu omówione zostaną tu problemy uznane w czasie prac nad Lokalną Strategią Rozwoju za kluczowe.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na zjawiska demograficzne. Gminy wchodzące w skład obszaru LGD są stosunkowo „młode”. Obserwuje się tu dodatni przyrost naturalny oraz dodatnie saldo migracji i związany z nim rozwój budownictwa mieszkaniowego. Należy zwrócić uwagę, że kluczowe są tutaj właśnie migracje. Osoby osiedlające się na obszarze LGD, często mają dzieci bądź dopiero zakładają rodziny, zwiększając wskaźnik dzietności. Rosnąca liczba ludności oraz korzystne saldo migracji maskują fakt, że wielu młodych, wykształconych ludzi opuszcza swoje miejscowości. Problem ten został szerzej opisany w podrozdziałach dotyczących lokalnej gospodarki i rynku pracy. Wyzwaniem dla LGD jest zatem nie tylko przyciąganie nowych mieszkańców, ale także zapobieganie „wysysaniu” wykształconych młodych ludzi przez większe ośrodki. Konieczne jest zatem dalsze podnoszenie atrakcyjności obszaru połączone z równoczesnymi interwencjami na lokalnym rynku pracy.

Obszar LGD jest atrakcyjnym miejscem do osiedlania się oraz inwestowania. Zachętą jest dobra infrastruktura (drogi, wodociągi, kanalizacja, sieć gazownicza), dostęp do ważnych szlaków komunikacyjnych, bliskie sąsiedztwo miasta, walory przyrodniczo-krajobrazowe. Szybki napływ nowych mieszkańców, przy jednocześnie nasilonej migracji młodego pokolenia może powodować dezintegrację społeczności. W czasie konsultacji społecznych mieszkańcy wskazywali, że pierwsze symptomy tego zjawiska są już obserwowalne. Stopień zintegrowania lokalnej społeczności jest jednym z czynników wpływających na atrakcyjność obszaru, a zatem stwierdzone jej deficyty będą utrudniać wykorzystanie szans rozwojowych przed nim stojących.

W kontekście powyższych ustaleń, należy stwierdzić, że interwencje w zakresie rynku pracy, wsparcia młodych osób i przeciwdziałania ich migracji oraz działania na rzecz integracji społeczności będą przeciwdziałać wspomnianym we wstępie do tego podrozdziału negatywnym zjawiskom takim, jak ubóstwo czy uzależnienia.

Innym ważnym problemem społeczności jest niska świadomość ekologiczna mieszkańców. Jej źródła należy upatrywać w czasach PRL-u, kiedy to szybki rozwój przemysłu nie szedł w parze z dbałością o zasoby przyrodnicze. Obecnie są one jednak ważnym czynnikiem wpływającym na atrakcyjność obszaru. Jak zostało to już wielokrotnie wspomniane, jest ona kluczem do wykorzystania zdiagnozowanych szans rozwojowych. Większa dbałość o przyrodę podniesie nie tylko jakość życia mieszkańców, ale pozwoli także na wykorzystanie szans związanych z rozwojem turystyki. Tego typu przedsięwzięcia realizowane z udziałem społeczności będą sprzyjać podnoszeniu jej integracji i kapitału społecznego. Ochrona przyrody i przeciwdziałanie zmianom klimatu, to ponadto obszary, które w którym mogą powstać innowacyjne rozwiązania w oparciu o lokalne zasoby. Rozwiązanie problemów z niską świadomością ekologiczną mieszkańców będzie zatem wpływać na wiele aspektów życia lokalnej społeczności i w dłuższej perspektywie pozwoli na skuteczniejsze konkurowanie z innymi rozwijającymi się obszarami w regionie i w Polsce.

Na obszarze LGD nie obserwuje się szczególnego nasilenia problemów społecznych takich jak uzależnienia czy przemoc domowa. Mieszkańcy, którzy brali udział w konsultacjach zgodnie wyrażali jednak obawę, że może to zmienić się w przyszłość. Za szczególne zagrożenie uznano tu długotrwałe bezrobocie, które może stać się problemem w sytuacji stagnacji gospodarczej. Z tego względu za celowe uznano podejmowanie działań polegających na tworzeniu nowych miejsc pracy, które będą niejako rozszerzeniem inicjatyw kierowanych do osób młodych.

Wskazanie wewnętrznej spójności LSR

W rozdziale I omówiona została kwestia spójności terytorialnej obszaru LGD. Istotne jest jednak także zagadnienie jego spójności wewnętrznej, które można rozpatrywać na kilku płaszczyznach:

- **Spójność zasobów, problemów, szans i zagrożeń.** Gminy tworzące obszar LGD stoją przed podobnymi problemami, które można rozwiązać przy wykorzystaniu wspólnych zasobów, takich jak np. korzystne położenie. Wszystkie gminy są ponadto atrakcyjnym obszarem osadniczym, co jednak rodzi dla nich podobne zagrożenia. W każdej gminie występują cenne zasoby kulturowe i przyrodnicze. Ten rodzaj spójności występuje w odniesieniu do wszystkich opisanych w niniejszej diagnozie cech obszaru.
- **Poziom rozwój.** Gminy są na podobnym poziomie rozwoju. Wypada powtórzyć tezę, że gminy tworzące LGD działając wspólnie mogą być jedną z gospodarczych lokomotyw regionu. Posiadają one atuty, które pozwalają na zrównoważony rozwój przemysłu (np. wydobywczego), lokalnej przedsiębiorczości i turystyki.
- **Sieci współpracy.** Znaczący wpływ na spójność obszaru miała dotychczasowa działalność LGD. Dzięki niej mieszkańcy wypracowali spójną wizję rozwoju obszaru, związane zostały znajomości i zręby sieci współpracy. Pojawiło się autentyczne przekonanie o konieczności współpracy 3 gmin. Znalazło to odzwierciedlenie w zgłaszanych w czasie konsultacji postulatach podjęcia inicjatyw zmierzających do zacieśnienia współpracy między lokalnymi przedsiębiorcami czy też organizacjami pozarządowymi.

Istotne zasoby obszaru

Na zakończenie opisu diagnozy obszaru LGD należy wskazać jeszcze na jego istotne zasoby, które nie zostały dotychczas w należyтым stopniu omówione:

- **Zasoby kulturowe, historia, zabytki.** Wątki związane z tą kategorią lokalnych zasobów były poruszane już wcześniej, m.in. w podrozdziale dotyczącym działalności sektora społecznego. Faktem jest, że wielu mieszkańców obszaru angażuje się w inicjatywy związane z dziedzictwem lokalnym. Jest to w pełni zrozumiałe, z uwagi na bogatą historię tych ziem. W tym miejscu niemożliwe jest szczegółowe przedstawienie dziejów obszaru LGD. Ich symbolem może być jednak Zamek Królewski w Chęcinach, którego budowę rozpoczęto na przełomie XIII i XIV wieku. Na zamku często bywał Władysław Łokietek. Za panowania Kazimierza Wielkiego zamek stał się siedzibą starostów grodowych i rezydencją rodzin królewskich. W czasach Jagiellonów funkcje militarne i rezydencjonalne zamku rozszerzono o funkcje więzienne – więziony był tu np. przyrodni brat Władysława Jagiełły. Zamek został splądrowany w czasie potopu szwedzkiego i nie odzyskał już swojej świetności. Zamkowe działa po raz ostatni wystrzeliły w roku 1787 na cześć wjeżdżającego do miasta Stanisława Augusta Poniatowskiego. Przykład chęcińskiego zamku daje obraz tego, jak cennymi zasobami kulturowymi dysponuje obszar LGD. Do innych istotnych elementów lokalnego dziedzictwa można zaliczyć również Skansen Wsi Kieleckiej oraz obiekty związane z relikami hutnictwa i górnictwa kruszcowego występujące na całym obszarze. Zasoby kulturowe, w tym historia i zabytki, mogą zostać wykorzystane na wiele sposobów. Kulturowanie tradycji może pozytywnie wpływać na kształtowanie lokalnej tożsamości i integrację społeczności. Zasoby te przyczyniają się również do rozwoju branży turystycznej. Zdaniem przedstawicieli społeczności mogą one zostać wykorzystane także do promocji regionu, tworzenia marek lokalnych produktów oraz promocji produktów i usług lokalnych przedsiębiorców.
- **Położenie.** Szansą rozwojową dla obszaru LGD jest przynależność do Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego i współpraca tworzących go gmin w ramach wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Korzystne położenie daje mieszkańcom obszaru dostęp do ważnych szlaków komunikacyjnych, wśród których można wskazać drogę międzynarodową i krajową nr 7 (Gdańsk-Chyżne), drogę wojewódzką nr 762 (Kielce - Chęciny – Małogoszcz). Przez obszar LGD przebiega także linia kolejowa nr 8 Warszawa – Kielce – Kraków. Umiejscowione są tu ponadto łącznica kolejowa do linii Kielce – Częstochowa oraz szlak kolejowy w kierunku Buska-Zdroju. Można zatem stwierdzić, że obszar LGD jest doskonale skomunikowany nie tylko z innymi częściami regionu świętokrzyskiego, ale także kraju i Europy.
- **Infrastruktura drogowa oraz wodno-kanalizacyjna.** Na obszarze LGD zrealizowane zostały ważne inwestycje drogowe związane z drogami o znaczeniu krajowym i regionalnym. Kolejne przedsięwzięcia tego typu będą realizowane w przyszłości. Z uwagi, iż inwestycje te dotyczą dróg krajowych i wojewódzkich można to uznać za zewnętrzną szansę dla obszaru LGD. W ostatnich latach poprawił się także stan dróg lokalnych. Na pozytywną ocenę zasługuje zasięg sieci wodno-kanalizacyjnej. Ilustracją tej tezy może być fakt, że prawie 60% mieszkańców obszaru korzysta z instalacji kanalizacyjnej. Wartość tego wskaźnika dla całego powiatu kieleckiego wynosi zaledwie 39,8%.
- **Zasoby przyrodnicze.** Pomimo opisanych wcześniej szkód w środowisku naturalnym związanych z intensywną działalnością wydobywczą, obszar LGD nadal dysponuje cennymi zasobami przyrodniczymi. W świetle zagrożenia dalszą degradacją środowiska ważnym wyzwaniem wydaje się podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców. Na opisywanym terenie znajduje się m.in. obszar NATURA 2000 „Dolina Czarnej

Nidy". Jest tu też zlokalizowany rezerwat „Radomice”, w którym występują lasy cisowe oraz źródła mineralnych wód podziemnych. Na terenie LGD znajdują się ponadto Obszary Chronionego Krajobrazu, np. obszary Chęcińsko-Szydłowiecki czy też Podkielecki. Unikatowym zasobem są Jaskinia Raj z bogatą szatą naciekową oraz jaskinia Piekło. Dzięki takim wyjątkowym atrakcjom, jak skamieniałości roślin i zwierząt w gminie Sitkówka-Nowiny, na obszarze LGD może rozwijać się także turystyka związana z prehistorią. Wśród licznych zasobów przyrodniczych obszaru warto jeszcze wymienić rezerwat przyrody nieożywionej w Kowali.

Rozdział IV Analiza SWOT

Analiza SWOT obszaru LGD została przeprowadzona z udziałem społeczności lokalnej. Mieszkańcy brali udział w przygotowaniu listy słabych i mocnych stron obszaru oraz stojących przed nim zewnętrznych szans i zagrożeń. Zagadnienia te były wstępnie opracowywane na podstawie wyników badania ankietowego. Kluczowe znaczenie miały następnie spotkania konsultacyjne, w czasie których mieszkańcy komentowali i uzupełniali stworzone materiały. Efekty tych prac były następnie poddane konsultacjom internetowym oraz ocenie mieszkańców odwiedzających punkty konsultacyjne w gminach. Wnioski z analizy SWOT były następnie zatwierdzane przez zespół ds. LSR. Dzięki temu możliwe było przeprowadzenie analizy, która jest mocno osadzona w wynikach diagnozy. Szeroki udział mieszkańców w partycypacyjnej diagnozie i przygotowaniu analizy SWOT spowodował, że lokalne problemy i wyzwania zostały zidentyfikowane w sposób trafny i rzetelny.

W poniższej tabeli przedstawiono sposób powiązania elementów analizy SWOT z diagnozą obszaru. Wykorzystane w analizie SWOT dane zostały w niej zestawione z częściami diagnozy, w których zostały one szerzej opisane. Należy zwrócić uwagę, że zaprezentowane pozycje mają charakter przykładowy, mający ukazać logikę prac nad diagnozą i analizą SWOT. Skrótowy charakter tabeli wynika z faktu, że wszystkie zawarte w niej elementy odnoszą się do diagnozy obszaru, a prezentacja tych powiązań musiałaby zająć wiele stron. Zainteresowane osoby mogą z łatwością zidentyfikować wszystkie powiązania konfrontując zaprezentowane na następnych stronach dane i wnioski z analizy SWOT z zawartą w Rozdziale III diagnozą obszaru.

Silne strony	Część diagnozy	Słabe strony	Część diagnozy
Przynależność do Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego	Istotne zasoby obszaru	Brak odpowiednio wykwalifikowanych robotników	Opis rynku pracy
Rozwój budownictwa mieszkaniowego	Opis problemów społecznych	Obawy lokalnych przedsiębiorców związane z inwestowaniem	Charakterystyka gospodarki
Szanse	Część diagnozy	Zagrożenia	Część diagnozy
Trend związany z osiedlaniem się na przedmieściach	Charakterystyka gospodarki	Konkurencja ze strony ościennych gmin	Opis problemów społecznych, opis rynku pracy
Plany przebudowy infrastruktury drogowej	Istotne zasoby obszaru	Niskie zarobki	Opis rynku pracy

Dwie tabele zamieszczone na kolejnych stronach przedstawiają zmienne wzięte pod uwagę w czasie analizy SWOT oraz wyniki oceny powiązań między nimi. Poszukiwanie owych powiązań sprowadzało się do odpowiedzi na pytania:

1. Czy dana mocna strona pozwoli wykorzystać daną szansę?
2. Czy dana słaba strona ogranicza możliwość wykorzystania danej szansy?
3. Czy dana mocna strona pozwoli zniwelować dane zagrożenie?
4. Czy dana słaba strona potęguje ryzyko związane z danym zagrożeniem?

Parom zjawisk przyznawano noty w zależności od stwierdzonej siły powiązania między nimi:

- Ocena „0” oznacza brak powiązania
- Ocena „1” oznacza powiązanie o umiarkowanej sile
- Ocena „2” oznacza silne powiązanie.

Uzyskane wyniki zostały w zsumowane w wierszach i kolumnach tabeli. Należy zwrócić, że przyjęta logika analizy powoduje, że głównym przedmiotem zainteresowania są wyniki (sumy) uzyskane w kolumnach. Sumy w kolumnach pełnią funkcję pomocniczą stwarzając dodatkowy kontekst do analizy otrzymanych wyników.

<p>Silne strony obszaru LGD</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przynależność do Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego 2. Infrastruktura techniczna (, wod-kan.) 3. Sieć drogowa (droga krajowa, droga wojewódzka) i kolejowa (linia nr 8) 4. Zasoby naturalne (kamień, glina) 5. Wysoki poziom edukacji na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych 6. Rosnąca liczba ludności, dodatnie saldo migracji, duża liczba dzieci 7. Rozwój budownictwa mieszkaniowego, zwłaszcza jednorodzinne 8. Rozwinięty przemysł, znane duże przedsiębiorstwa 9. Tereny inwestycyjne, strefy ekonomiczne 10. Dobry klimat do rozwoju przedsiębiorczości 11. Organizacje pozarządowe 12. Baza turystyczna, rozwinięty sektor turystyczny 13. Środowisko naturalne, liczne lasy i piękne krajobrazy 14. Zasoby kulturowe, historia, zabytki 	<p>Słabe strony obszaru LGD</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rozproszenie miejscowości, rozległy teren do zagospodarowania 2. Braki w infrastrukturze na nowych osiedlach 3. Regres szkolnictwa na szczeblu ponadgimnazjalnym, Brak szkolnictwa zawodowo-technicznego 4. Brak odpowiednio wykwalifikowanych robotników 5. Niskie zarobki 6. Bezrobocie dotyczące silnie niektóre grupy mieszkańców: osób z wyższym wykształceniem, młodych wchodzących na rynek pracy 7. Niewystarczający stopień zintegrowania nowych mieszkańców obszaru LGD 8. Niewystarczający poziom zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne 9. Uciążliwość zakładów przemysłowych 10. Niezadowalający poziom współpracy pomiędzy przedsiębiorcami 11. Brak instrumentów promocji obszaru, w tym brak instrumentów promocji przedsiębiorców z obszaru LGD 12. Obawy lokalnych przedsiębiorców związane z inwestowaniem 13. Obszary chronione wymuszają poszukiwanie nowych kierunków rozwoju oraz konieczność dostosowania prowadzonej działalności do wymogów środowiska 14. Niska świadomość ekologiczna niektórych grup mieszkańców
<p>Szanse na rozwój obszaru LGD</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Środki z Funduszy Europejskich, w tym wsparcie przeznaczane na innowacje. 2. Inwestycje realizowane przez podmioty i osoby spoza obszaru LGD 3. Trend związany z osiedlaniem się na przedmieściach 4. Współpraca zagraniczna 5. Plany przebudowy infrastruktury drogowej 6. Wzrastająca atrakcyjność turystyczna regionu 7. Rozwój instytucji otoczenia biznesu w regionie 8. Dobra współpraca z ościennymi gminami w ramach wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych 9. Promocja regionu świętokrzyskiego 10. Rosnące zainteresowanie polskich turystów wypoczynkiem w kraju 11. Współpraca z ośrodkami naukowymi 12. Rozwój rynku produktów lokalnych w Polsce 	<p>Zagrożenia dla rozwoju obszaru LGD</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zmiany społeczne i gospodarcze powodujące starzenie się społeczeństwa 2. Skomplikowane prawo (szczególnie w dziedzinach takich jak pomoc społeczna, rynek pracy, działalność gospodarcza, ochrona zabytków) 3. Biurokracja 4. Skomplikowane procedury pozyskiwania i rozliczania dotacji z funduszy europejskich 5. Brak zabezpieczeń przeciwpowodziowych na niektórych rzekach 6. Anomalie pogodowe 7. Klęski żywiołowe 8. Konkurencja ze strony ościennych gmin 9. Wzrost atrakcyjności innych regionów 10. Położenie w województwie świętokrzyskim, należącym do słabiej rozwiniętej Polski Wschodniej 11. Drenaż zasobów ludzkich przez większe ośrodki 12. Rosnące koszty tworzenia nowych stanowisk pracy

		Mocne strony obszaru LGD														Slabe strony obszaru LGD															
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	Σ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	Σ
Szanse	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	2	1	1	1	13	1	0	0	1	0	1	0	2	0	1	1	2	1	1	11
	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	0	0	1	1	21	1	1	1	2	0	0	0	0	1	1	2	1	2	0	12
	3	2	2	2	0	2	2	2	2	1	1	1	1	2	2	22	2	2	2	0	2	2	2	2	2	1	1	1	0	2	21
	4	1	0	0	0	2	1	0	1	2	2	1	1	1	1	13	0	0	2	1	1	1	1	1	0	2	2	0	0	0	11
	5	2	1	2	2	0	1	1	2	2	1	0	1	0	0	15	2	0	0	1	0	0	1	1	0	1	1	0	2	0	9
	6	1	1	2	0	0	1	0	1	1	1	1	2	2	2	15	1	1	0	0	0	0	1	2	2	2	2	1	0	2	14
	7	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	0	0	22	0	0	2	2	0	2	0	1	1	2	2	2	1	0	15
	8	2	1	2	0	0	0	0	1	1	1	2	1	1	1	13	1	1	0	0	0	0	1	2	1	2	2	1	1	1	13
	9	2	0	1	0	0	1	1	2	2	2	1	2	2	2	18	0	0	0	1	0	1	1	2	1	2	2	0	0	2	12
	10	2	1	2	0	0	0	0	1	1	1	1	2	2	2	15	1	0	0	0	0	1	2	2	2	1	2	1	0	2	14
	11	2	0	0	2	2	0	0	2	1	1	1	0	0	1	12	0	0	2	1	0	2	0	0	0	1	1	2	0	0	9
12	2	0	2	0	0	1	1	0	0	2	1	2	2	2	15	0	0	2	1	0	1	0	0	2	2	2	2	0	2	14	
Σ	21	11	18	8	10	12	9	17	16	17	12	14	14	15		9	5	11	10	3	11	9	15	12	18	20	13	7	12		
Zagrozenia	1	2	0	0	0	1	2	2	2	2	2	1	1	1	18	1	1	2	0	2	2	2	2	0	0	0	0	0	12		
	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2	2	0	0	0	5	0	0	2	0	0	2	2	2	0	2	0	0	2	14	
	3	1	0	0	0	2	0	0	0	0	2	1	0	0	0	6	0	0	2	0	0	2	2	2	0	2	0	0	2	13	
	4	1	0	0	0	2	0	0	1	0	0	2	0	0	0	6	0	0	2	0	2	2	1	2	0	1	0	0	0	10	
	5	1	2	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	7	2	2	0	0	1	0	2	2	0	0	0	0	2	13	
	6	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	5	2	2	2	0	0	1	2	2	2	0	0	0	0	2	15
	7	1	2	1	0	1	0	0	1	0	0	2	0	0	0	8	2	2	2	0	0	1	2	2	1	0	0	0	0	2	14
	8	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1	1	1	18	1	1	2	2	0	2	2	2	1	2	2	2	1	1	21
	9	2	1	2	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1	19	1	1	2	2	0	2	2	2	1	2	2	2	1	1	21
	10	0	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	0	0	0	11	2	2	2	2	0	2	2	2	0	2	2	1	1	0	20
11	0	1	1	0	0	2	2	2	1	1	0	0	0	0	10	0	0	2	2	2	2	0	0	0	1	1	2	0	0	12	
12	0	0	0	0	0	0	0	1	2	2	0	0	0	0	5	0	0	0	1	0	2	0	0	0	2	2	2	2	0	11	
Σ	9	10	6	4	11	7	7	14	10	14	16	3	4	3		11	11	20	9	7	20	19	20	5	14	9	9	11	11		

Wnioski z analizy SWOT:

- Duże nadzieje na rozwój obszaru LGD można wiązać z **przyciąganiem zewnętrznych inwestorów** oraz osiedlaniem się nowych mieszkańców. Ważne atuty (położenie, tereny inwestycyjne) mogą jednak w przyszłości okazać się niewystarczające. Warto podnosić atrakcyjność obszaru, a przydatne w tym względzie mogą być odpowiednio **wykorzystane zasoby kulturowe** oraz przyrodnicze. Pomoże to sprostać wyzwaniu związanemu z **utrzymaniem dodatniego salda migracji**, zarówno dzięki przyciągnięciu nowych, jak i powstrzymaniu obecnych mieszkańców przed migracją. Takie będą niwelować zagrożenie związane z **konkurencją z ościennych w stosunku do obszaru LGD gmin i regionów**.
- Przyciąganie nowych mieszkańców owocuje problemami z **integracją społeczności lokalnej**. Wyniki analizy jednoznacznie pokazują, że kwestia integracji jest powiązana z problematyką **zaangażowania członków społeczności w lokalne sprawy**. Obie te słabe strony obszaru potęgują oddziaływanie zdiagnozowanych zewnętrznych zagrożeń. Odpowiedzią na te wyzwania mogą być projekty wzmacniające kapitał społeczny mieszkańców. Należy zwrócić uwagę, że tego typu operacje dają dużą szansę na stworzenie nowych innowacyjnych rozwiązań.
- Podnoszenie atrakcyjności obszaru powinno iść w parze z jego odpowiednią promocją. Działania promocyjne mogą opierać się o lokalne zasoby (kulturowe, przyrodnicze), ale także o produkty i usługi lokalnych przedsiębiorców. Budowanie pozytywnego wizerunku i marki obszaru będzie wymagało **stworzenia nowych narzędzi promocyjnych**.
- Cennym zasobem obszaru jest przyroda. Wpływa ona nie tylko na atrakcyjność obszaru, ale także na **wykorzystanie jego potencjału turystycznego**. Zasób ten jest jednak zagrożony, między innymi przez działalność zakładów przemysłowych. Ograniczenie ryzyk związanych z zasobami przyrodniczymi może dokonać się poprzez **podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców**. Warto zwrócić uwagę, że zmierzające do tego celu działania mają duży potencjał integrujący społeczność. Co więcej, tego typu działania pomogą zapobiegać klęską żywiołowym wywołanym przez anomalie pogodowe, jak również skuteczniej reagować dobrze zintegrowanej społeczności lokalnej na tego typu zewnętrzne zagrożenia.
- Analiza SWOT pozwoliła na zidentyfikowanie syndromu zjawisk związanych z lokalną przedsiębiorczością oraz rynkiem pracy. Po pierwsze, stwierdzono **niewystarczający poziom współpracy między przedsiębiorcami**. Zaradzić temu mogą inicjatywy oparte na współpracy, np. we wspomnianym powyżej zakresie promocji. LGD powinno także uwzględnić działania komunikacyjne, które będą budować kapitał społeczny sektora gospodarczego. Po drugie, lokalny przedsiębiorcy zwracają uwagę na brak wykwalifikowanej kadry roboczej. To drugie zjawisko jest paradoksem, w świetle tego, że wielu młodych mieszkańców napotyka problemy z wejściem na rynek pracy. Winny temu może **być brak odpowiednich kompetencji u osób młodych**. W ramach wsparcia tej grupy defaworyzowanej należy przewidzieć operacje zakładające nabywanie przez młodych ludzi umiejętności poszukiwanych przez pracodawców, takich jak zdolność do przekwalifikowania się, współpraca, kreatywność. Pracownicy dysponujący takimi kwalifikacjami mogą przyczynić się do pobudzania innowacyjności sektora gospodarczego. Tego typu działania powinny także zaowocować **zwiększeniem poziomu przedsiębiorczości wśród młodych osób**.
- Słabą stroną obszaru są **obawy lokalnych przedsiębiorców przed inwestowaniem**. Są one w dużej mierze wywołane czynnikami zewnętrznymi (m.in. biurokracja, skomplikowane procedury pozyskiwania wsparcia, rosnące koszty pracy). Znaczenie mają tu także wspomniane powyżej słabe strony obszaru: brak adekwatnych narzędzi promocji obszaru integrujących różne branże gospodarki oraz brak pracowników dysponujących odpowiednimi kwalifikacjami. Pomocne może tu być wsparcie polegające na podnoszeniu kwalifikacji przedsiębiorców, którzy w czasie warsztatów konsultacyjnych wyrazili zainteresowanie tego typu działaniami. Działania kierowane do przedsiębiorców oraz osób chcących podjąć działalność gospodarczą będą zarazem działaniami zmierzającymi do **wsparcia osób bezrobotnych, które są szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym**.

Wszystkie kluczowe wnioski z analizy SWOT (które dla ułatwienia oznaczono pogrubioną czcionką) zostały wykorzystane do projektowania celów, przedsięwzięć, działań komunikacyjnych, wskaźników oraz kryteriów wyboru operacji zawartych w Lokalnej Strategii Rozwoju. Oddolny sposób powstania LSR pozwolił zatem na wypracowanie rozwiązań w największym możliwym stopniu zbieżnych z realnymi problemami i oczekiwaniami członków społeczności lokalnej. Powiązania pomiędzy wynikami partycypacyjnej diagnozy i analizy SWOT a innymi kluczowymi elementami LSR będzie można znaleźć także w kolejnych rozdziałach Strategii.

Rozdział V Cele i wskaźniki

Specyfikacja celów ogólnych, celów szczegółowych i przedsięwzięć

Cele ogólne i szczegółowe LSR oraz przypisane do nich przedsięwzięcia sformułowane zostały w oparciu o wyniki konsultacji społecznych. Szczegółowe informacje na ten temat znajdują się w rozdziale II. W tym miejscu warto przypomnieć, że mieszkańcy obszaru mieli decydujący wpływ na proces definiowania potrzeb i problemów ujętych w diagnozie obszaru i analizie SWOT. Przedstawiciele społeczności partycypowali także w określaniu celów Strategii oraz ich hierarchii. Kolejnym kluczowym elementem LSR opisanym w niniejszym rozdziale, który został wypracowany w oparciu o dane z konsultacji społecznych są przypisane do celów i przedsięwzięć wskaźniki.

Realizacja celów ogólnych strategii ma doprowadzić do odwrócenia dalekosiężnych, negatywnych następstw problemów dotyczących społeczności lokalną. Podjęte działania mają być również odpowiedzią na zdiagnozowane wyzwania stojące przed społecznością lokalną. Te wyzwania rozumiane są jako zewnętrzne okoliczności, szanse i zagrożenia, na które należy udzielić odpowiedzi, by możliwe było skuteczne rozwiązanie lokalnych problemów. Cele szczegółowe LSR odnoszą się bezpośrednio do problemów dotyczących grupy docelowej Strategii. Z kolei przedsięwzięcia są konkretnymi działaniami zaplanowanymi w ramach celów szczegółowych, które doprowadzą do usunięcia przyczyn zdiagnozowanych problemów. Do celów szczegółowych i przedsięwzięć przyporządkowano wskaźniki – ujęte ilościowo zjawiska, których pomiar pozwoli na monitorowanie i ocenę efektów wdrażania LSR.

Cel ogólny 1 „Rozwój gospodarczy obszaru LGD”

Kluczową kwestią dla przyszłości społeczności jest rozwój gospodarczy obszaru. Należy on do lepiej rozwiniętych części regionu świętokrzyskiego. Województwo musi być jednak konkurencyjne w porównaniu z innymi regionami Polski, a także Europy. Warto wspierać obszary położone wokół metropolii, na których skupiają się szanse rozwojowe. Ich wykorzystanie przyczyni się do ożywienia gospodarczego także w pozostałych częściach regionu. Należy zatem wykorzystać silną stronę LGD, jaką jest położenie w obrębie Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego. Realizacja tej dalekosiężnej wizji sprzyjać będzie rozwiązywaniu konkretnych problemów, przed jakimi staje społeczność. Konieczny jest rozwój przedsiębiorstw i pobudzanie innowacyjności. Należy tworzyć atrakcyjne miejsca pracy dla specjalistów, którzy często pracują poza obszarem LGD. Warto wykorzystać potencjał młodych ludzi, którzy dzięki dobremu wykształceniu są najbardziej predystynowani do tworzenia nowatorskich, innowacyjnych rozwiązań.

W ramach celu ogólnego 1 „Rozwój gospodarczy obszaru LGD” zaplanowano 2 cele szczegółowe. Cel 1.1. przewiduje przedsięwzięcia związane z tworzeniem miejsc pracy, co jest szczególnie istotne dla wsparcia osób bezrobotnych. Wspierane będzie powstawanie nowych firm, jak również inwestycje w ramach istniejących przedsiębiorstw, które pozwolą na tworzenie miejsc pracy. Kryteria wyboru premiuja operacje realizowane przez osoby z grup defaworyzowanych tj. młodych (do 35 roku życia) oraz bezrobotnych mieszkańców obszaru. Przedsięwzięcia zaplanowane w ramach celu 1.2. skupiają się na udzieleniu wsparcia osobom realizującym przedsięwzięcia związane z tworzeniem miejsc pracy. Zrealizowany zostanie projekt współpracy skierowany do różnych grup mieszkańców obszaru, w tym do osób młodych. Jego celem będzie między innymi pobudzanie i inkubacja postaw przedsiębiorczych w społeczności lokalnej. Projekt będzie realizowany wspólnie z Lokalnymi Grupami Działania z Polski i z zagranicy (Bachureń - Słowacja). Celem projektu będzie zwiększenie wiedzy ekonomiczno-biznesowej wśród dzieci i młodzieży, rozwój przedsiębiorczości oraz współpraca pomiędzy jednostkami gospodarczymi biorącymi udział w projekcie. Poszczególne zadania skierowane będą do młodzieży w wieku gimnazjalnym (propagowanie przedsiębiorczości, Akademia Animatora Biznesu i Akademia Lidera Biznesu) oraz osób rozpoczynających prowadzenie działalności gospodarczej lub chcących się przebranżowić (staże biznesowe, szkolenia, doradztwo, usługi, księgowość, prawne itp.). Osoby, które będą ubiegały się o wsparcie w ramach realizacji przedsięwzięcia 1.1.1 będą mogły wziąć udział w dedykowanym im szkoleniu w ramach przedsięwzięcia 1.2.2 co ułatwi im prowadzenie działalności gospodarczej.

Cel ogólny 2 „Wzrost atrakcyjności obszaru LGD”

W czasie przeprowadzonych konsultacji zidentyfikowano lokalne wyzwania, na które odpowiedzią mogą być działania zmierzające do wzrostu atrakcyjności obszaru LGD. Aby możliwa była konkurencja z innymi rozwijającymi się obszarami w województwie świętokrzyskim, Polsce i Europie obszar ten musi pozostać dobrym miejscem do życia i inwestowania. Realizacja tej wizji będzie miała w pierwszej kolejności znaczenie dla obecnych mieszkańców. Oczekuje się, że w połączeniu z rezultatami wdrażania celu ogólnego 1.1. doprowadzi to do zahamowania migracji zewnętrznych. Będzie to miało znaczenie dla inwestorów poszukujących regionów zasobnych w wykwalifikowanych pracowników. Wzrost atrakcyjności obszaru pomoże też wykorzystać szanse związane z rozwojem osadnictwa na obszarach podmiejskich. Zjawisko to jest obserwowane na obszarze LGD i przedstawiciele społeczności zgadzają się, że jest to szansa, która powinna zostać wykorzystana. W ostatnich latach, także dzięki wsparciu LGD, podjęto działania zmierzające do rozwoju turystyki (patrz rozdział III). Dalszy wzrost atrakcyjności obszaru LGD będzie wspierał tę ważną dla jego zrównoważonego rozwoju branżę gospodarki.

Przedsięwzięcia zaplanowane w ramach celu 2 są dobrym przykładem zastosowanego w niniejszej Strategii zintegrowanego podejścia do celów, to jest podejścia zakładającego wybór celów i działań, które spójnie i kompleksowo rozwiązują zdiagnozowane problemy. Więcej informacji na ten temat znajduje się w rozdziale XI.

Przewidziane w ramach celu 2.1. przedsięwzięcia skupiają się wokół tworzenia atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego oraz promocji obszaru LGD. Budowana/ przebudowywana będzie ogólnodostępna infrastruktura turystyczna i rekreacyjna. Dodatkowe działania w tym zakresie podjęte zostaną w ramach projektu współpracy (2.1.5). Tworzenie, oznakowanie i promocja szlaków turystycznych, realizowane przez Lokalne Grupy Działania z regionu. Projekt jest spójną ofertą atrakcji i usług turystycznych oraz działań promocyjnych, jest przedsięwzięciem złożonym, polegającym na przygotowaniu kompleksowego zagospodarowania turystycznego terenu w powiązaniu z istniejącymi szlakami turystycznymi. W swym założeniu przedsięwzięcie to będzie realizowane w Partnerstwie 5 LGD: Dorzecze Wisły, „Perty Czarnej Nidy”, Ziemia Jędrzejowska „Gryf”, „Ponidzie” i „Królewskie Ponidzie”, ma na celu zinwentaryzowanie, uporządkowanie i oznakowanie, a następnie szeroką promocję turystycznych szlaków na obszarze realizacji. Na obszarze wszystkich LGD, które wyraziły wolę współpracy istnieje całe mnóstwo różnorodnych szlaków: wodnych, rowerowych, pieszych, nordic walking, edukacji przyrodniczej i historycznej lecz są w dużej mierze rozmyte w obszarze, słabo oznakowane i niewystarczająco promowane. Celem projektu jest również przeciwdziałanie marginalizacji obszarów wiejskich poprzez zwiększenie atrakcyjności gospodarczej regionu, poprawę stanu środowiska i krajobrazu poprzez uporządkowanie i usystematyzowanie terenu, zmniejszenie infrastrukturalnych barier w dostępie do usług turystycznych, zapewnienie czytelnej informacji uwzględniającej rozplanowanie i dostępność najcenniejszych wartości miejsc naturalnych i kulturowych. Realizacja tych projektów przyczyni się do podniesienia jakości życia mieszkańców oraz wzmocni potencjał turystyczny obszaru. O jego atrakcyjności decyduje także dziedzictwo kulturowe. Realizowane będą projekty grantowe, dzięki którym mieszkańcy wezmą udział w jego zachowaniu i upowszechnianiu. Uzupełnieniem opisanych powyżej operacji będą działania promocyjne realizowane w ramach Przedsięwzięcia 2.1.4. w tym w ramach operacji własnych LGD. Będą one w szczególności skupiać się na lokalnych atrakcjach, produktach i usługach. Preferowane będą przedsięwzięcia integrujące 3 branże lokalnej gospodarki, co znajduje odzwierciedlenie w kryteriach wyboru (parz rozdział VI).

Cel ogólny 3 „Wzmocnienie kapitału społecznego lokalnej społeczności”

Partycypacyjna diagnoza obszaru wykazała, że jedną z grup mieszkańców, którym należy udzielić szczególnego wsparcia są osoby młode poniżej 35 roku życia (patrz rozdział III). Ta grupa defaworyzowana wspierana będzie m.in. w ramach realizacji przedsięwzięć przypisanych do celu 1. Istotne wsparcie zostanie udzielone także w ramach projektów grantowych zaplanowanych w ramach celu 3. Projekty te odpowiadają na zdiagnozowane problemy społeczności:

- Brak kompetencji potrzebnych młodym ludziom wchodzącym na lokalny rynek pracy
- Niewystarczające zaangażowanie młodych w lokalne sprawy i działalność lokalnych NGO. Niewystarczające zaangażowanie mieszkańców w działania na rzecz ochrony środowiska
- Konieczność pobudzenia innowacyjnego potencjału społeczności lokalnej
- Problemy z integracją nowych mieszkańców, w tym młodych ludzi osiedlających się na obszarze LGD.

Sposobem na przezwycięzenie negatywnych następstw tych zjawisk będą działania rozwijające kapitał społeczny. Będą one zmierzać do podniesienia kompetencji oraz zdolności mieszkańców do współpracy. To ważne zwłaszcza dla młodych osób, którym potrzebne jest wsparcie w zakresie kształtowania kompetencji poszukiwanych na rynku pracy. Wyższe kompetencje mieszkańców oraz sieci współpracy będą wzmocniać potencjał społeczności do tworzenia innowacyjnych rozwiązań w zakresie rozwiązywania lokalnych problemów oraz kreowania rozwoju gospodarczego. Wizja ta zostanie zrealizowana dzięki projektowi grantowemu „Lokalna Sieć Innowacji”. Przewiduje on szkolenia, warsztaty, akcje informacyjne, profesjonalne doradztwo w zakresie podejmowania działalności społecznej, tworzenie platform i sieci współpracy. Zaowocuje to wypracowaniem innowacyjnych rozwiązań lokalnych problemów w ramach realizowanych grantów. Innowacyjność rozumiana jest tu, zgodnie z przyjętą w LSR definicją, jako oddolnie wypracowane rozwiązania, których nowatorskość przejawia się w zastosowaniu nowych sposobów wykorzystania lokalnych zasobów. Realizowane projekty stworzą Sieć Innowacji złożoną z grup mieszkańców skupionych wokół lokalnych spraw. Czynnikiem siecującym owe centra będą działania zaplanowane przez LGD w ramach planu komunikacyjnego. „Lokalna Sieć Innowacji” zrealizowana zostanie w początkowym okresie wdrażania LSR. Możliwa będzie zatem implementacja wypracowanych innowacji w ramach pozostałych przedsięwzięć. Opisany projekt grantowy ma być również odpowiedzią na potrzeby jednej z grup defaworyzowanych określonych w czasie diagnozy obszaru (osób do 35 roku życia). Wysokopunktowym kryterium wyboru będzie liczba młodych ludzi, którzy dzięki realizacji grantu będą mogli podnieść swoje kompetencje.

W ramach drugiego przypisanego do celu ogólnego 3 projektu grantowego przewiduje się działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu. Oczekuje się, że w ich ramach zastosowane zostaną innowacyjne rozwiązania problemów, które zostały opisane w rozdziale III. Wdrażane będą idee

wypracowane w ramach Lokalnej Sieci Innowacji, ale nabór będzie otwarty także dla innych projektów. Rezultatem operacji będzie trwały wzrost liczby mieszkańców angażujących się w pracę na rzecz społeczności.

Do obowiązków LGD należy prowadzenie bieżącej działalności związanej z zarządzaniem realizacją Strategii oraz działania animacyjne dotyczące LSR. Działania animacyjne mają na celu ułatwienie wymiany informacji pomiędzy partnerami, promocję strategii oraz wsparcie potencjalnych beneficjentów w zakresie planowania, realizacji projektów i przygotowania wniosków. Działania te są opisane w planie komunikacyjnym (rozdział IX). Należy zwrócić uwagę, że przewidziano wskaźniki pozwalające na monitorowanie funkcjonowania LGD w opisanych powyżej zakresach. Przedsięwzięcia związane z funkcjonowaniem LGD i animacją LSR zostały przypisane do celów 3.3. i 3.4.

Powiązanie celów z wynikami diagnozy obszaru i analizy SWOT

Poniższa tabela w syntetyczny sposób przedstawia powiązanie celów z wynikami diagnozy obszaru i analizy SWOT. W pierwszej kolumnie przedstawione zostały zdiagnozowane problemy i wyzwania stojące przed społecznością. Zarysowują one obszary problemowe, w których osadzone są poszczególne cele ogólne. Więcej informacji na temat wyników diagnozy i analizy SWOT, na podstawie których zostały sformułowane cele szczegółowe, przedsięwzięcia i wskaźniki znaleźć można w rozdziałach III i IV.

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
Problem/Wyzwanie 1.1 Zwiększenie poziomu przedsiębiorczości młodych osób	Cel ogólny 1 Rozwój gospodarczy obszaru LGD	Cel szczegółowy 1.1. Rozwój przedsiębiorstw	Przedsięwzięcie 1.1.1. Podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Rezultat 1.1. Liczba utworzonych miejsc pracy	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności	Środki z Funduszy Europejskich
Problem/Wyzwanie 1.2 Wsparcie osób bezrobotnych szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym			Przedsięwzięcie 1.1.2. Rozwój działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa			Rozwój rynku produktów lokalnych w Polsce
Problem/Wyzwanie 1.3 Skomplikowane procedury związane z prowadzeniem działalności gospodarczej i ubieganiem się o pomoc				Rozwój instytucji otoczenia biznesu w regionie			
Problem/Wyzwanie 1.4 Obawy lokalnych przedsiębiorców związane z inwestowaniem		Cel szczegółowy 1.2. Podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie rozwoju przedsiębiorczości	Przedsięwzięcie 1.2.1 Kreator przedsiębiorczości	Liczba przygotowanych projektów współpracy	Rezultat 1.2. Liczba projektów kierowanych do przedsiębiorców i przedstawicieli grup defaworyzowanych		Skomplikowane prawo, biurokracja
Problem/Wyzwanie 1.5 Niewystarczający poziom współpracy pomiędzy			Przedsięwzięcie 1.2.2. Szkolenie dla osób	Liczba szkoleń			Rezultat 1.3. Liczba osób przeszkolonych, w

lokalnymi przedsiębiorcami			podejmujących działalność gospodarczą		tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem		Skomplikowane procedury pozyskiwania dotacji
Problem/Wyzwanie 2.1 Szansa na przyciągnięcie inwestorów, rywalizacja w tym względzie z innymi regionami	Cel ogólny 2 Wzrost atrakcyjności obszaru LGD	Cel szczegółowy 2.1. Tworzenie atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego i promocja obszaru LGD	Przedsięwzięcie 2.1.1. Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Rezultat 2.1.1 Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Saldo migracji na obszarze LGD	Wzrost atrakcyjności innych regionów
Problem/Wyzwanie 2.2 Utrzymanie dodatniego salda migracji, rozwój budownictwa mieszkaniowego			Przedsięwzięcie 2.1.2. Zachowanie niematerialnego dziedzictwa lokalnego	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Rezultat 2.1.2. Liczba uczestników inicjatyw związanych z zachowaniem dziedzictwa lokalnego		Rozwój budownictwa jednorodzinnego
Problem/Wyzwanie 2.3 Stworzenie odpowiednich narzędzi promocji obszaru LGD oraz lokalnych przedsiębiorców			Przedsięwzięcie 2.1.3. Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	Rezultat 2.1.3. Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty		Inwestycje realizowane przez podmioty i osoby spoza obszaru LGD
Problem/Wyzwanie 2.4 Wykorzystanie zasobów kulturowych obszaru							Rosnące zainteresowanie polskich turystów wypoczynkiem w kraju

Problem/Wyzwanie 2.5 Wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru LGD			Przedsięwzięcie 2.1.4. Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	Liczba zrealizowanych działań promocyjnych (projekt grantowy, operacja własna LGD)	Rezultat 2.1.4. Liczba odbiorców działań promocyjnych		Trend związany z osiedlaniem się na przedmieściach
			Przedsięwzięcie 2.1.5 Tworzenie, oznakowanie i promocja szlaków turystycznych	Liczba przygotowanych projektów współpracy	Rezultat 2.1.4. Liczba projektów skierowanych do turystów		
Problem/Wyzwanie 3.1 Podnoszenie kompetencji młodych osób	Cel ogólny 3 Wzmocnienie kapitału społecznego lokalnej społeczności	Cel szczegółowy 3.1. Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej i pobudzanie współpracy na obszarze LGD	Przedsięwzięcie 3.1.1. Lokalna sieć innowacji	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje, w tym liczba operacji polegających na wypracowaniu innowacyjnych rozwiązań z udziałem osób do 35 roku życia	Rezultat 3.1. Liczba mieszkańców obszaru LGD, którzy podnieśli kompetencje	Wzrost liczby organizacji pozarządowych	Zmiany społeczne powodujące starzenie się społeczeństwa
Problem/Wyzwanie 3.2 Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców			Cel szczegółowy 3.2. Rozwiązywanie lokalnych problemów poprzez zastosowanie innowacyjnych rozwiązań społecznych	Przedsięwzięcie 3.2.1. Działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania zmianom klimatu	Liczba wdrożonych innowacyjnych rozwiązań		Rezultat 3.2. Liczba mieszkańców obszaru LGD zaangażowanych w operacje mające na celu rozwiązanie lokalnych problemów
Problem/Wyzwanie 3.3 Niewystarczający stopień							

<p>zaangażowania mieszkańców w lokalne sprawy</p>		<p>Cel szczegółowy 3.3. Sprawne zarządzanie realizacją LSR</p>	<p>Przedsięwzięcie 3.3.1. Szkolenia pracowników LGD i członków organów LGD</p>	<p>Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD</p>	<p>Rezultat 3.3. Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD</p>		
<p>Problem/ Wyzwanie 3.4 Problemy z integracją nowych mieszkańców osiedlających się na obszarze LGD</p>		<p>Przedsięwzięcie 3.3.2. Indywidualne doradztwo w biurze LGD</p>	<p>Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD</p>	<p>Rezultat 3.4.1 Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych</p>	<p>Anomalie pogodowe</p>		
		<p>Cel szczegółowy 3.4. Animacja społeczności lokalnej</p>	<p>Przedsięwzięcie 3.4.1. Organizacja wydarzeń o charakterze aktywizacyjnym</p>		<p>Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami</p>	<p>Rezultat 3.4.2. Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD</p>	<p>Współpraca z ośrodkami naukowymi</p>

Źródło finansowania celów LSR. Zgodność celów LSR z celami Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020

Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju możliwe będzie dzięki wsparciu finansowemu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Składa się na nie, oprócz pomocy udzielanej beneficjentom (wkład EFRROW – Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz wkład budżetu państwa), także krajowy wkład środków publicznych pochodzących ze środków własnych beneficjentów będących podmiotami sektora finansów publicznych.

W perspektywie finansowej 2014-2020 Komisja Europejska wprowadziła nowy instrument terytorialny – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS). Bazuje on na stosowanym w latach 2007-2013 podejściu LEADER i zachowuje jego podstawowe założenia, takie jak oddolność, terytorialność, zintegrowanie. Instrument RLKS został przypisany do 4 Funduszy: Europejskiego Funduszu na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Niniejsza Lokalna Strategia Rozwoju jest strategią monofunduszową. Oznacza to, że jej realizacja będzie wspierana przez 1 z wymienionych powyżej Funduszy, a mianowicie EFRROW. Zakres tematyczny RLKS w ramach EFRROW obejmuje m.in. działania na rzecz poprawy zatrudnienia i tworzenia miejsc pracy, przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, rozwój ekonomii społecznej. LSR wdrażana będzie w ramach realizacji objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 działania 19 „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER”. Działanie LEADER realizuje między innymi cel szczegółowy 6B „Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach Priorytetu 6 „Wspieranie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”. Jest ono także powiązane z celami: 3A, 6A, i 6C. Chociaż Działanie LEADER realizuje nie tylko cel szczegółowy 6B, to w celu uproszczenia procesu monitorowania i zarządzania, całość budżetu działania LEADER została przypisana do tego właśnie celu szczegółowego.

Konsekwencją powyższego jest zastosowanie w LSR wskaźników przypisanych do celu szczegółowego 6B. Także kryteria wyboru operacji zostały stworzone w taki sposób by korespondowały z celem szczegółowym/ działaniem PROW. Dzięki temu można wykazać zgodność celów i przedsięwzięć LSR z celami przekrojowymi PROW 2014-2020.

W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 przyjęto 3 cele przekrojowe wynikające z priorytetów Unii Europejskiej: ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność.

Załącznik 6 do PROW precyzuje w jaki sposób cele te mogą być realizowane w ramach działania 19 (LEADER). Wskazuje min, że „środowisko i klimat to dwa silnie powiązane ze sobą cele przekrojowe polityki rozwoju obszarów wiejskich (...). Wiele z zaplanowanych w ramach LSR przedsięwzięć będzie zatem sprzyjać osiągnięciu obu tych celów jednocześnie. Społeczności lokalne są w najwyższym stopniu zainteresowane przeciwdziałaniem pogarszaniu się środowiska, dlatego należy umożliwić realizację tego rodzaju przedsięwzięć w ramach wdrażania LSR”. Postępując się tym uzasadnieniem PROW przyjmuje, że za przedsięwzięcia sprzyjające ochronie środowiska i zapobieganiu zmianom klimatu można uznać operacje polegające na budowie lub przebudowie ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.

Innowacyjnemu podejściu do problematyki rozwoju lokalnego sprzyjać ma oddolny sposób powstawania LSR gwarantujący dostosowanie strategii do warunków lokalnych. Innowacyjne rozwiązania, podobnie jak postawy proekologiczne, mogą być również promowane w trakcie szkoleń realizowanych w ramach LEADER. Więcej informacji na temat przyjętej w LSR definicji innowacyjności oraz innych kryteriach wyboru wpisujących LSR w cele przekrojowe PROW można znaleźć w rozdziale VI.

Poniższa tabela obrazuje fakt, że cele i przedsięwzięcia LSR są zgodne z 3 celami przekrojowymi PROW, a przyjęte kryteria wyboru i wskaźniki LSR zapewniają bezpośrednie osiągnięcie wskaźników określonych dla tych celów.

Zgodność celów i przedsięwzięć LSR z celami przekrojowymi PROW 2014-20 oraz wskaźnikami celu szczegółowego PROW 6B				
Cele LSR	Przedsięwzięcia LSR	Zastosowane w LSR wskaźniki PROW	Kryteria wyboru operacji	Cel przekrojowy PROW
Rozwój przedsiębiorstw	Podjęcie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Projekt zakłada tworzenie miejsc pracy Innowacyjny charakter przedsięwzięcia związanego z tworzeniem miejsc pracy Przewaga rynkowa Osoba ubiegająca się o wsparcie należy do grupy defaworyzowanej.	
	Rozwój działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa		
		Liczba utworzonych miejsc pracy		
Podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie rozwoju przedsiębiorczości	Kreator przedsiębiorczości	Liczba przygotowanych projektów współpracy	-----	Innowacyjność
		Liczba projektów kierowanych do przedsiębiorców i przedstawicieli grup defaworyzowanych		
	Szkolenie dla osób podejmujących działalność gospodarczą	Liczba szkoleń	-----	
		Liczba osób przeszkolonych, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętym ww. wsparciem		
Tworzenie atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego i promocja obszaru LGD	Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Wpływ operacji na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałanie zmianom klimatu Wykorzystanie lokalnych zasobów Innowacyjny charakter przedsięwzięcia	Ochrona środowiska Przeciwdziałanie zmianom klimatu
	Zachowanie niematerialnego dziedzictwa lokalnego	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Wykorzystanie lokalnych zasobów Innowacyjny charakter przedsięwzięcia	Innowacyjność
	Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	Innowacyjny charakter przedsięwzięcia Wykorzystanie lokalnych zasobów	Innowacyjność
		Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty		
	Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	Liczba przygotowanych projektów współpracy	Innowacyjny charakter przedsięwzięcia Wykorzystanie lokalnych zasobów	
		Liczba projektów skierowanych do turystów		

Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej i pobudzanie współpracy na obszarze LGD	Lokalna Sieć Innowacji	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje, w tym liczba operacji polegających na wypracowaniu innowacyjnych rozwiązań z udziałem osób do 35 roku życia	Innowacyjny charakter przedsięwzięcia Wykorzystanie lokalnych zasobów Zaangażowanie społeczności lokalnej w tym osób młodych	Innowacyjność
Rozwiązywanie lokalnych problemów poprzez zastosowanie innowacyjnych rozwiązań	Działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania zmianom klimatu	----	Innowacyjny charakter przedsięwzięcia Wykorzystanie lokalnych zasobów Zaangażowanie społeczności lokalnej w tym osób młodych Wpływ operacji na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałanie zmianom klimatu	Innowacyjność Ochrona środowiska Przeciwdziałanie zmianom klimatu
Sprawne zarządzanie realizacją LSR	Szkolenia pracowników LGD i członków organów LGD	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	----	----
	Indywidualne doradztwo w biurze LGD	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa		
	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD			
Animacja społeczności lokalnej	Organizacja wydarzeń o charakterze aktywizacyjnym	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD	----	----

Sposób realizacji przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS

Przedstawione powyżej przedsięwzięcia realizowane będą na 4 sposoby. Konkursy to projekty realizowane w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny LGD. W ramach projektów grantowych, LGD jako beneficjent organizuje konkursy na realizację przez grantobiorców projektów o wartości do 50 000 zł. Projekt własny to projekt, na realizację którego wsparcie otrzyma LGD pod warunkiem, że nikt inny uprawniony do wsparcia w terminie 30 dni od zamieszczenia na stronie LGD informacji o planowanej do realizacji operacji własnej, nie zgłosi LGD zamiaru realizacji takiej operacji. Projekty współpracy to projekty

zakładające wspólną realizację działań przez partnerów z różnych regionów lub krajów. Projekty współpracy podejmowane przez LGD przyczyniają się do osiągnięcia celów zawartych w LSR-ach, dzięki wykorzystaniu wiedzy i doświadczenia partnerskich podmiotów. Więcej informacji na temat zasad udzielania wsparcia w ramach opisanych powyżej sposobów realizacji przedsięwzięć znajduje się w rozdziale VI.

Tryb konkursowy zostanie wykorzystany do realizacji przedsięwzięć wymagających dużych nakładów. Dotyczy to przedsięwzięć związanych z tworzeniem miejsc pracy oraz budową lub przebudową ogólnodostępnej infrastruktury.

Projekt grantowy jest operacją, w której beneficjent będący LGD udziela grantów na realizację operacji innym podmiotom wybranym przez LGD, zwanym „grantobiorcami”. Granty są środkami finansowymi powierzonymi przez LGD grantobiorcom na realizację zadań służących osiągnięciu celu tej operacji. Przewiduje się, że grantobiorcami będą w dużej mierze lokalne NGO oraz podmioty działające w sferze kultury. Realizowane przedsięwzięcia będą wymagały mniejszych nakładów (do 50 000 zł). Formuła realizacji projektów grantowych pozwoli LGD na udzielenie grantobiorcom szerokiego wsparcia. Z tego względu realizacja tego rodzaju przedsięwzięć doprowadzi nie tylko do zaplanowanych efektów, ale wzmocni także wiele lokalnych organizacji i będzie wspierać proces ich profesjonalizacji. Dzięki projektom grantowym przeprowadzona zostanie duża liczba operacji rozwiązujących kluczowe problemy obszaru. Możliwe będzie zatem szerokie włączenie społeczności we wdrażanie LSR. Wypracowane zostaną rozwiązania, których innowacyjność będzie wynikała z wykorzystania lokalnych zasobów w czasie realizacji oddolnych inicjatyw (patrz rozdział VI). W czasie konsultacji społecznych stwierdzono, że bardziej korzystne niż realizacja niewielkiej liczby dużych inwestycji będzie zrealizowanie przez mieszkańców mniejszych projektów, osadzonych w ich najbliższym otoczeniu. Efekty tych projektów będą tworzyć swego rodzaju sieć, która doprowadzi do obserwowalnej zmiany na całym obszarze LGD. Sieciowanie mieszkańców będzie też silnie pobudzać wzrost kapitału społecznego, który stanie się trwałą podstawą rozwoju obszaru.

W ramach realizacji LSR zaplanowano jedną operację własną, to jest taką którą zrealizuje samo LGD w przypadku, jeśli w drodze konkursu nie zostaną wybrane do jej realizacji inne podmioty. Operacja ta będzie polegać na wydaniu materiałów promocyjnych obszaru LGD. Wydawnictwa skupiać się będą na szlakach turystycznych i atrakcjach regionu. Wybór takiego sposobu realizacji omawianej operacji był podyktowany względami praktycznymi. Na rynku lokalnym istnieje niedobór wydawnictw promocyjnych. Ze względu na atrakcyjność turystyczną regionu LGD, powstające materiały szybko się rozchodzą. Z reguły są to też materiały wydawane przez organizacje działające na mniejszym obszarze tj. gmin, co powoduje że nie obejmują całego regionu LGD. Z kolei wydawnictwa dotyczące województwa, nie oddają pełnego obrazu obszaru LGD, gdyż z oczywistych względów nie są tak szczegółowe. LGD ze względu na swoje doświadczenie i aktywną działalność w dziedzinie promocji regionu zapewni też odpowiednią dystrybucję wykonanych materiałów.

Uzasadnienie wyboru wskaźników w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć

Wskaźniki są kolejnym elementem LSR opracowanym z udziałem społeczności. Konieczne było wybranie odpowiednich miar zjawisk wywołanych przez wdrażanie LSR. Zakres tematyczny wskaźników ukierunkowuje także beneficjentów na oczekiwane z punktu widzenia przyjętej wizji rozwoju obszaru efekty realizacji ich operacji. Istotną sprawą było też określenie wartości docelowych wskaźników. Było to związane z wypracowaną przy udziale społeczności hierarchią zdiagnozowanych problemów i przyjętych celów oraz wielkością zapotrzebowania na konkretne typy operacji. Dwie kolejne tabele zawierają istotne dane: uzasadnienia wyborów danych wskaźników w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć oraz informacje o źródłach, z których pozyskiwane będą dane do pomiaru, wartościach początkowych wskaźników oraz planowanych wartościach docelowych.

Cel/ przedsięwzięcie	Wskaźnik: O=oddziaływania, R=rezultatu, P=produktu	Uzasadnienie wyboru wskaźnika produktu/ rezultatu/ oddziaływania
Rozwój gospodarczy obszaru LGD	O.1. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności	Wskaźnik w obiektywny sposób zmierzy rozwój przedsiębiorczości na obszarze LGD. Wdrażanie LSR doprowadzi do powstania nowych firm poprzez udzielenie wsparcia osobom podejmującym działalność. Stymulująco na rozwój działań będzie także rozwój już istniejących przedsiębiorstw oraz przedsięwzięcia podnoszące kompetencje mieszkańców obszaru LGD. Wskaźnik jest średnią arytmetyczną danych dla każdej z gmin.
Rozwój przedsiębiorstw	R.1.1.Liczba utworzonych miejsc pracy	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Jednoznacznie wskazuje, że operacje związane z rozwojem przedsiębiorstw powinny zmierzać do tworzenia miejsc pracy.
1.1.1. Podejmowanie działalności gospodarczej	P.1.1.1. Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Pozwala na zliczenie wszystkich operacji polegających na podjęciu działalności gospodarczej.
1.1.2. Rozwój działalności gospodarczej	P.1.1.2. Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Pozwala na zliczenie wszystkich operacji związanych z rozwojem działalności gospodarczej.
Podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie rozwoju przedsiębiorczości	R.1.2.1. Liczba projektów kierowanych do przedsiębiorców i przedstawicieli grup defaworyzowanych R.1.2.2. Liczba osób przeszkolonych, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Istotne jest zawarte w nim doprecyzowanie, że szkolenia w zakresie rozwoju przedsiębiorczości powinny być w szczególności kierowane do przedstawicieli grup defaworyzowanych. Działania na rzecz wzrostu poziomu przedsiębiorczości młodych mieszkańców obszaru oraz poprawienia sytuacji osób bezrobotnych są odpowiedzią na zdiagnozowany problem.
1.2.1.Kreator przedsiębiorczości	P.1.2.1.Liczba przygotowanych projektów współpracy	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW
1.2.2.Szkolenie dla osób podejmujących działalność gospodarczą	P.1.2.2. Liczba szkoleń	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Rejestruje liczbę wszystkich szkoleń zrealizowanych w ramach operacji.
2.Wzrost atrakcyjności obszaru LGD	O.2. Saldo migracji na obszarze LGD	Jednym z celów strategicznych LGD jest wykorzystanie szans związanych z rozwojem budownictwa jednorodzinne. Wzrost atrakcyjności obszaru ma doprowadzić nie tylko do przyciągnięcia inwestorów i turystów, ale przede wszystkim pozwolić na utrzymanie dodatniego salda migracji. Wskaźnik oblicza się poprzez zsumowanie danych z poszczególnych gmin.
2.1. Tworzenie atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego i promocja obszaru LGD	R.2.1.1. Wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Wskaźnik analogiczny do miary przewidzianej dla celu 6B PROW.
	R.2.1.2. Liczba uczestników inicjatyw związanych z zachowaniem dziedzictwa lokalnego	Wskaźnik rezultatu pozwalające na zliczenie wszystkich elementów dziedzictwa lokalnego wykorzystanych w czasie realizacji operacji. Zakłada się, że w ramach 1 operacji działaniami projektowymi będzie możliwe objęcie kilku elementów dziedzictwa lokalnego.
	R.2.1.3. Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW
	R.2.1.4. Liczba odbiorców działań	Wskaźnik rezultatu pozwalający na zliczenie wszystkich lokalnych zasobów, produktów i

	promocyjnych	usług, wobec których będą podejmowane działania promocyjne. Wskaźnik zakłada, że w ramach 1 operacji będzie możliwe promowanie kilku atrakcji i/lub produktów i/lub usług.
2.1.1. Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	P.2.1.1. Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW.
2.1.2. Zachowanie niematerialnego dziedzictwa lokalnego	P.2.1.2. Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Precyzuje zakres działania wskazując, że jest ono skierowane do organizacji działających w sferze kultury.
2.1.3. Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego	P.2.1.3. Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW.
2.1.4. Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	P.2.1.4. Liczba zrealizowanych działań promocyjnych	Wskaźnik precyzuje zakres operacji. Działania projektowe będą musiały być działaniami promocyjnymi. Przewiduje się, że w ramach 1 operacji będzie można realizować rozbudowane kampanie promocyjne, na które będzie składać się więcej niż 1 działanie promocyjne.
3. Wzmocnienie kapitału społecznego lokalnej społeczności	O.3. Wzrost liczby stowarzyszeń i fundacji działających na terenie LGD	Liczba organizacji pozarządowych jest powszechnie stosowanym wskaźnikiem do pomiaru stanu kapitału społecznego. Miara ta obrazuje zdolność członków społeczności do współpracy, zaangażowanie w sprawy lokalne, poziom ich kompetencji społecznych oraz pośrednio poziom zaufania społecznego.
3.1. Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej i pobudzanie współpracy na obszarze LGD	R.3.1. Liczba mieszkańców obszaru LGD, którzy podnieśli kompetencje	Wskaźnik rezultatu, który określa oczekiwany efekt realizowanych operacji. Kryteria wyboru w celu 3.1. zostały tak pomyślane, by operacje były nastawione na podwyższanie kompetencji mieszkańców, co ma odbywać się poprzez zaangażowanie ich w kreowanie działań innowacyjnych. Pomiar będzie odbywać się na podstawie danych zbieranych przez grantobiorców.
3.1.1. Lokalna sieć innowacji	P.3.1.1. Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje, w tym liczba operacji polegających na wypracowaniu innowacyjnych rozwiązań z udziałem osób do 35 roku życia	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. W zastosowanej w LSR wersji został rozbudowany o komponent wskazujący na liczbę młodych osób, którzy wzięły udział w realizacji operacji. Wynika to z faktu, że przedsięwzięcie 3.1.1. jest odpowiedzią na istotne zdiagnozowane problemy tej grupy. Formuła wskaźnika nie wyklucza jednak z uczestnictwa w operacjach osób spoza tej grupy defaworyzowanej. Wskaźnik jest skorelowany z kryterium wyboru, które preferuje przedsięwzięcia szeroko angażujące młodych mieszkańców obszaru LGD.
3.2. Rozwiązywanie lokalnych problemów poprzez zastosowanie innowacyjnych rozwiązań	R.3.2. Liczba mieszkańców obszaru LGD zaangażowanych w operacje mające na celu rozwiązanie lokalnych problemów	Wskaźnik rezultatu silnie skorelowany z przyjętą definicją innowacyjności i kryteriami wyboru.
3.2.1. Działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska	P.3.2.1. Liczba wdrożonych innowacyjnych rozwiązań	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW, który dobrze oddaje istotę zaplanowanego przedsięwzięcia. Innowacyjność operacji będzie oceniana zgodnie z przyjętą w LSR

oraz przeciwdziałania zmianom klimatu		definicją i została uwzględniona w kryteriach wyboru.
3.3. Sprawne zarządzanie realizacją LSR	R.3.3. Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Jego pomiar został uwzględniony w planie komunikacyjnym oraz planie monitoringu.
3.3.1. Szkolenia pracowników LGD i członków organów LGD	P.3.3.1.1. Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Plan szkoleń został określony w Załączniku nr 14 do LSR.
	P.3.3.1.2. Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Plan szkoleń został określony w Załączniku nr 14 do LSR
3.3.2. Indywidualne doradztwo w biurze LGD	P.3.3.3. Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Jego pomiar został uwzględniony w planie monitoringu.
3.4. Animacja społeczności lokalnej	R.3.4.1. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Jego pomiar został uwzględniony w planie komunikacyjnym oraz planie monitoringu.
	R.3.4.2. Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Jego pomiar został uwzględniony w planie komunikacyjnym oraz planie monitoringu.
3.4.1. Organizacja wydarzeń o charakterze aktywizacyjnym	P.3.4.1. Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	Wskaźnik przypisany do celu 6B PROW. Jego pomiar został uwzględniony w planie komunikacyjnym oraz planie monitoringu.

1.0	CEL OGÓLNY 1	Rozwój gospodarczy obszaru LGD				
1.1	CELE SZCZEGÓLNE	Rozwój przedsiębiorstw				
1.2		Podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie rozwoju przedsiębiorczości				
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 rok	plan 2022 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
W1.0	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności		osoby	660	670	Bank Danych Lokalnych
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2016 Rok	plan 2022 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
w1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy		sztuki	0	25	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD
w1.2	Liczba projektów kierowanych do przedsiębiorców i przedstawicieli grup defaworyzowanych		sztuki	0	1	Dane LGD

w1.3	Liczba osób przeszkolonych, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww wsparciem			sztuki	0	10/5	Dane LGD	
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2015 rok	Końcowa 2022 rok	
1.1.1	Podjęcie działalności gospodarczej	Osoby fizyczne, przedstawiciele grup defaworyzowanych	Konkurs	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	sztuki	0	10	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD
1.1.2	Rozwój działalności gospodarczej	Przedsiębiorcy, przedstawiciele grup defaworyzowanych	Konkurs	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuki	0	10	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD
1.2.1	Inkubator przedsiębiorczości	Osoby fizyczne	Projekt współpracy	Liczba przygotowanych projektów współpracy	sztuki	0	1	Dane LGD
1.2.2	Szkolenie dla osób podejmujących działalność gospodarczą	Osoby fizyczne, przedstawiciele grup defaworyzowanych	Aktywizacja	Liczba szkoleń	sztuki	0	1	Dane LGD
SUMA								

2.0	CEL OGÓLNY 2	Wzrost atrakcyjności obszaru LGD					
2.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Tworzenie atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego i promocja obszaru LGD					
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2022 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
W2.0	Saldo migracji na obszarze LGD		Osoby	181	182	Bank Danych Lokalnych	

		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych		Jednostka miary	stan początkowy 2015 rok	plan 2022 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
W2.1	Wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej			osoby	0	8000	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD	
w2.2	Liczba uczestników inicjatyw związanych z zachowaniem dziedzictwa lokalnego			osoby	0	50	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD	
w2.3	Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty			osoby	0	1200	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD	
w2.4	Liczba odbiorców działań promocyjnych			osoby	0	12000	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD	
W2.5	Liczba projektów skierowanych do turystów			Sztuki	0	1	Dane LGD	
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
		początkowa 2015 rok	końcowa 2022 Rok					
2.1.1	Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	Organizacje pozarządowe, osoby fizyczne	Konkurs	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Sztuki	0	8	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD
2.1.2	Zachowanie niematerialnego dziedzictwa lokalnego	Organizacje pozarządowe, osoby fizyczne,	Projekt grantowy	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Podmioty działające w sferze kultury	0	5	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD
2.1.3	Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego	Organizacje pozarządowe, osoby fizyczne,	Projekt grantowy	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji	sztuki	0	6	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD

				strategii				
2.1.4	Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	Organizacje pozarządowe,	Projekt grantowy	Liczba zrealizowanych działań promocyjnych	Sztuki	0	10	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD
		Turyści, mieszkańcy	Operacja własna LGD		Sztuki	0	1	Dane LGD
2.1.5	Tworzenie, oznakowanie i promocja szlaków turystycznych	Turyści, mieszkańcy	Projekt współpracy	Liczba przygotowanych projektów współpracy	Sztuki	0	1	Dane LGD
SUMA								

3.0	CEL OGÓLNY 3	Wzmocnienie kapitału społecznego lokalnej społeczności					
3.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej i pobudzanie współpracy na obszarze LGD					
3.2		Rozwiązywanie lokalnych problemów poprzez zastosowanie innowacyjnych rozwiązań					
3.3		Sprawne zarządzanie realizacją LSR					
3.4		Animacja społeczności lokalnej					
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 rok	plan 2022 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>	
W3.0		Wzrost liczby stowarzyszeń i fundacji działających na terenie LGD	Organizacje pozarządowe	100	108	Bank Danych Lokalnych	
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2016 rok	plan 2022 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>	
w3.1		Liczba mieszkańców obszaru LGD, którzy podnieśli kompetencje	osoby	0	60	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD	
w3.2		Liczba mieszkańców obszaru LGD zaangażowanych w operacje mające na celu rozwiązanie lokalnych problemów	Osoby	0	500	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD	
w3.3		Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD	Osoby	0	40	Dane LGD	
w3.4		Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych	Osoby	0	620	Dane LGD	
w3.5		Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD	Osoby	0	80%	Dane LGD	

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				Źródło danych/sposób pomiaru
				nazwa	Jednostka miary	wartość		
						początkowa 2015 rok	końcowa 2022 Rok	
3.1.1	Lokalna sieć innowacji	Organizacje pozarządowe, osoby fizyczne, przedstawiciele grupy defaworyzowanej	Projekt grantowy	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje, w tym liczba operacji polegających na wypracowaniu innowacyjnych rozwiązań z udziałem osób do 35 roku życia	sztuki	0	5	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD
3.2.1	Działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania zmianom klimatu	Organizacje pozarządowe, osoby fizyczne, przedstawiciele grupy defaworyzowanej	Projekt grantowy	Liczba wdrożonych innowacyjnych rozwiązań	sztuki	0	12	Sprawozdania beneficjentów/ dane LGD
3.3.1	Szkolenia pracowników LGD i członków organów LGD	Pracownicy LGD i członkowie organów LGD	Aktywizacja	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	Osobodni	0	18	Dane LGD
			Aktywizacja	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	Osobodni	0	54	Dane LGD
3.3.2	Indywidualne doradztwo w biurze LGD	Osoby fizyczne, przedstawiciele grup defaworyzowanych, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego	Aktywizacja	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	Sztuki	0	80	Dane LGD

3.4.1	Organizacja wydarzeń o charakterze aktywizacyjnym	Osoby fizyczne, przedstawiciele grup defaworyzowanych, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego	Aktywizacja	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	Sztuki	0	57	Dane LGD
SUMA								

Wskaźniki – sposób i częstotliwość pomiaru, ustalania stanu

Monitorowanie postępu osiągania poszczególnych wskaźników obrazuje dokument „Plan działania”. Zaplanowano w nim okresy rozliczeniowe weryfikujące wartość z jednostką miary i % realizacji wskaźnika narastająco. Jako stan początkowy wskaźników oddziaływania dla celów ogólnych przyjęto dane statystyczne GUS na koniec 2013 roku. Dla wskaźnika rezultatu „Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty” jako wartość początkową przyjęto 0. W chwili realizacji wniosków realizujących ten wskaźnik wartość początkowa określona zostanie na rok poprzedzający rok złożenia wniosku na podstawie danych pozyskanych od beneficjentów. Na dzień zatwierdzenia LSR nie jest możliwe bowiem określenie tego wskaźnika rezultatu, gdyż nie jest wiadome jakie zabytki poddane zostaną pracom. Dla pozostałych wskaźników wartość początkowa wynosi 0. Przy określaniu stanów docelowych wskaźników brano pod uwagę stosunek kwoty przeznaczonej na realizację operacji do czasu w jakim zaplanowano realizację

Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych

W celu zapewnienia sprawnej, skutecznej i zgodnej z obowiązującymi przepisami prawa działalności LGD, Zespół ds. wdrażania LSR opracował szereg procedur i regulaminów, uwzględniających wnioski i uwagi zgłaszane przez mieszkańców terenu LGD podczas prac nad przygotowaniem LSR. Zarówno procedury jak i kryteria wyboru wniosków udostępnione zostaną do publicznej wiadomości za pośrednictwem strony internetowej LGD, ich zapisy omawiane będą szerzej także podczas spotkań informacyjnych/konsultacyjnych z potencjalnymi wnioskodawcami, a także rozpowszechniane w ramach kampanii informacyjnej w III i IV kwartale 2016 r. poprzez spotkania informacyjne, foldery, artykuły w prasie, na portalach i stronach internetowych a także poprzez wiadomości e-mail. Podkreślić należy, że opisane poniżej procedury są zgodne z przepisami obowiązującymi dla RLKS, przewidują regulacje zapewniające zachowanie parytetu sektorowego, szczegółowo regulują sytuacje wyjątkowe oraz zapewniają stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach jednego naboru. Procedury te zawierają także zapisy zobowiązujące członków Rady do złożenia przed przystąpieniem do oceny wniosków oświadczenia o bezstronności w podejmowaniu decyzji (dot. sytuacji wymienionych w §8 ust. 3 Regulaminu Pracy Rady). Na podstawie oświadczeń sporządzany będzie również rejestr interesów członków Rady. Ponadto w/w procedury przewidują przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów oraz uwzględniają ustanowienie członka Zarządu obecnego na zebraniu, jako osoby sprawującej nadzór nad przebiegiem oceny wniosków/grantobiorców w zakresie zgodności konkursu z przepisami ustawy i regulaminem konkursu.

Niektóre zapisy w procedurach stanowią odwołania do „obowiązujących”, „zgodnych z...”, „wynikających z...” przepisów prawa np. terminach czy zakresach udzielanych informacji. Taki zabieg miał na celu stworzenie jak najbardziej przejrzystych i czytelnych procedur, bez konieczności powielania tych samych zapisów oraz wprowadzania zmian procedur wynikających ze zmian zapisów w aktach nadrzędnych. Konkretnie daty wskazane zostaną w informacji do wnioskodawcy czy Regulaminie.

Zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji

Organem, w kompetencjach którego znajduje się ocena złożonych wniosków i ich wybór do dofinansowania jest Rada, a jej działanie regulują obowiązujące przepisy prawa, Statut, Regulamin Pracy Rady oraz niżej omówione Procedury, zapewniające jasność i przejrzystość podejmowanych decyzji.

W ramach LSR realizowane będą następujące typy operacji: operacje realizowane przez beneficjentów innych niż LGD, operacje własne, projekty współpracy. Przewidziano cztery tryby realizacji operacji:

1. Tryb konkursowy - realizowane będą tu trzy przedsięwzięcia: 1.1.1 Podejmowanie działalności gospodarczej, 1.1.2 Rozwój działalności gospodarczej oraz 2.1.1 Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej.
2. Projekty grantowe - realizowanych będzie tu pięć przedsięwzięć: 2.1.2 Zachowanie niematerialnego dziedzictwa lokalnego, 2.1.3 Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego, 2.1.4 Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych, 3.1.1. Lokalna sieć innowacji, 3.2.1 Działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania zmianom klimatu.
3. Operacje własne LGD - realizowane będzie tu przedsięwzięcie 2.1.4 Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.
4. Projekty współpracy - realizowane będą tu przedsięwzięcia: 1.2.1 Kreator przedsiębiorczości oraz 2.1.5 Tworzenie, oznakowanie i promocja szlaków turystycznych.

Wybór operacji w trybie konkursowym oraz operacji własnych reguluje Procedura wyboru i oceny operacji w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020. Określa ona tok postępowania w sprawie ogłaszania naborów, sposób wyboru Radnych oceniających poszczególne wnioski, zasady prowadzenia dyskusji na temat operacji, a także postępowania w przypadku, gdy jedna z ocen znacząco odbiega od pozostałych. W ramach tej Procedury określono również sposób postępowania w przypadku złożenia przez Zarząd wniosku zawierającego operację własną, informowania opinii publicznej o planowanej realizacji i możliwości ubiegania się o tę realizację przez podmioty inne niż LGD, a także sposób dalszego postępowania w przypadku zgłoszenia się podmiotu zainteresowanego przeprowadzeniem projektu. Podobny zakres reguluje Procedura wyboru i oceny grantobiorców, w której dodatkowo zawarto zapisy dot. regulacji kwestii podpisania umowy o przyznanie grantu, a także monitoringu i kontroli oraz wypłaty zaliczki i płatności końcowej. Procedura, podobnie jak poprzednia, szczegółowo wskazuje, jakie niezbędne dla potencjalnego grantobiorcy informacje, zawrzeć w Regulaminie konkursu. Wszystkie wnioski o przyznanie pomocy podlegają wstępnej ocenie z zakresu spełnienia warunków udzielenia wsparcia i jedynie te z nich, które spełniają ww. warunki poddawane są dalszej ocenie – najpierw formalnej dokonywanej przez pracownika LGD przy pomocy Karty weryfikacji formalnej wniosku/wniosku o powierzenie grantu a następnie ocenie Rady. Ocena każdego wniosku odbywa się w oddzielnych dyskusjach i powierzana jest trzem, nienależącym do jednej grupy interesów, bezstronnym w swej ocenie członkom Rady. Po zakończeniu dyskusji, Radni przystępują do oceny poszczególnych wniosków pod względem ich zgodności z LSR. Tym uznanym za zgodne przydziela się punkty z oceny wniosku zgodnie z kryteriami wyboru. Omawiana ocena dokonywana jest przy pomocy Karty oceny wniosku. Na jej podstawie Rada podejmuje stosowną uchwałę, określając także kwotę przyznanego dofinansowania. Następnie tworzy się listę ocenionych wniosków/grantobiorców, a wnioskodawcom niezwłocznie przekazywana jest informacja o wynikach oceny i prawie do wniesienia odwołania ze wskazaniem terminu i formy jego wniesienia. Również niezwłocznie na stronie internetowej LGD publikowany jest protokół z posiedzenia, a w nim wyniki oceny wniosków/grantobiorców, listę członków Rady biorących udział w ocenie (w tym wykluczonych) oraz rejestr interesów członków Rady.

W przypadku, kiedy wpłynie odwołanie, ponownej oceny grantobiorcy, którego odwołanie dotyczy dokonuje trzech nienależących do tej samej grupy interesów, bezstronnych członków Rady, którzy nie brali udziału w ocenie tego wniosku. O wynikach rozpatrzenia odwołania informuje się wnioskodawcę i opinię publiczną niezwłocznie. Co ważne, zapisy Procedur dopuszczają możliwość oceny i wyboru operacji/grantobiorców również za pomocą elektronicznego-internetowego systemu, przy zachowaniu zasad zachowania bezpieczeństwa danych.

Sposób organizacji naborów wniosków

Nabory wniosków/konkursy grantowe przeprowadza się zgodnie z obowiązującym prawem oraz na podstawie Regulaminu naboru/konkursu o którym mowa w § 3 obu procedur, regulującego szczegółowo min. termin, miejsce i formę składania wniosków, wzory dokumentów, kryteria wyboru operacji/grantobiorców, informację o możliwości i sposobie złożenia protestu/odwołania oraz sposób podania do publicznej wiadomości wyników naboru/konkursu. Informacja o prowadzonym naborze zamieszczana jest na stronie internetowej LGD oraz na tablicy ogłoszeń w jej siedzibie.

Sposób rozliczania, monitoringu i kontroli grantów

Powyższe zagadnienia określa szczegółowo Procedura wyboru i oceny grantobiorców. Reguluje ona min. zasady sprawozdawczości, informowania i przeprowadzania spotkań monitorujących (z zasady u każdego grantobiorcy), czy wizyt kontrolnych (gdy zachodzi podejrzenie wykorzystania środków niezgodnie z zawartą umową), które mogą być przeprowadzane zarówno w trakcie realizacji projektu, jak i po złożeniu przez grantobiorcę sprawozdania końcowego z realizacji grantu.

Zasady ustalania wysokości wsparcia

Jedną z głównych idei przyświecających realizacji LSR jest pobudzanie zaangażowania społeczności lokalnej do działania na rzecz własnego regionu. Z tego względu w ramach wdrażania LSR nie przewiduje się realizacji projektów przez jednostki sektora finansów publicznych. Postanowiono także o obniżeniu poziomu dofinansowania do 80% dla działań wdrażanych w ramach projektów grantowych. Wsparcie w takiej wysokości spowoduje, że dofinansowane zostanie więcej projektów, a dzięki temu w większym stopniu zaspokojone zostaną oczekiwania lokalnej społeczności związane z rozwiązaniami kluczowych problemów oraz wykorzystywaniem szans rozwojowych obszaru LGD.

Maksymalna kwota dofinansowania dla operacji realizowanych w ramach przedsięwzięć: 2.1.2 *Zachowanie niematerialnego dziedzictwa lokalnego*, 2.1.4 *Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych*, w zakresie projektu grantowego oraz 3.2.1 *Działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska oraz*

przeciwdziałania zmianom klimatu określona została na 20 000,00 zł, zaś na operacje w ramach przedsięwzięcia 3.1.1 Lokalna Sieć Innowacji na 10 000,00 zł. Znaczna większość organizacji działających na terenie LGD to małe podmioty działające lokalnie, często realizujące wnioski o podobnych kwotach dofinansowania jak te określone powyżej. Doświadczenie LGD z wdrażania LSR 2007-2013 również dowodzi, iż w ramach działań miękkich chętniej realizowane są operacje z mniejszym budżetem niż maksymalny określony w przepisach prawa dla pojedynczej operacji grantowej, co wynika jak wskazano powyżej z lokalnego zasięgu działania organizacji. Z możliwości ubiegania się o pomoc wyłączone jednostki sektora finansów publicznych, co dodatkowo uzasadnia przyjęte kwoty wsparcia. Większe środki absorbują projekty twarde, co potwierdzają złożone fiszki projektowe, w związku z czym dla operacji realizowanych w ramach przedsięwzięcia 2.1.3 Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego określono maksymalną kwotę dofinansowania na poziomie 50 000,00zł.

Konstrukcja budżetu jest odzwierciedleniem wyników przeprowadzonych konsultacji społecznych (patrz rozdział VII Budżet). Zapotrzebowanie wynikające ze złożonych fiszek na środki z LGD jest dużo wyższe niż planowany budżet, w tym również zapotrzebowanie na działania z zakresu przedsiębiorczości. Mając to na uwadze ograniczono intensywność pomocy na działania związane z rozwojem działalności gospodarczej do 50%. Pozwoli to na dofinansowanie większej liczby przedsiębiorców i stworzenie większej ilości miejsc pracy. Na działania związane z podejmowaniem działalności gospodarczej przeznaczono kwotę 0,5 mln złotych. Kwota wsparcia zaplanowana na przedsięwzięcie 1.1.1. *Podejmowanie działalności gospodarczej* określona została na poziomie 50 tys. zł. Jej wysokość jest adekwatna do oczekiwań zgłaszanych przez potencjalnych beneficjentów (również w trakcie naboru fiszek projektowych), a także zgodna z rekomendacją zawartą w Raporcie z ewaluacji LGD, przeprowadzonej w maju 2015 roku, gdzie wskazano, iż badani zwrócili uwagę na fakt, że młodzi przedsiębiorcy potrzebują raczej wsparcia w relatywnie mniejszej kwocie, niż maksymalna określona w przepisach prawa dla przedsięwzięć z zakresu podejmowania działalności gospodarczej. Pozwoli to również na dofinansowanie większej ilości wnioskodawców.

Ostatnią omawianą grupą projektów są operacje z zakresu przedsięwzięcia 2.1.1. Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej. Choć mieszkańcy terenu LGD już dziś mogą cieszyć się licznymi i sprawnie funkcjonującymi i dobrze wyposażonymi obiektami, to, jak wynika z diagnozy, zaplecze jakim jest infrastruktura turystyczna i rekreacyjna wymaga wciąż nowych inwestycji i modernizacji już istniejących obiektów. Przedsięwzięcia o takim charakterze zazwyczaj są kosztowne i z natury rzeczy nie przynoszą zysków, dlatego na to działanie przeznaczono znaczną część budżetu LSR oraz ustalono poziom intensywności pomocy na 100%.

Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Sposób ustalania kryteriów wyboru operacji oraz grantobiorców i ich zmiany przyjęty został w ramach dwóch bliźniaczych Procedur. Kryteria te przyjmowane są uchwałą Rady na wniosek członków Rady, Zarządu lub Kierownika biura. Wraz z wnioskiem należy załączyć propozycje kryteriów oraz metodologię ich wyliczania, szczegółowy opis objaśniający sposób oceny i przyznawania wag, dodatkowe opisy czy definicje i uzasadnienia wszystkich proponowanych kryteriów. Co ważne, w proces konsultacji włącza się także społeczność lokalną. Informacja o prowadzeniu ww. konsultacji zamieszczana jest na stornie internetowej LGD, a wszelkie zgłaszane uwagi i postulaty gromadzone są przez pracownika biura w zestawienie, które przed podjęciem uchwały w sprawie przyjęcia kryteriów, przedstawiane jest Radzie. Informacja o przyjętych kryteriach wyboru wysyłana jest podmiotom uczestniczącym w konsultacjach oraz publikowana jest na stronie internetowej LGD. W tym miejscu podkreślić należy, że taki sposób ustalania i zmiany kryteriów konsultowany był z lokalną społecznością.

Dodatkowo mieszkańcy mogą zgłaszać swoje uwagi i wnioski na bieżąco do pracownika biura LGD odpowiedzialnego za sporządzenie corocznego raportu z monitoringu, którego częścią będą zebrane wnioski mieszkańców na temat kryteriów wyboru. Raport ten przedstawiany będzie następnie Zarządowi. Jeśli raport, o którym mowa zawierał będzie ww. wnioski czy uwagi, będzie to bodźcem do rozpoczęcia przeprowadzenia omawianych Procedur.

Przyjęte kryteria wyboru

Wpływ na określenie kryteriów miały wymogi stawiane operacjom współfinansowanym z EFRROW. Zgodnie z tymi wytycznymi, premiowane przez LGD powinny być operacje generujące miejsca pracy, innowacyjne, przewidujące zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska lub klimatu, ukierunkowane na zaspokajanie potrzeb grup defaworyzowanych. Realizowane operacje powinny posiadać jedną lub kilka z wymienionych powyżej cech. Przyjęte kryteria wyboru osadzone są ponadto w diagnozie obszaru. Powiązania pomiędzy elementami diagnozy oraz poszczególnymi kryteriami przedstawia poniższa tabela:

Kryterium wyboru	Element diagnozy obszaru
Innowacyjny charakter przedsięwzięcia związanego z tworzeniem miejsc pracy	Konieczne jest premiowanie operacji innowacyjnych tworzących stabilne i dobrze płatne miejsca pracy
Kompetencje wnioskodawcy (przedsięwzięcie)	Konieczne jest podniesienie kompetencji młodych osób (grupa

1.1.1)	defaworyzowana) w zakresie przedsiębiorczości.
Przewaga rynkowa	Konieczność konkurowania z innymi regionami. Potrzeba wdrażania innowacyjnych operacji
Osoba ubiegająca się o wsparcie należy do grupy defaworyzowanej	Osoby młode napotykają szczególne trudności na lokalnym rynku pracy. Ważne jest także wykorzystanie potencjału innowacyjności młodych osób. Konieczne jest ponadto udzielenie wsparcia osobom bezrobotnym, które są bardziej niż pozostali mieszkańcy obszaru LGD zagrożone wykluczeniem społecznym.
Wykorzystanie lokalnych zasobów	Obszar dysponuje cennymi i unikatowymi zasobami, które powinny zostać wykorzystane do rozwiązywania lokalnych problemów.
Kompetencje osób zatrudnionych	Obserwuje się niedopasowanie kompetencji potencjalnych pracowników (zwłaszcza młodych) do oczekiwań lokalnych pracodawców. Z perspektywy rozwoju obszaru konieczne jest także podnoszenie kompetencji społecznych mieszkańców.
Udział przedstawicieli grup defaworyzowanych w działaniach projektowych	Zgodnie z wynikami konsultacji społecznych szczególne wsparcie w ramach wdrażania LSR powinno zostać udzielone osobom należącym do grup defaworyzowanych.
Partnerstwo 3 sektorów	Należy rozwijać kapitał społeczny obszaru. Niemożliwe jest proponowanie skutecznych rozwiązań lokalnych partnerów bez zaangażowania przedstawicieli wszystkich sektorów.
Innowacyjny charakter przedsięwzięcia (przedsięwzięcia niezwiązane z tworzeniem miejsc pracy)	Obszar LGD cechuje się potencjałem innowacyjności nie tylko w zakresie przedsięwzięć gospodarczych. Aby móc skutecznie konkurować z innymi regionami oraz wykorzystać szanse rozwojowe, konieczne jest wdrażanie innowacji także w innych dziedzinach, zwłaszcza w oparciu o wykorzystanie lokalnych zasobów.
Wpływ operacji na ochronę środowiska i/ lub przeciwdziałanie zmianom klimatu	Cenne zasoby przyrodnicze obszary zostały częściowo zdewastowane w związku z rozwojem przemysłu. Konieczne są działania, które będą temu przeciwdziałać w przyszłości
Integracja 3 branż gospodarki	Obserwuje się niedostateczny poziom współpracy pomiędzy przedstawicielami sektora gospodarczego. Wskazane jest podejmowanie inicjatyw budujących kapitał społeczny sektora gospodarczego i angażowanie jego przedstawicieli w rozwiązywanie lokalnych problemów.
Zaangażowanie społeczności lokalnej w tym osób młodych	Potencjał innowacyjności na obszarze kryje się nie tylko w wykorzystaniu lokalnych zasobów, ale także w promowaniu oddolnie wypracowanych rozwiązań. Zaangażowanie społeczności poprzez stosowanie przez beneficjentów metod partycypacyjnych sprzyjać będzie także przezwyciężeniu istotnych lokalnych problemów, np. związanych ze stopniem jej integracji.

Przyjęte kryteria wyboru są powiązane z ustalonymi celami i wskaźnikami LSR. Dzięki temu pozwolą na wybór operacji, które przyczynią się do osiągnięcia określonych w LSR wskaźników produktu i rezultatu. Obrazuje to poniższa tabela.

Cel szczegółowy	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Wskaźnik rezultatu	Kryteria wyboru
1.1. Rozwój przedsiębiorstw	1.1.1. Podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Liczba utworzonych miejsc pracy	Projekt jest zgodny z LSR; Projekt zakłada tworzenie miejsc pracy; Czas realizacji operacji nie jest dłuższy niż 12 miesięcy; Innowacyjny charakter przedsięwzięcia; Kompetencje wnioskodawcy; Przewaga rynkowa; Kompletność wniosku; Promocja LGD; Konsultacja wniosku; Osoba ubiegająca się o wsparcie należy do grupy defaworyzowanej; Liczba utworzonych miejsc pracy;
	1.1.2. Rozwój działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa		Projekt jest zgodny z LSR; Projekt zakłada tworzenie miejsc pracy; Czas realizacji operacji nie jest dłuższy niż 18 miesięcy; Innowacyjny charakter przedsięwzięcia; Przewaga rynkowa; Kompletność wniosku; Wykorzystanie lokalnych zasobów; Kompetencje osób zatrudnianych; Promocja LGD; Konsultacja wniosku; Preferowana grupa pracowników; Koszt utworzenia 1 miejsca pracy; Wkład własny.
2.1. Tworzenie atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego i promocja obszaru LGD	2.1.1. Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej	Wzrost liczby osób korzystających z infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej	Projekt jest zgodny z LSR; Kompletność wniosku; Czas realizacji projektu; Wykorzystanie lokalnych zasobów; Innowacyjny charakter przedsięwzięcia; Promocja LGD Wkład własny Wpływ operacji na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałanie zmianom klimatu Konsultacja wniosku Miejsce realizacji operacji

	2.1.2. Zachowanie niematerialnego dziedzictwa lokalnego	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Liczba uczestników inicjatyw związanych z zachowaniem dziedzictwa lokalnego	Projekt jest zgodny z LSR; Czas realizacji operacji nie dłuższy niż 12 miesięcy Kompletność wniosku; Wykorzystanie lokalnych zasobów; Innowacyjny charakter przedsięwzięcia; Promocja LGD; Wkład własny; Konsultacja wniosku Operacja będzie realizowana w partnerstwie podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego; Przedmiot projektu.
	2.1.3 Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	Wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty	Projekt jest zgodny z LSR; Czas realizacji operacji nie dłuższy niż 12 miesięcy Kompletność wniosku; Wykorzystanie lokalnych zasobów; Innowacyjny charakter przedsięwzięcia; Promocja LGD; Wkład własny; Konsultacja wniosku; Operacja będzie realizowana w partnerstwie podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego; Przedmiot projektu.
	2.1.4. Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	Liczba zrealizowanych działań promocyjnych	Liczba odbiorców działań promocyjnych	Kryteria dotyczące projektu grantowego Projekt jest zgodny z LSR; Czas realizacji operacji nie dłuższy niż 12 miesięcy Kompletność wniosku; Wykorzystanie lokalnych zasobów; Innowacyjny charakter przedsięwzięcia; Promocja LGD; Wkład własny; Konsultacja wniosku; Operacja będzie realizowana w partnerstwie podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego; Integracja 3 branż gospodarki

				<p>Kryteria dotyczące operacji własnej LGD</p> <p>Projekt jest zgodny z LSR; Projekt przewiduje udział środków własnych w wysokości minimum 10%; Projekt zakłada wydawnictwa dotyczące całości obszaru LGD, a wnioskodawca ma udokumentowane doświadczenie w wydaniu przewodnika turystycznego i mapy w tym dotyczących terenu LGD; Wkład własny; Projekt odpowiada na problem zdiagnozowany w LSR; Innowacyjny charakter przedsięwzięcia; Kompletność wniosku; Wykorzystanie lokalnych zasobów; Operacja będzie realizowana w partnerstwie podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego</p>
3.1. Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej i pobudzanie współpracy na obszarze LGD	3.1.1 Lokalna sieć innowacji	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje, w tym liczba operacji polegających na wypracowaniu innowacyjnych rozwiązań z udziałem osób do 35 roku życia	Liczba mieszkańców obszaru LGD, którzy podnieśli kompetencje	<p>Projekt jest zgodny z LSR; Czas realizacji operacji nie dłuższy niż 4 miesiące Innowacyjny charakter przedsięwzięcia; Wykorzystanie lokalnych zasobów; Kompletność wniosku; Operacja będzie realizowana w partnerstwie podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego; Promocja LGD; Wkład własny; Konsultacja wniosku; Zaangażowanie społeczności lokalnej w tym osób młodych</p>
	3.2.1. Działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania zmianom klimatu	Liczba wdrożonych innowacyjnych rozwiązań	Liczba mieszkańców obszaru LGD zaangażowanych w operacje mające na celu rozwiązanie lokalnych problemów	<p>Projekt jest zgodny z LSR; Czas realizacji operacji/projektu Wykorzystanie lokalnych zasobów; Kompletność wniosku; Operacja będzie realizowana w partnerstwie podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego; Promocja LGD; Wkład własny; Konsultacja wniosku; Zaangażowanie społeczności lokalnej w tym osób młodych Przedmiot projektu Wpływ operacji na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałanie zmianom klimatu</p>

Przyjęte kryteria ilościowe są mierzalne, a kryteria jakościowe posiadają opis podejścia do ich oceny. Szczegółowe dane na ten temat umieszczone są w poniższej tabeli.

Kryterium	Dodatkowe opisy/ definicje kryteriów	Sposób pomiaru kryterium/ opis oceny kryteriów jakościowych	Zasady przyznawania punktów
Projekt jest zgodny z LSR	Projekt uznany może być za zgodny z LSR jeśli jest zgodny z jednym celem ogólnym, jednym celem szczegółowym jednym przedsięwzięciem, a także realizuje wskaźniki dla nich określone.	Projekt musi być zgodny z celem ogólnym, przypisanym do niego celem szczegółowym, wynikającym z niego przedsięwzięciem, a także realizować wskaźniki przypisane do tego przedsięwzięcia. Oceniający weryfikuje czy realizacja wniosku doprowadzi do osiągnięcia wskaźników zapisanych w LSR	Jest to kryterium dostępne dla wszystkich operacji. Jego niespełnienie skutkuje wyłączeniem wniosku z procesu dalszej oceny
Tworzenie miejsc pracy	Potrzebne dane powinny być podane we wniosku o udzielenie wsparcia i uwzględnione w biznesplanie	Weryfikacja czy wniosek o udzielenie wsparcia w zakresie podjęcia bądź rozwijania działalności gospodarczej zakłada utworzenie miejsc pracy	Jest to kryterium dostępne dla operacji związanych z podejmowaniem bądź rozwojem działalności gospodarczej. Jego niespełnienie skutkuje wyłączeniem wniosku z procesu dalszej oceny
Czas realizacji operacji nie jest dłuższy niż 12 miesięcy	Potrzebne dane powinny być podane we wniosku o udzielenie wsparcia	Czas realizacji operacji określa się od momentu podpisania umowy przez wnioskodawcę w przypadku realizacji przedsięwzięcia 1.1.1 lub przez grantobiorcę w przypadku realizacji przedsięwzięć 2.1.2, 2.1.3 i 2.1.4 do dnia złożenia wniosku o płatność lub sprawozdania z realizacji projektu.	Jest to kryterium dostępne dla operacji realizowanych w ramach przedsięwzięć 1.1.1, 2.1.2, 2.1.3, 2.1.4. Jego niespełnienie skutkuje wyłączeniem wniosku z procesu dalszej oceny
Czas realizacji operacji nie jest dłuższy niż 18 miesięcy	Potrzebne dane powinny być podane we wniosku o udzielenie wsparcia	Czas realizacji operacji określa się od momentu podpisania umowy przez wnioskodawcę w do dnia złożenia wniosku o płatność.	Jest to kryterium dostępne dla operacji realizowanych w ramach przedsięwzięcia 1.1.2. Jego niespełnienie skutkuje wyłączeniem wniosku z procesu dalszej oceny
Projekt zakłada wydawnictwa dotyczące całości obszaru LGD, a wnioskodawca ma udokumentowane doświadczenie w wydaniu przewodnika turystycznego i mapy w tym dotyczących terenu LGD	We wniosku należy opisać zakres informacji w planowanych do zawarcia w wydawnictwach, a także udokumentować doświadczenie w realizacji tego typu operacji. Doświadczenie musi wiązać się z wydaniem przewodnika i mapy dotyczących terenu LGD	Kryterium należy uznać za spełnione jeśli: <ul style="list-style-type: none"> z opisu wynika, że planowane do zawarcia w wydawnictwach informacje odnoszą się do całego obszaru LGD, bez dominacji informacji dotyczących np. jednej z gmin, atrakcji itp. Wnioskodawca udokumentował doświadczenie w zakresie wydania przewodnika turystycznego i mapy regionu LGD. 	Jest to kryterium dostępne dla operacji realizowanych w ramach przedsięwzięcia 2.1.4 w zakresie operacji własnej LGD. Jego niespełnienie skutkuje wyłączeniem wniosku z dalszej oceny Tak Nie
Projekt przewiduje udział	Potrzebne dane powinny wynikać z wniosku o udzielenie wsparcia	Wkład własny wynosi minimum 10% całkowitej wartości projektu. Przykład: całkowita wartość projektu wynosi	Jest to kryterium dostępne dla operacji realizowanych w ramach przedsięwzięcia 2.1.4 w

środków własnych w wysokości minimum 10%		10 000 zł – minimalny wkład własny = 10 000 x 10% = 1 000 zł. Jeżeli dane o wkładzie własnym nie wynikają bezpośrednio z wniosku o udzielenie wsparcia należy uznać, że kryterium nie jest spełnione.	zakresie operacji własnych LGD. Jego niespełnienie skutkuje wyłączeniem wniosku z procesu dalszej oceny
Czas realizacji operacji nie jest dłuższy niż 4 miesiące	Potrzebne dane powinny być podane we wniosku o udzielenie wsparcia	Czas realizacji operacji określa się od momentu podpisania umowy przez grantobiorcę w do dnia złożenia sprawozdania.	Jest to kryterium dostępne dla operacji realizowanych w ramach przedsięwzięć 3.1.1. Jego niespełnienie skutkuje wyłączeniem wniosku z procesu dalszej oceny
Osoba ubiegająca się o wsparcie należy do grupy defaworyzowanej	Oceniany jest wiek wnioskodawcy w momencie składania wniosku lub posiadanie przez wnioskodawcę statusu osoby bezrobotnej. Odpowiedzi „Tak” należy udzielić w przypadku gdy w dniu składania wniosku wnioskodawca ma 35 lat lub jest młodszy bądź posiada status osoby bezrobotnej potwierdzony odpowiednim zaświadczeniem. Odpowiedzi nie należy udzielić w pozostałych przypadkach	Wiek wnioskodawcy Wiek powinien być udokumentowany poprzez załączenie do wniosku potwierdzonej na zgodność z oryginałem kserokopii dokumentu potwierdzającego datę urodzenia (np. dowód osobisty, paszport). Posiadanie statusu osoby bezrobotnej Sytuacja na rynku pracy powinna zostać udokumentowana poprzez załączenie do wniosku odpowiedniego zaświadczenia.	6 pkt – Tak 0 pkt – Nie
Kompetencje osób zatrudnianych	Potrzebne dane powinny być podane we wniosku o udzielenie wsparcia	Wniosek zakłada rozwój działalności gospodarczej, a także przeszkolenie zapewniające podniesienie kompetencji osoby zatrudnianej.	3 pkt - operacja/projekt przewiduje podniesienie kompetencji osoby zatrudnianej 0 pkt - operacja/projekt nie przewiduje podniesienia kompetencji osoby zatrudnianej
Liczba utworzonych miejsc pracy	Potrzebne dane powinny być podane we wniosku o udzielenie wsparcia i uwzględnione w biznesplanie	Weryfikacja liczby miejsc pracy, które zostaną utworzone w skutek realizacji operacji	4 pkt – Projekt zakłada utworzenie więcej niż jednego miejsca pracy 2 pkt – Projekt zakłada utworzenie jednego miejsca pracy
Koszt utworzenia 1 miejsca pracy	Premiowane będą operacje, w których koszt utworzenia jednego miejsca pracy nie przekracza 100 tys. zł. Potrzebne dane powinny być podane we wniosku o udzielenie wsparcia i uwzględnione w biznesplanie.	Weryfikacja liczby miejsc pracy, które zostaną utworzone w skutek realizacji operacji oraz weryfikacja wnioskowanej kwoty wsparcia. Weryfikacja limitu kosztów utworzenia 1 miejsca pracy w danym przedsięwzięciu. Obliczany jest iloraz kwoty wsparcia i liczby utworzonych miejsc pracy.	4 pkt - koszt utworzenia jednego miejsca pracy nie jest większy niż 100 tys. zł; 2 pkt - koszt utworzenia jednego miejsca pracy jest większy niż 100 tys. zł i nie większy niż 150 tys. zł – 2 pkt; 0 pkt - koszt utworzenia jednego miejsca pracy jest większy niż 150 tys. zł.
Kompetencje wnioskodawcy	Posiadanie odpowiednich kompetencji w przypadku operacji dotyczących podejmowania działalności gospodarczej rozumiane jest jako	Załączenie do wniosku o udzielenie wsparcia potwierdzonej za zgodność z oryginałem kopii dokumentu zaświadczonego o udziale w szkoleniu. Szkolenie dotyczące zakładania działalności gospodarczej	6 – załączony został dokument potwierdzający udział w szkoleniu 0 pkt – brak dokumentu potwierdzającego udział w szkoleniu

	potwierdzenie udziału wnioskodawcy w szkoleniu przeprowadzonym przez LGD w ramach aktywizacji.	zostanie zorganizowane przez LGD w okresie poprzedzającym pierwszy nabór wniosków o udzielenie wsparcie w zakresie przedsięwzięcia 1.1.1	
Innowacyjny charakter przedsięwzięcia (przedsięwzięcia niezwiązane z tworzeniem miejsc pracy)	Przedsięwzięcia mogą zostać uznane za innowacyjne pod warunkiem, że są odpowiedzią na istotny lokalny problem, wykorzystują lokalne zasoby oraz są przygotowywane bądź realizowane z zastosowaniem metod partycypacyjnych. Metoda partycypacyjna to metoda włączająca przedstawicieli społeczności w tworzenie i/ lub rozwiązywanie lokalnych problemów, np. różnego rodzaju metody prowadzenia konsultacji społecznych. Lokalne problemy to zjawiska zdiagnozowane na etapie tworzenia LSR (Rozdział II). Metoda partycypacyjna może być zastosowana na etapie przygotowania projektu, to jest w czasie przygotowania wniosku o wsparcie, przed jego złożeniem. Wniosek może także przewidywać zastosowanie metody partycypacyjnej w czasie realizacji projektu.	Weryfikacja opisu projektu. Mając na uwadze definicję innowacyjności punkty w tym kryterium mogą być przyznane pod warunkiem przyznania punktów za w kryterium dotyczącym wykorzystania lokalnych zasobów. Opis powinien wskazywać lokalny problem, sposób jego rozwiązania z wykorzystaniem lokalnych zasobów, a także zawierać uzasadnienie partycypacyjnego charakteru zastosowanych metod. W przypadku stosowania metod partycypacyjnych na etapie przygotowania projektu należy wskazać w jaki sposób wpłynęło to jego ostateczny kształt, to znaczy które jego elementy zostały wypracowane z udziałem społeczności. W przypadku stosowania metod partycypacyjnych w czasie realizacji projektu należy powiązać ich zastosowanie z logiką projektową, tzn. należy wykazać, że udział społeczności będzie miał istotny wpływ na realizację projektu i charakter uzyskanych efektów. Jeśli projekt przewiduje stosowanie metod partycypacyjnych zarówno na etapie przygotowania jak również realizacji projektu, to powinny to być różne metody. Stosowanie takiej samej metody, np. przeprowadzenie badania ankietowego zarówno na etapie przygotowania, jak i realizacji projektu będzie zaliczane jako zastosowanie 1 metody.	Pierwsza wartość punktowa dotyczy przedsięwzięć 2.1.1 i 2.1.2, druga wartość dotyczy przedsięwzięć 2.1.3 i 2.1.4 6, 5 pkt - we wniosku znajduje się opis innowacyjności z zastosowaniem 3 metod partycypacyjnych; 4, 3 pkt - we wniosku znajduje się opis innowacyjności z zastosowaniem 2 metod partycypacyjnych – 4 pkt; 2, 1 pkt - we wniosku znajduje się opis innowacyjności z zastosowaniem 1 metody partycypacyjnej; 0, 0 pkt - brak opisu innowacyjnego charakteru przedsięwzięcia lub opis nie jest wyczerpujący.
Wykorzystanie lokalnych zasobów	Lokalne zasoby – mogą mieć charakter materialny (zasoby przyrodnicze, infrastrukturalne, ludzkie) lub niematerialny (tradycje, historia). Wykorzystanie lokalnych zasobów rozumiane jest jako użycie ich do rozwiązania lokalnych problemów, które zostały zdiagnozowane na etapie tworzenia LSR. (Rozdział II).	Opis projektu powinien wprost opisywać sposób wykorzystania lokalnego zasobu. W szczególności opis powinien zawierać: wskazanie zasobu/ ów, który/e zostanie/ą wykorzystany/e w czasie realizacji operacji rozwiązania problemu ujętego w diagnozie obszaru zawartej w LSR, w którym zasób/y zostanie/ą wykorzystany/e opis oczekiwanych efektów wdrożenia rozwiązania, które nie zaistniałyby bez wykorzystania lokalnego	Pierwsza wartość punktowa dotyczy przedsięwzięcia 1.1.2, druga przedsięwzięć 2.1.1, 2.1.3, trzecia 2.1.2, 2.1.4, 3.1.1, czwarta przedsięwzięcia 3.2.1. 3, 5, 6, 4 pkt – opis wykorzystania 3 lokalnych zasobów 2, 3, 4, 3 pkt – opis wykorzystania 2 lokalnych zasobów 1, 1, 2, 2 pkt – opis wykorzystania 1 lokalnego zasobu 0, 0, 0, 0 pkt – brak opisu wykorzystania lokalnych

		<p>zasobu</p> <p>Zagadnienia te można przedstawić np. w postaci tabeli. Niedopuszczalne jest by oceniający sami dokonywali identyfikacji zasobów, które zostały wykorzystane. Jeżeli wnioskodawca nie zawrze opisu wykorzystania zasobów, to punkty w tym kryterium nie zostaną przyznane.</p>	zasobów
Innowacyjny charakter przedsięwzięcia (związanego z tworzeniem miejsc pracy)	<p>O innowacyjnym charakterze operacji świadczy wdrożenie:</p> <p>nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu,</p> <p>nowej metody marketingowej</p> <p>nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem.</p> <p>Produkt, proces, metoda marketingowa lub metoda organizacyjna muszą być nowe lub znacząco udoskonalone. Za nowatorskie uznane będą zatem produkty, procesy i metody, które dana firma opracowała jako pierwsza oraz te, które zostały przyswojone od innych firm lub podmiotów.</p>	<p>Kryterium stosowane w operacjach związanych z podejmowaniem bądź rozwojem działalności gospodarczej.</p> <p>Uzyskanie punktów w tym kryterium możliwe będzie jedynie w sytuacji, gdy wnioskodawca w wyczerpujący i przekonujący sposób wykaże innowacyjny charakter wdrażanego produktu, procesu lub metody. Jeżeli opis tego aspektu nie zostanie zawarty we wniosku, punkty w tym kryterium nie będą przyznawane. Za wyczerpujący uznany opis, który wykaże nowatorski charakter wdrażanego produktu, procesu lub metody w porównaniu z innymi dostępnymi na rynku rozwiązaniami.</p>	<p>Pierwsza wartość punktowa dotyczy przedsięwzięcia 1.1.1 druga przedsięwzięcia 1.1.2</p> <p>6, 5 pkt - we wniosku znajduje się wyczerpujący opis 3 innowacyjnych rozwiązań</p> <p>4, 3 pkt - we wniosku znajduje się wyczerpujący opis 2 innowacyjnych rozwiązań</p> <p>2, 1 pkt – we wniosku znajduje się wyczerpujący opis 1 innowacyjnego rozwiązania</p> <p>0 pkt – brak opisu innowacyjnego charakteru przedsięwzięcia lub opis nie jest wyczerpujący</p> <p>6 pkt to maksymalna liczba punktów, jakie można zdobyć w tym kryterium w przedsięwzięciu 1.1.1. oraz 5 pkt w przedsięwzięciu 1.1.2</p>
Przewaga rynkowa	<p>W wyniku realizacji operacji wdrożone zostaną rozwiązania (produkty, procesy, metody marketingowe lub organizacyjne):</p> <p>zapewniające przedsiębiorstwom skuteczne konkurowanie z innymi podmiotami obecnymi na danym rynku tworzące nowe rynki poprzez wprowadzenie nieznanych wcześniej produktów i/ lub sprzedaż produktów nowym grupom klientów</p>	<p>Kryterium stosowane w operacjach związanych z podejmowaniem bądź rozwojem działalności gospodarczej.</p> <p>Uzyskanie punktów w tym kryterium możliwe będzie jedynie w sytuacji:</p> <p>gdy wnioskodawca w wyczerpujący i przekonujący sposób opíše istniejący rynek danego produktu i wyjaśni w jaki sposób wdrożone rozwiązanie pozwoli na uzyskanie przewagi rynkowej</p> <p>lub</p> <p>gdy wnioskodawca w wyczerpujący i przekonujący sposób wykaże, że wprowadzenie nowego produktu, procesu lub metody doprowadzi do powstania nowego rynku.</p>	<p>4 pkt - wniosek zawiera analizę (istniejącego rynku lub opis nowego rynku) wskazującą na uzyskanie przewagi rynkowej dzięki wdrożeniu nowego produktu, procesu bądź metody</p> <p>0 pkt – wniosek nie zawiera analizy (istniejącego rynku lub opisu nowego rynku) wskazującej na uzyskanie przewagi rynkowej dzięki wdrożeniu nowego produktu, procesu bądź metody</p>

Zaangażowanie społeczności lokalnej w tym osób młodych	Młode osoby – mieszkańcy obszaru LGD w wieku 35 lat lub młodszy. Udział w działaniach projektowych rozumie się jako: bezpośrednie realizowanie działań projektowych np. organizacja wydarzenia, napisanie tekstu publikacji itp. Znalezienie się w grupie beneficjentów ostatecznych, tzn. osób, które będą odbiorcą efektów działań projektowych, np. uczestnicy szkolenia, warsztatu itp.	Wnioskodawca zobowiązany jest opisać sposób weryfikacji osób biorących udział w działaniach projektowych, którzy zgłoszeni zostaną jako przedstawiciele grupy defaworyzowanej, a także uwzględnić we wskaźnikach projektu deklarowaną liczbę uczestników projektu w tym przedstawicieli grupy defaworyzowanej, dzięki czemu przyznane zostaną punkty w tym kryterium.	Pierwsza wartość punktowa dotyczy przedsięwzięcia 3.1.1, druga wartość przedsięwzięcia 3.2.1 6, 4 pkt - projekt zakłada udział minimum 15 mieszkańców obszaru LGD należących do grupy defaworyzowanej (osoby młode do 35 r.ż.); 4, 3 pkt - projekt zakłada udział minimum 15 mieszkańców obszaru LGD, w tym co najmniej 8 osób należących do grupy defaworyzowanej (osoby młode do 35 r.ż.); 2, 2 pkt - projekt zakłada udział minimum 15 mieszkańców obszaru LGD; 0, 0 pkt - projekt nie zakłada udziału minimum 15 mieszkańców obszaru LGD.
Integracja 3 branż gospodarki	Przez integrację rozumie się podejmowanie wspólnych działań na rzecz rozwiązania lokalnego problemu. W szczególności dotyczyć będzie to promocji obszaru LGD. Branże gospodarki są definiowane zgodnie z klasyfikacją ekonomiczną gospodarki narodowej stosowaną przez Główny Urząd Statystyczny.	Premiowane będą działania promocyjne: Realizowane wspólnie przez podmioty z 3 branż gospodarki i/ lub Obejmujące produktu (wyroby lub usługi) wytwarzane przez podmioty z 3 branż gospodarki.	3 pkt – wskazano podmioty z 3 branż gospodarki, które podejmą wspólne działania na rzecz rozwiązania lokalnego problemu 0 pkt – nie wskazano podmiotów z 3 branż gospodarki, które podejmą wspólne działania na rzecz rozwiązania lokalnego problemu
Preferowana grupa pracowników	Potrzebne dane powinny być zawarte we wniosku o udzielenie wsparcia	Premiowane będą wnioski, w których planuje się zatrudnienie osób należących do co najmniej jednej z grup defaworyzowanych	3 pkt - operacja/projekt przewiduje zatrudnienie dla osób z grup defaworyzowanych (młodych poniżej 35 roku życia i/ lub osób posiadających status bezrobotnego) 0 pkt - operacja/projekt nie przewiduje zatrudnienie dla osób z grup defaworyzowanych (młodych poniżej 35 roku życia i/ lub osób posiadających status bezrobotnego)
Wkład własny (dotyczy przedsięwzięć 1.1.2, 2.1.1, 2.1.2, 2.1.3, 2.1.4, 3.1.1 oraz 3.2.1)	Premiowane będą wnioski, które zakładają wyższy wkład własny niż określony w LSR dla danego przedsięwzięcia	Intensywność wsparcia dla poszczególnych przedsięwzięć określona została w LSR. Przykład: całkowita wartość projektu wynosi 20 000 zł. Intensywność wsparcia określona została na 80% tj. w omawianym przypadku wyniesie 16 000 zł czyli minimalny wkład własny wynosi 4 000 zł. 10% wkładu własnego wynosi 400 zł. Operacji przyznane będzie 6 pkt jeśli wartość wkładu własnego wyniesie minimum 4000 + 400 = 4400 zł. 4 pkt wniosek otrzyma jeśli wartość	Pierwsza wartość punktowa dotyczy przedsięwzięć, 2.1.2, 2.1.3, 3.1.1, druga dotyczy przedsięwzięć 1.1.2, 2.1.1, 2.1.4 w zakresie projektu grantowego, trzecia 3.2.1 6, 5, 4 pkt - wkład własny wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy określoną w LSR o więcej niż 10%; 4, 3, 3 pkt - wkład własny wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy określoną w LSR o więcej niż

		wkładu własnego wyniesie więcej niż 5% tj. 4000 + 200,01 i nie więcej niż 10% tj. 4399,99 zł 2 pkt wniosek otrzyma jeśli wartość wkładu własnego wyniesie do 5% powyżej 4 000 zł tj. min. 4000,01 i maksimum 4200,00 zł. 0 pkt wniosek otrzyma jeśli wkład własny wyniesie 4000,00 zł.	5% i nie więcej niż 10%; 2, 1, 2 pkt - wkład własny wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy określoną w LSR o nie więcej niż 5%; 0, 0 pkt - wkład własny wnioskodawcy jest równy intensywności pomocy określonej w LSR.
Wkład własny (dotyczy przedsięwzięcia 2.1.4 w zakresie operacji własnej LGD)	Premiowane będą wnioski, które zakładają wyższy wkład własny niż określony w LSR dla danego przedsięwzięcia	Wkład własny wynosi minimum 10% całkowitej wartości projektu. Przykład: koszt całkowity operacji wynosi 10 000,00 zł. Wnioskodawca otrzyma 0 pkt jeśli wkład własny wyniesie 10 000 x 10% = 1 000 zł. Wnioskodawca otrzyma 3 pkt jeśli wkład własny wyniesie więcej niż 10% tj. minimum 1000,01 i nie więcej niż 20% tj. 1999,99 zł. Wnioskodawca otrzyma 6 pkt jeśli wkład własny wyniesie min. 20% tj. 2000,00 zł lub więcej.	6 pkt – wynosi 20% lub więcej kosztów całkowitych projektu 3 pkt - wynosi więcej niż 10% i nie więcej niż 20% kosztów całkowitych projektu 0 pkt – wkład własny wynosi 10% kosztów całkowitych projektu
Promocja LGD	Premiowane będą wnioski, które zakładają działania informujące o przyznaniu wsparcia przez LGD	Wnioskodawca zobowiązany jest zaplanować i opisać we wniosku o przyznanie pomocy działania informujące o wsparciu uzyskanym z LGD. Brak opisu skutkuje przyznaniem minimalnej liczby punktów w tym kryterium.	Pierwsza wartość punktowa dotyczy przedsięwzięcia 2.1.2, 3.1.1 druga dotyczy przedsięwzięcia 1.1.1, 2.1.3, 2.1.4, 3.2.1, trzecia przedsięwzięcia 1.1.2 , 2.1.1 5, 4, 3 pkt. - we wniosku o przyznanie pomocy zaplanowano i opisano działania informujące o przyznaniu wsparcia przez LGD w ramach LSR, 0, 0, 0 pkt. - we wniosku o przyznanie pomocy nie zaplanowano lub nie opisano działań informujących o przyznaniu wsparcia przez LGD w ramach LSR.
Konsultacja wniosku	Premiowane będą wnioski, które minimum 1 dzień przed złożeniem poddane zostaną konsultacji z doradcą LGD	Konsultacji należy poddać projekt wniosku planowany do złożenia. Doradca taką konsultację odnotowuje na karcie doradztwa, na której zamieszcza się min. datę konsultacji i na tej podstawie przyznawane są punkty w tym kryterium. Dopuszczalne jest przesłanie wniosku w formie elektronicznej, taką konsultację również umieszcza się na karcie doradztwa.	Pierwsza wartość punktowa dotyczy przedsięwzięcia 2.1.2, druga pozostałych przedsięwzięć. 6, 4 pkt - wnioskodawca przed złożeniem wniosku poddał go konsultacjom z doradcą LGD; 0,0 0 pkt - wnioskodawca przed złożeniem wniosku nie poddał go konsultacjom z doradcą LGD.
Kompletność wniosku	Sprawdzeniu podlega liczba wypełnionych pól i dołączonych do wniosku załączników	Za wniosek kompletny uznaje się wniosek, który ma wypełnione wszystkie niezbędne pola i załączono do niego wszystkie niezbędne załączniki. Za wniosek częściowo niekompletny uznaje się wniosek, w którym brakuje nie więcej niż 10 elementów tj. łączna liczba niewypełnionych pól i niedołączonych załączników	Pierwsza wartość punktowa dotyczy przedsięwzięć 1.1.1, 1.1.2, 2.1.1, 2.1.4, 3.1.1 druga dotyczy przedsięwzięcia 2.1.2, trzecia przedsięwzięć 2.1.3, 3.2.1 6, 5, 4 pkt - wniosek jest kompletny- ma wypełnione wszystkie niezbędne pola i zawiera wszystkie

		wynosi maksymalnie 10. Za wniosek niekompletny uznaje się wniosek, w którym brakuje więcej niż 10 elementów tj. łączna liczba niewypełnionych pól i niedołączonych załączników wynosi więcej niż 10	niezbędne załączniki do przyznania pomocy; 3, 3, 2 pkt - wniosek jest częściowo niekompletny - ma wypełnione większość niezbędnych pól i zawiera większość załączników niezbędnych do przyznania pomocy, 0, 0, 0 pkt - wniosek jest niekompletny – nie ma wypełnionych większości pól i nie zawiera większości załączników niezbędnych do przyznania pomocy.
Czas realizacji projektu (dotyczy przedsięwzięcia 2.1.1)	Potrzebne dane powinny być podane we wniosku o udzielenie wsparcia	Czas realizacji operacji określa się od momentu podpisania umowy przez wnioskodawcę w do dnia złożenia wniosku o płatność.	5 pkt - mniej niż 15 miesięcy; 3 pkt - od 15 miesięcy do 18 miesięcy; 1 pkt - powyżej 18 miesięcy.
Czas realizacji projektu (dotyczy przedsięwzięcia 3.2.1)	Potrzebne dane powinny być podane we wniosku o udzielenie wsparcia	Czas realizacji operacji określa się od momentu podpisania umowy przez wnioskodawcę w do dnia złożenia wniosku o płatność.	4 pkt - do 4 miesięcy; 2 pkt powyżej 4 miesięcy do 7 miesięcy; 0 pkt - powyżej 7 miesięcy.
Operacja będzie realizowana w partnerstwie podmiotów z sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego.	Jako partnerstwo rozumie się jakiegokolwiek działania na rzecz realizacji projektu np.: wsparcie rzeczowe, finansowe, działania promocyjne itp.	Potrzebne dane powinny wynikać z wniosku o udzielenie wsparcia, a także z załączonych porozumień na rzecz realizacji wniosku. Brak dołączonych porozumień podpisanych przez osoby upoważnione skutkuje przyznaniem minimalnej liczby punktów w tym kryterium.	Pierwsza wartość punktowa dotyczy przedsięwzięć 2.1.2, 2.1.3, 2.1.4, 3.1.1, druga wartość punktowa odnosi się do przedsięwzięcia 3.2.1 6, 4 pkt - operacja realizowana będzie w partnerstwie podmiotów z trzech w/w sektorów 4, 3 pkt - operacja realizowana będzie w partnerstwie dwóch w/w sektorów 2, 2 pkt - operacja realizowana będzie w partnerstwie jednego z w/w sektorów; 0, 0 pkt - operacja nie będzie realizowana w partnerstwie.
Projekt odpowiada na problem zdiagnozowany w LSR	Należy wskazać problem wskazany w rozdziale poświęconym diagnozie obszaru LGD i opisać sposób jego rozwiązania dzięki realizacji projektu	Potrzebne dane powinny zostać zawarte we wniosku o udzielenie wsparcia. Brak informacji na ten temat skutkuje przyznaniem minimalnej liczby punktów w tym kryterium.	6 pkt - wnioskodawca wskazał problem i sposób jego rozwiązania dzięki realizacji projektu 3 pkt - wnioskodawca wskazał problem ale nie opisał sposobu rozwiązania projektu 0 pkt - wnioskodawca nie wskazał problemu i nie opisał jego rozwiązania
Wpływ operacji na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałanie zmianom klimatu	We wniosku należy wskazać jaka jego część będzie wpływała na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałanie zmianom klimatu i jaki będzie koszt realizacji tej części projektu.	Potrzebne dane powinny zostać zawarte we wniosku o udzielenie wsparcia. Brak informacji na ten temat skutkuje przyznaniem minimalnej liczby punktów w tym kryterium.	Pierwsza wartość punktowa dotyczy przedsięwzięcia 2.1.1 druga dotyczy przedsięwzięcia 3.2.1 6, 4 pkt - w budżecie operacji zaplanowano więcej niż 20% kosztów całkowitych na działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub

			<p>przeciwdziałające zmianom klimatu; 4, 3 pkt - w budżecie operacji zaplanowano więcej niż 10% i nie więcej niż 20% kosztów całkowitych na działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu; 2, 2 pkt - w budżecie operacji zaplanowano nie więcej niż 10% kosztów całkowitych na działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu; 0, 0 pkt - w budżecie nie zaplanowano kosztów na działania mające wpływ na ochronę środowiska i/lub przeciwdziałające zmianom klimatu.</p>
Miejsce realizacji operacji	Liczba mieszkańców określona winna zostać na ostatni dzień roku poprzedzającego rok złożenia wniosku.	Niezbędne dane należy zawrzeć we wniosku o udzielenie wsparcia wraz ze wskazaniem źródła pochodzenia tych danych. Brak informacji na ten temat skutkuje przyznaniem minimalnej liczby punktów w tym kryterium.	1 pkt - Operacja realizowana będzie w miejscowości zamieszkałej przez mniej niż 5 tys. mieszkańców; 0 pkt - operacja realizowana będzie w miejscowości zamieszkałej przez 5 tys. lub więcej mieszkańców.
Przedmiot projektu	Projekt jest odpowiedzią na problemy zdiagnozowane podczas realizacji projektu w ramach przedsięwzięcia „Lokalna sieć innowacji”, a ich rozwiązanie nastąpi za pomocą sposobów tam określonych.	Niezbędne dane należy zawrzeć we wniosku o udzielenie wsparcia. Brak informacji na ten temat skutkuje przyznaniem minimalnej liczby punktów w tym kryterium.	4 pkt - realizacja projektu jest wynikiem rozwiązań wypracowanych podczas projektu realizowanego w ramach przedsięwzięcia „Lokalna sieć innowacji”; 0 pkt. - realizacja projektu nie jest wynikiem rozwiązań wypracowanych podczas projektu realizowanego w ramach przedsięwzięcia „Lokalna sieć innowacji”.
Liczba elementów dziedzictwa lokalnego objętych działaniami projektowymi	Należy wskazać jakie elementy lokalnego dziedzictwa objęte zostaną działaniami projektowymi	Niezbędne dane należy zawrzeć we wniosku o udzielenie wsparcia. Brak informacji na ten temat skutkuje przyznaniem minimalnej liczby punktów w tym kryterium.	6 pkt - projekt obejmie swym działaniem więcej niż 4 elementy dziedzictwa lokalnego; 4 pkt - projekt obejmie swym działaniem do 3 do 4 elementów dziedzictwa lokalnego; 2 pkt - projekt obejmie swym działaniem od 1 do 2 elementów dziedzictwa lokalnego.

Definicja innowacyjności i sposób jej uwzględnienia w kryteriach wyboru

LGD „Perły Czarnej Nidy” dostrzega, jak ważne w rozwoju regionu jest zastosowanie innowacyjnych pomysłów i rozwiązań, dlatego oczekuje się, że zarówno funkcjonowanie LGD, jak i planowane do realizacji przez wnioskodawców projekty powinny zawierać elementy innowacyjne.

W celu zapewnienia możliwości oceny innowacyjności, opracowane zostały dwie definicje (odpowiednio dla operacji realizowanych w ramach celu ogólnego I oraz celu ogólnego II i III) w brzmieniu:

1. Za innowacyjne uznaje się operacje polegające na:

wdrożeniu nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu,

- nowej metody marketingowej,

- nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem;

2. Przedsięwzięcia mogą zostać uznane za innowacyjne pod warunkiem, że są odpowiedzią na istotny lokalny problem oraz:

- wykorzystują lokalne zasoby,

- są przygotowywane bądź realizowane z zastosowaniem metod partycypacyjnych.

Innowacyjność jest oczekiwaną cechą większości przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w ramach LSR, dlatego kryteria oceniające projekty pod jej kątem ustalone zostały dla większości operacji.

Rozdział VII Plan działania

W rozdziale V wykazano, że w ramach LSR realizowane będą trzy cele ogólne, siedem celów szczegółowych i czternaście przedsięwzięć. Realizację trzech przedsięwzięć zaplanowano poprzez konkurs, pięć poprzez projekty grantowe, w tym jednego również poprzez operację własną, dwóch poprzez projekty współpracy, dwóch poprzez koszty bieżące i dwóch poprzez aktywizację. Logika realizacji LSR zakłada od początku wdrażania LSR realizację działania 19.4 *Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji*. W macierzy logicznej działanie to odzwierciedla cele szczegółowe 3.3 i 3.4. oraz przedsięwzięcie 1.2.2. Konieczne jest przeszkolenie zespołu odpowiedzialnego za realizację LSR, by zapewnić sprawne jej wdrażanie (przedsięwzięcia 3.3.1). Od początku do końca wdrażania prowadzone będzie doradztwo indywidualne w biurze (przedsięwzięcie 3.3.2) oraz różne działania informacyjne, co odzwierciedlone zostało w rozdziale IX Plan komunikacji. Sprawna realizacja LSR oraz aktywizacja społeczności lokalnej wymagają oczywiście prowadzenia biura stowarzyszenia, a także zatrudnienia odpowiedniej kadry.

W ramach naboru fiszek projektowych będącym jednym z etapów budowania LSR zebrano ponad 80 propozycji operacji. Ponad 90% potencjalnych beneficjentów, którzy wzięli udział w tym etapie konsultacji społecznych wyraziło przy tym chęć realizowania operacji w latach 2016-2018. Mając to na uwadze zdecydowano o wdrożeniu większości przedsięwzięć w początkowych okresach realizacji LSR, co odzwierciedla Plan działania będący załącznikiem do LSR. Jako jedne z pierwszych wdrożone zostaną działania realizujące cel ogólny 1. Logika realizacji LSR zakłada na początku przeprowadzenie szkolenia dla osób zakładających działalność gospodarczą w ramach przedsięwzięcia 1.2.2. realizowanego w ramach aktywizacji. Osoby, które wezmą w nim udział, złożą wnioski o udzieleni wsparcia w ramach realizacji LSR w ogłoszonym następnie konkursie z zakresu podejmowania działalności gospodarczej (przedsięwzięcie 1.1.1). Jako pierwszy przeprowadzony zostanie konkurs na rozwijanie działalności (przedsięwzięcie 1.1.2). *Rozwój działalności gospodarczej*, a także duże projekty inwestycyjne w ramach przedsięwzięcia 2.1.1, wynika to z faktu, że realizacja na początku dużych projektów wpłynie pozytywnie na płynność finansową LGD. Konkurs na przedsięwzięcie 2.1.1 planuje się ogłosić po raz drugi w takim okresie by realizacja przypadła na lata 2019-2021.

Podobną logikę zastosowano w realizacji przedsięwzięć w ramach pozostałych celów ogólnych. Jako pierwsze wdrożone zostanie przedsięwzięcie 3.1.1 *Lokalna sieć innowacji*, które ma na celu wypracowanie z udziałem lokalnej społeczności propozycji rozwiązań lokalnych problemów. Będą one mogły zostać wdrożone w ramach projektów grantowych realizowanych w późniejszym terminie w ramach kolejnych przedsięwzięć np. 3.2.1 czy 2.1.2. W okresie 2019-2021 planowana jest realizacja projektu współpracy w ramach przedsięwzięcia 1.2.1, w ramach którego zostanie udzielone wsparcie przedsiębiorcom, a także podniesione zostaną kompetencje osób z grup defaworyzowanych w zakresie przedsiębiorczości. Stopniowo planuje się wdrażać kolejne projekty grantowe i operację własną w ramach celu szczegółowego 2.1. Realizację LSR zaplanowano w ten sposób, że na początku w ramach działania 19.2 będą realizowane głównie projekty inwestycyjne wymagające więcej czasu, by następnie wdrażać kolejno działania, które mogą być zrealizowane w krótszym czasie. Jak wykazano wyżej, Plan działania jest zatem bezpośrednio związany z celami i przedsięwzięciami oraz wyrażoną w nich logiką interwencji w ramach realizacji LSR.

Rozdział VIII Budżet LSR

Rozdział ten zawiera szczegółowy opis związku pomiędzy budżetem a celami. Źródłem finansowania LSR w latach 2014-2020 jest PROW. Na działanie 19.2 *Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność* zaplanowano kwotę 4,75 mln zł, na działanie 19.4 *Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji* 1 187 500,00 zł oraz 95 tys. zł na projekty współpracy. Na cel ogólny 1 *Rozwój gospodarczy obszaru LGD* przeznaczono kwotę 2 242 000,00 zł z czego 2 375 000,00 zł na tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach, 4 750,00 tys. zł na projekt współpracy i 1500,00 na szkolenia dla osób podejmujących działalność gospodarczą w ramach aktywizacji. Na realizację celu ogólnego 2 przeznaczono kwotę 2 147 500,00 mln zł, a celu ogólnego 3 – 1 461 000,00 zł z czego 1 186 000,00 zł dotyczy działania 19.4.

Konstrukcja budżetu jest odzwierciedleniem wyników przeprowadzonych konsultacji społecznych (patrz rozdział II). W ramach naboru fiszek projektowych mieszkańcy obszaru LGD przedstawili 22 propozycje operacji związanych z podejmowaniem i rozwojem działalności gospodarczych. Zapotrzebowanie na wsparcie zgłaszane przez mieszkańców wyniosło tu ok. 3,5 mln. zł, natomiast kwota zapotrzebowania na inne działania wyniosła ponad 5 mln. zł. Mając na uwadze, że co najmniej 50% budżetu LSR należy przeznaczyć na działania związane z tworzeniem miejsc pracy, zdecydowano jak powyżej. Przyjęte rozwiązanie powoduje zatem, że zgłaszane przez mieszkańców zapotrzebowanie na operacje związane z tworzeniem miejsc pracy zostanie zaspokojone w większym stopniu niż zapotrzebowanie na operacje w innych zakresach tematycznych. Taka decyzja jest jednak uzasadniona ze względu na fakt, iż interwencje na rynku pracy są kluczowe z punktu widzenia zdiagnozowanych problemów obszaru LGD.

Znaczną część budżetu na działania niezwiązane z tworzeniem miejsc pracy przeznaczono na przedsięwzięcie 2.1.1. Wynika to z faktu, że planuje się tu duże projekty związane z rozwojem infrastruktury rekreacyjnej i na to przedsięwzięcie zgłoszono zapotrzebowanie w największej kwocie. Należy też zwrócić uwagę, że projekty te w znacznym stopniu przyczynią się do podniesienia atrakcyjności obszaru LGD, a co za tym idzie, do wykorzystania licznych szans rozwojowych przed nim stojących.

W okresie programowania 2007-2013 dużym zainteresowaniem cieszyły się *małe projekty*, co potwierdziło się również w złożonych fiskach projektowych dotyczących okresu 2014-2020. Mając na uwadze powyższe zaplanowano pięć projektów grantowych, realizujących różne przedsięwzięcia, a budżet na nie został rozłożony proporcjonalnie do zainteresowania wyrażonego w fiskach projektowych. Najniższą kwotę zaplanowano na przedsięwzięcie *Lokalna sieć innowacji* z racji tego, że realizowane w jego ramach granty nie będą zawierać działań wyjątkowo kosztownych. Przedsięwzięcie to ma na celu głównie wypracowanie sposobów rozwiązania problemów, natomiast sama implementacja tych rozwiązań będzie się odbywała poprzez inne przedsięwzięcia, które będą wymagać większych nakładów finansowych.

Rozdział IX Plan komunikacji

Plan komunikacyjny jest to opis celów, działań komunikacyjnych i środków przekazu używanych w celu przekazania informacji na linii LGD – społeczności lokalne, których LGD zamierza używać na poszczególnych etapach wdrażania LSR. W niniejszym rozdziale zaprezentowana zostanie zwięzła charakterystyka planu komunikacyjnego, którego pełna wersja stanowi załącznik do LSR.

Społeczność lokalna powinna odgrywać znaczącą rolę nie tylko na etapie tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju, ale także przez cały okres jej wdrażania. Ideał ten może zostać osiągnięty tylko pod warunkiem ustanowienia skutecznych kanałów dwustronnej komunikacji. Plan komunikacji został przygotowany na podstawie wyników przeprowadzonych konsultacji społecznych (więcej informacji na ten temat w rozdziale II oraz załączniku do LSR).

Plan komunikacyjny jest narzędziem, które będzie wykorzystywane przez LGD do aktywizowania społeczności lokalnej. Zaplanowane działania komunikacyjne oraz środki przekazu powinny zatem być dopasowane do preferencji poszczególnych grup docelowych LSR. Szczegółowe informacje na ten temat znajdują się w załączniku do LSR. W tym miejscu wskazuje się jedynie grupy docelowe działań komunikacyjnych: przedsiębiorcy oraz osoby fizyczne planujące podjąć działalność gospodarczą, przedstawiciele sektora publicznego (przedstawiciele JST), członkowie grup defaworyzowanych (osoby młode poniżej 35 roku życia oraz osoby bezrobotne), przedstawiciele sektora społecznego (przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz organizacji nieformalnych, lokalni liderzy).

Na podstawie wyników konsultacji społecznych przyjęto następujące cele działań komunikacyjnych:

- Włączenie przedsiębiorców we wdrażanie LSR, budowa kapitału społecznego sektora gospodarczego

- Dotarcie do potencjalnych beneficjentów z sektora społecznego,
- Wsparcie komunikacyjne przedsięwzięć kierowanych do grup defaworyzowanych, rozwój postaw przedsiębiorczych wśród młodych osób
- Budowanie marki oraz zwiększanie rozpoznawalności LGD
- Rozpowszechnienie informacji o zapisach LSR oraz misji realizowanej przez LGD
- Bieżące informowanie o stanie realizacji LSR, w tym o stopniu osiągnięcia celów i wskaźników
- Zbieranie opinii mieszkańców dotyczących efektów wdrażania LSR oraz funkcjonowania LGD
- Bieżące rozpowszechnianie informacji o doradztwie świadczonym w biurze LGD
- Pobudzanie innowacyjności, promowanie rozwiązań stworzonych w projekcie „Lokalna Sieć Innowacji”.

Cele te zostaną osiągnięte dzięki następującym działaniom komunikacyjnym:

- Platforma komunikacyjna – Forum Lokalnych Przedsiębiorców
- Platforma komunikacyjna – Forum Inicjatyw Lokalnych
- Kampania promująca postawy przedsiębiorcze wśród młodych ludzi
- Stosowanie systemu identyfikacji wizualnej
- Kampania informacyjna dotycząca zapisów LSR
- Pozyskiwanie informacji zwrotnych w ramach monitoringu i ewaluacji
- Kampania promująca doradztwo świadczone w biurze LGD
- Promocja dobrych praktyki w zakresie wdrażania LSR
- Kampania promująca projekt grantowy „Lokalna Sieć Innowacji”.

Monitoring postępów w realizacji planu komunikacyjnego będzie możliwy dzięki zaplanowanym wskaźnikom działań komunikacyjnych. Wybrane wskaźniki przypisane do poszczególnych środków przekazu:

- Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych
- Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa
- Liczba wysłanych newsletterów
- Liczba utworzonych podstron na stronie LGD „Perły Czarnej Nidy”
- Liczba materiałów na stronie LGD, liczba materiałów na stronach urzędów gmin
- Liczba pozycji w bazie przedsiębiorców na stronie LGD oraz w bazie lokalnych organizacji
- Liczba artykułów w lokalnej prasie, Liczba artykułów w lokalnych portalach informacyjnych
- Liczba zamieszczonych postów na portalu społecznościowym „Facebook”
- Liczba przeprowadzonych badań ankietowych.

Rozdział X Zintegrowanie

Lokalna Strategia Rozwoju ma charakter zintegrowany, co należy i rozpatrywać na kilku płaszczyznach:

1. Zgodność LSR z celami określonymi w realizowanych programach,
2. Powiązanie z innymi dokumentami planistycznymi, wzajemne uzupełnianie się działań realizowanych w ramach ich wdrażania oraz wdrażania LSR,
3. Zintegrowane podejście do celów LSR, wybór celów i działań spójnie i kompleksowo rozwiązujących zdiagnozowane problemy. Integracja różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

W odniesieniu do pierwszego z powyższych punktów, należy stwierdzić, że Lokalna Strategia Rozwoju odznacza się wysokim poziomem zgodności z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich. **Cele i przedsięwzięcia LSR są zgodne z 3 celami przekrojowymi PROW:** ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność. Przyjęto **kryteria wyboru i wskaźniki LSR zapewniające bezpośrednie osiągnięcie wskaźników określonych dla tych celów.** Kwestie te zostały szczegółowo opisane w Rozdziale V.

Lokalna Strategia Rozwoju jest spójna z innymi dokumentami planistycznymi. Poniższa tabela przedstawia powiązania i dzięki temu wykazuje spójność planowanych do realizacji przedsięwzięć LSR z celami innych strategii.

Nazwa dokumentu planistycznego	Cele dokumentów planistycznych	Przedsięwzięcia LSR
Strategia Rozwoju Województwa	Cel 1: Przyspieszenie rozwoju bazy ekonomicznej i wzrostu innowacyjności	1.2.1. Kreator przedsiębiorczości 3.1.1. Lokalna Sieć Innowacji

Świętokrzyskiego do roku 2020	województwa	
	Cel 3: Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody i dóbr kultury	2.1.2. Zachowanie niematerialnego dziedzictwa lokalnego 2.1.3. Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego
Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do 2020 r.	Cel I: Rozwój zasobów ludzkich i instytucjonalnych Priorytet 2: Przeciwdziałanie bezrobociu, aktywizacja rynku pracy i wzrost kompetencji zawodowych mieszkańców powiatu	1.1.1. Podejmowanie działalności gospodarczej 1.2.2. Szkolenie dla osób podejmujących działalność gospodarczą w ramach działania 19.4
	Cel II: Ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dóbr kultury Priorytet 3: Rozwój turystyki oraz tworzenie i modernizacja infrastruktury kulturowej i turystycznej	2.1.1. Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej
Strategia Rozwoju Gminy Morawica do 2020 roku	Cel operacyjny 2.2. Poprawa zachowań proekologicznych mieszkańców Gminy	3.2.1. Działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania zmianom klimatu
	Cel operacyjny 3.2. Poprawiona estetyka przestrzeni na terenie Gminy	2.1.3. Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego
	4.6. Wszechstronny rozwój (intelektualny, fizyczny, kulturalny) wszystkich mieszkańców Gminy	3.1.1. Lokalna Sieć Innowacji
	5.3. Rozwinięty sektor mikro i małych przedsiębiorstw	1.1 Rozwój przedsiębiorstw
Strategia Badań i Innowacyjności (RIS3). Od absorpcji do rezultatów – jak pobudzić potencjał województwa świętokrzyskiego 2014-2020+	Cel strategiczny: Do roku 2020 w województwie świętokrzyskim zapanuje kultura sprzyjająca innowacjom, przedsiębiorczości i konkurencyjności, która wesprze tworzenie nowych i trwałych miejsc pracy dla wysoko wykwalifikowanych pracowników oraz wzrost gospodarczy, który będzie szybszy niż średnia krajowa	3.1.1. Lokalna Sieć Innowacji

Zintegrowanie LSR na 3 płaszczyźnie (kompleksowość proponowanych rozwiązań lokalnych problemów) zostało osiągnięte dzięki odpowiedniemu doborowi celów LSR oraz przypisanych im wskaźników i kryteriów wyboru. W ramach każdego z celów ogólnych zaplanowano nie tylko przedsięwzięcia inwestycyjne (np. podejmowanie działalności gospodarczej, budowa ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej), ale także przedsięwzięcia zmierzające do podniesienia kompetencji mieszkańców obszaru objętego LSR (np. szkolenia, inicjatywy kulturalne, warsztaty aktywizujące). Jest to zgodne z oczekiwaniami przedstawicieli lokalnej społeczności wyrażonymi w czasie przeprowadzonych konsultacji społecznych. Przeprowadzona analiza wniosków z konsultacji wskazuje, że nadrzędnym efektem wdrażania LSR powinno być wywołanie trwałej zmiany społecznej, która pozwoli na pobudzenie innowacyjnego potencjału obszaru, jego zrównoważony rozwój gospodarczy oraz trwałe podstawy rozwoju. Możliwe będzie to jedynie poprzez zastosowanie kompleksowych rozwiązań. Opisaną tu logikę można przedstawić na podstawie przykładu **jednego z celów szczegółowych, w ramach którego realizowane przedsięwzięcia w sposób spójny i kompleksowy, z użyciem różnych metod i zaangażowaniem różnych sektorów i partnerów, adresują zidentyfikowaną w analizie SWOT potrzebę/ zagrożenie, zapewniając odpowiednią sekwencję interwencji planowanych do przeprowadzenia w ramach realizacji LSR.** Podczas partycypacyjnej diagnozy i analizy SWOT zidentyfikowano istotne lokalne wyzwania:

- Konieczność przyciągnięcia inwestorów i rywalizacja w tym względzie z innymi regionami
- Utrzymanie dodatniego salda migracji, rozwój budownictwa mieszkaniowego
- Wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru LGD.

Odpowiedzią na nie ma być cel ogólny 2 „Wzrost atrakcyjności obszaru LGD”. Podniesienie atrakcyjności obszaru ma pozwolić na zapobieganie migracjom zewnętrznym – problemem dla obszaru jest „wysysanie” specjalistów przez

lepiej rozwinięte ośrodki. Z drugiej jednak strony gminy tworzące Partnerstwo przyciągają nowych mieszkańców ze względu na bliskość stolicy województwa świętokrzyskiego. Zatrzymanie dotychczasowych i przyciąganie nowych mieszkańców legitymujących się wysokimi kwalifikacjami może być dodatkowym argumentem dla ewentualnych inwestorów. Podniesienie atrakcyjności obszaru mogłoby nie tylko zwiększyć jakość życia jego mieszkańców, ale stwarzać również realne szanse na rozwój turystyki – branży gospodarki opartej na istotnych lokalnych zasobach, która jest ważna dla zrównoważonego rozwoju obszaru LGD. O atrakcyjności obszaru świadczyć może także jego zdolność do odróżnienia się od innych podobnych regionów. Warto zatem postawić na zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego. Konieczna jest także promocja obszaru, w tym promocja lokalnych produktów i usług. Ich lepsza rozpoznawalność przyczyni się do maksymalizacji oddziaływania opisanych powyżej inwestycji w atrakcyjność obszaru LGD. Ważne jest, by działania promocyjne realizowane były na szeroką skalę. Dzięki temu zapewniony zostanie jak największy zakres ich oddziaływania. W tym celu warto integrować inicjatywy różnych branż działalności gospodarczej, instytucje samorządowe i sektor pozarządowy. Szczególnie pożądane będą przedsięwzięcia integrujące co najmniej 3 branże działalności gospodarczej – będą one premiowane za pomocą kryteriów wyboru (patrz Rozdział VI). Przedstawiony tu sposób myślenia znalazł odzwierciedlenie w ramach przedsięwzięć zaplanowanych w ramach celu szczegółowego 2.1. „Tworzenie atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego i promocja obszaru LGD”. Uwidacznia to poniższa tabela, która wskazuje na integrację branż działalności gospodarczej i różnych sektorów, wykorzystanie zróżnicowanych lokalnych zasobów (ujętych uprzednio w analizie SWOT) oraz stosowanie różnych metod zapewniających pożądaną logikę interwencji.

Planowane przedsięwzięcia	Sposób realizacji przedsięwzięcia	Potencjalni beneficjenci/partnerzy projektów	Możliwe do wykorzystania zasoby	Przykładowe typy operacji
<i>Przedsięwzięcie 2.1.1.</i> Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	konkurs	Instytucje samorządowe Organizacje pozarządowe	Istniejąca infrastruktura turystyczna, rekreacyjna, kulturalna Plany zagospodarowania przestrzennego Baza turystyczna, rozwinięty sektor turystyczny	Dostosowanie infrastruktury do potrzeb grup defaworyzowanych (np. montaż udogodnień dla rodziców z dziećmi)
<i>Przedsięwzięcie 2.1.2.</i> Zachowanie niematerialnego dziedzictwa lokalnego	projekt grantowy	Organizacje pozarządowe Grupy nieformalne (np. Koła Gospodyń Wiejskich)	Zasoby kulturowe, historia, Organizacje pozarządowe Rozwinięty sektor turystyczny	Działania na rzecz zachowania niematerialnego dziedzictwa lokalnego - lokalnych tradycji
<i>Przedsięwzięcie 2.1.3.</i> Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego	Projekt grantowy	Podmioty działające w sferze kultury, parafie, JST	Obiekty zabytkowe	Renowacja zabytkowych kościołów
<i>Przedsięwzięcie 2.1.4.</i> Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	Projekt grantowy/ Projekt własny LGD	Instytucje samorządowe Organizacje pozarządowe Lokalni przedsiębiorcy LGD	Współpraca samorządów z przedsiębiorcami, Organizacje pozarządowe Rozwinięty przemysł, znane duże przedsiębiorstwa Zasoby kulturowe, historia, zabytki Środowisko naturalne	Prowadzenie kampanii promocyjnych z wykorzystaniem mediów - prasy, radia, portali internetowych.

Rozdział XI Monitoring i ewaluacja

Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju jest złożonym przedsięwzięciem. Wprowadzenie w życie wizji rozwoju obszaru LGD, która znalazła wyraz w przyjętych celach LSR wymaga ciągłego monitorowania i oceny podejmowanych działań.

Niezbędne jest systematyczne sprawdzanie czy przyjęte metody rozwiązywania lokalnych problemów są należycie stosowane i czy efekty ich stosowania przynoszą oczekiwane rezultaty. Będzie to możliwe dzięki przyjętym procedurom monitoringu i ewaluacji LSR.

W proces przygotowania planu monitoringu i ewaluacji włączeni zostali mieszkańcy obszaru LGD. Główne założenia planu opracowane zostały w czasie poszukiwania rozwiązań stanowiących sposoby realizacji strategii. Szczegółowe informacje na temat zastosowanych wówczas metod partycypacyjnych zostały przedstawione w Rozdziale II. Zgodnie z wynikami przeprowadzonych konsultacji społecznych przyjęto, że plan monitoringu i ewaluacji powinien, podobnie jak wszystkie działania podejmowane przez LGD, zapewniać możliwość szerokiej partycypacji mieszkańców. W tym aspekcie obszar monitoringu i ewaluacji jest silnie powiązany z realizacją planu komunikacyjnego. Szereg środków komunikacji, które zostaną wykorzystane w kontaktach z mieszkańcami będzie zarazem odgrywać istotną rolę w monitorowaniu i ocenie efektów działalności LGD. Jako przykład można wskazać tu spotkania informacyjno-konsultacyjne oraz badania ankietowe.

Monitoring rozumiany jest tu jako proces systematycznego zbierania i analizowania informacji na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji strategii. Proces monitorowania wymaga pozyskiwania informacji zwrotnych odnośnie wdrażania LSR od mieszkańców obszaru LGD, którzy następnie będą włączeni w proces ich oceny. Zastosowanie takiej strategii monitorowania nie byłoby oczywiście możliwe bez zapewnienia sposobów udostępniania zbieranych danych wszystkim zainteresowanym przedstawicielom społeczności lokalnej. Niezbędne działania komunikacyjne są zatem istotną częścią planu komunikacyjnego (patrz Rozdział IX) i znajdują odzwierciedlenie w opisanych poniżej sposobach oceny i pomiaru danych.

Dane niezbędne do monitorowania działalności LGD będą pochodziły z kilku źródeł: rejestru danych LGD, corocznych spotkań informacyjno-konsultacyjnych, monitoringu operacyjnego oraz badań ankietowych osób korzystających z doradztwa, osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych oraz mieszkańców obszaru LGD. Dzięki temu kontrolowane będą wszystkie aspekty realizacji LSR i funkcjonowania LGD: realizacja planu działania, postępy w osiąganiu wskaźników, realizacja budżetu, zmiany w LSR, praca organów LGD, wyniki naborów, efektywność doradztwa w biurze LGD, efektywność działań komunikacyjnych, działania kierowane do grup defaworyzowanych.

Monitoring dokonywany będzie przez pracowników LGD. Znaczna część danych rejestrowana będzie na bieżąco (np. zadowolenie beneficjentów z doradztwa, osiąganie wskaźników produktów). Niektóre dane będą rejestrowane w perspektywie rocznej (badania ankietowe, spotkania informacyjno-konsultacyjne). Należy zwrócić uwagę, że monitoring będzie miał charakter partycypacyjny. Opinie mieszkańców będą istotną częścią danych zbieranych w ramach kontroli realizacji LSR. Mieszkańcy będą także odgrywać kluczową rolę w ocenie danych zebranych. Co roku będą organizowane spotkania informacyjno-konsultacyjne w gminach obszaru LGD. Na podstawie wyników spotkań przygotowywany będzie co roku przez wyznaczonego pracownika LGD raport z monitoringu. W latach 2018 i 2022, raport z monitoringu będzie częścią raportu z badań ewaluacyjnych.

Plan ewaluacji zakłada realizację kilku działań w różnych momentach wdrażania LSR: ewaluację ex-ante), mid-term oraz ex-post, w trakcie których oceniane będzie funkcjonowanie LGD i realizacja LSR z uwzględnieniem różnych kryteriów ewaluacyjnych. Przyjęto następujące kryteria ewaluacyjne: trafność, spójność, efektywność, skuteczność, użyteczność, trwałość, komplementarność. Kryteria zostały zdefiniowane w załączniku do LSR.

Elementy podlegające badaniom:

1. Ewaluacja ex-ante: Lokalna Strategia Rozwoju (zapisy LSR, przyjęte procedury), przyjęty sposób funkcjonowania LGD
2. Ewaluacja mid-term: zmiany, które zaszły w społeczności pod wpływem wdrażania LSR, Lokalna Strategia Rozwoju (zapisy LSR, przyjęte procedury), przyjęty sposób funkcjonowania LGD, odnotowane efekty realizowanych przedsięwzięć (planowane i nieplanowane), stopień realizacji planu działania, efektywność świadczonego doradztwa, efektywność działań komunikacyjnych
3. Ewaluacja ex-post: Lokalna Strategia Rozwoju (zapisy LSR, przyjęte procedury), przyjęty sposób funkcjonowania LGD, zmiany, które zaszły w społeczności lokalnej i na obszarze LGD, stopień realizacji planu działania, efektywność świadczonego doradztwa, efektywność działań komunikacyjnych.

Przygotowane procedury ewaluacji wskazują podmioty za nie odpowiedzialne. Ewaluacja ex-ante realizowana będzie przez wyznaczonych przez Zarząd stowarzyszenia pracowników LGD. Kompleksowa ocena efektów realizacji LSR, która będzie przeprowadzona w czasie ewaluacji mid-term i ex-post wymagać będzie zatrudnienia niezależnych

ekspertów. Ich wyboru dokona Zarząd LDGD na podstawie złożonych ofert. O wyborze ekspertów decydować będzie w równym stopniu zaproponowany przez nich koszt wykonania usługi oraz doświadczenie.

Szczegółowa charakterystyka procedur ewaluacji i monitoringu wskazująca m.in.:

- elementy funkcjonowania LGD, które będą podlegać ewaluacji,
- elementy wdrażania LSR, które będą podlegać ewaluacji,
- elementy, które LGD zamierza kontrolować,
- kryteria, na podstawie których będzie przeprowadzona ewaluacja funkcjonowania LGD i realizacji LSR,
- czas, sposób i okres objęty pomiarem

została przedstawiona w załączniku do LSR.

Rozdział XIII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Realizacja Lokalnych Strategii Rozwoju może potencjalnie znacząco wpływać na środowisko. Z tego względu konieczne było poddanie projektu strategii analizie pod kątem potrzeby poddania jej treści strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Stosowna analiza została przeprowadzana, a jej wyniki wskazały na brak konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność objętej Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Lokalna Grupa Działania „Perły Czarnej Nidy” dnia 30.11.2015 r. przesłała do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Kielcach wniosek o uzgodnienie braku konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska pismem z dnia 30.11.2015r. WPN-II.410.224.2015.MO, po przeanalizowaniu przedstawionych w złożonym wniosku materiałów, na podstawie art. 47 i art. 57 ustawy z dnia 3 października 2008r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 1235, ze zm.), przychylił się do przedstawionej prośby. Uzgodniono brak konieczności przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu LSR, co jest równoznaczne z brakiem konieczności opracowania prognozy oddziaływania na środowisko.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska stwierdził, że analiza przedłożonej dokumentacji wskazuje, iż projekt Strategii nie wyznacza ram dla realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko wymienionych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. Nr 213, poz. 1397, ze zm.), jak również realizacja jego postanowień nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko. Ponadto, RDOŚ przyjmuje przedstawione w złożonym przez LGD wniosku uzasadnienie mówiące, że dokument strategiczny charakteryzuje się dużym stopniem ogólności, określa cele i kierunki rozwoju, nie przesądza jednak o lokalizacji poszczególnych operacji i nie precyzuje konkretnych rozwiązań technicznych stosowanych przy ich realizacji.

Odnosząc się do projektów infrastrukturalnych, w decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska wskazano, że mimo możliwych krótkotrwałych, odwracalnych oddziaływań negatywnych oddziaływań (jak np. hałas przy prowadzonych pracach), działania będą raczej pozytywnie oddziaływać na środowisko.

W piśmie wskazano również, że dla niektórych form ochrony przyrody występujących na terenie obszaru LGD należy stosować obowiązujące regulacje wynikające z ustawy o ochronie przyrody oraz aktów ustanawiających poszczególne formy. Należą do nich: rezerваты przyrody (Radomice, Jaskinia Raj, Góra Rzepka, Góra Zelejowa, Góra Żakowa, Góra Miedzianka, Wolica, Milechowy), Chęcińsko-Kielecki Park Krajobrazowy, obszary chronionego krajobrazu (Chęcińsko-Kielecki, Podkielecki, Chmienicko-Szydłowski), obszar Natura 2000 OSO Dolina Nidy PLH260001, obszary Natura 2000 mające znaczenie dla Wspólnoty (Ostoja Sobkowsko-Korytnicka PLH260032, Dolina Czarnej Nidy PLH260016, Dolina Białej Nidy PLH260013, Wzgórza Chęcińsko-Kieleckie PLH260041) oraz pomniki przyrody.

Zwrócono również uwagę, że realizowane w ramach LSR inwestycje powinny być poprzedzone szczegółowym rozpoznaniem uwarunkowań lokalnych w zakresie spełnienia wymogów ochrony środowiska i ochrony przyrody, biorąc pod uwagę ustanowione na tym terenie obszary i obiekty chronione, a w uzasadnionych przypadkach może być konieczne uzyskanie zezwolenia, o którym mowa w art. 56 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Załącznik Procedura aktualizacji LSR

§ 1

Użyte sformułowania i skróty w niniejszej Procedurze oznaczają:

Stowarzyszenie – stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Perły Czarnej Nidy”

Rada – Rada stowarzyszenia,

Zarząd – Zarząd stowarzyszenia,

Komisja Rewizyjna - Komisja Rewizyjna stowarzyszenia,

LSR – Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2014-2020.

§ 2

1. Aktualizacja LSR może nastąpić na wniosek:

- a) Rady,
- b) Komisji Rewizyjnej,
- c) Zarządu,
- d) grupy liczącej powyżej 10% wszystkich członków LGD.

§ 3

2. Aktualizacja LSR dokonywana jest uchwałą Zarządu i może nastąpić w związku z:

- a) zmianą danych dotyczących obszaru LSR;
- b) zmianą przepisów dotyczących LSR;
- c) potrzebą zastosowania zaleceń z kontroli, oceny, monitoringu i/lub ewaluacji LSR/LGD.

§4

1. Organem LGD uprawnionym do aktualizacji LSR jest Zarząd.
2. Wniosek o aktualizację LSR składa się do Zarządu.
3. Wniosek o którym mowa w ust. 2 zawiera uzasadnienie wszystkich proponowanych zmian.

§5

1. Zmiany aktualizacyjne LSR zaproponowane we wniosku, o którym mowa w § 4, przed posiedzeniem, na którym są przyjmowane, poddawane są konsultacjom z:
  - a) Zarządem, w przypadku złożenia wniosku przez członków Rady, członków Komisji Rewizyjnej lub grupy liczącej powyżej 10% wszystkich członków LGD,
  - b) społecznością lokalną.
2. Konsultacje, o których mowa powyżej, ogłaszane są na stronie internetowej stowarzyszenia co najmniej na 14 dni przed posiedzeniem Zarządu, na którym podejmowana jest uchwała w sprawie przyjęcia aktualizacji LSR.
3. Przed podjęciem uchwały o której mowa w ust. 2 Zarządowi przedstawiane są wyniki przeprowadzonych konsultacji zawierające w szczególności:
  - a) sposób i termin ogłoszenia konsultacji,
  - b) zestawienie uwag do proponowanych zmian ze wskazaniem imienia i nazwiska lub nazwy zgłaszającego.

§6

W terminie 60 dni od dnia wpływu wniosku o aktualizację LSR Zarząd przyjmuje stanowisko w tej sprawie.

§7

1. Aktualizację LSR Zarząd przedstawia do wiadomości na najbliższym Walnym Zebraniu Członków stowarzyszenia.
2. Podmiotom uczestniczącym w konsultacjach, o których mowa powyżej, przekazywana jest informacja o przyjętej aktualizacji LSR.
3. Informacja o przyjętej aktualizacji LSR publikowana jest na stronie internetowej stowarzyszenia.

Załącznik Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

Procedura monitoringu

Zadania związane z prowadzeniem monitoringu będą realizowane przez pracowników biura LGD. W poniższej tabeli szczegółowo rozpisano aspekty funkcjonowania i realizacji LSR, które będą podlegać analizie i ocenie.

Elementy podlegające monitorowaniu	Oceniane aspekty	Źródła danych
Funkcjonowanie LGD i animacja	<ul style="list-style-type: none"> Realizacja szkoleń dla pracowników LGD Realizacja szkoleń dla organów LGD Efektywność doradztwa w biurze LGD Organizacja spotkań informacyjno-konsultacyjnych z mieszkańcami Postępy w realizacji planu komunikacji, Liczba porad i charakter doradztwa świadczonego w biurze LGD, Ocena świadczonego doradztwa Częstotliwość i regularność spotkań organów LGD, Frekwencja na spotkaniach organów LGD 	<ul style="list-style-type: none"> Dane własne LGD Badania ankietowe (osoby korzystające z doradztwa, osoby uczestniczące w spotkaniach konsultacyjno-informacyjnych, mieszkańcy obszaru LGD) Spotkania informacyjno-konsultacyjne
Realizacja planu działania	<ul style="list-style-type: none"> Zgodność realizacji działań i naborów z harmonogram Przestrzeganie przyjętych procedur 	<ul style="list-style-type: none"> Dane własne LGD
Realizacja LSR	<ul style="list-style-type: none"> Stopień osiągnięcia założonych wartości wskaźników (rezultatów i produktów) Realizacja działań skierowanych do grup defarowyzowanych Ocena skuteczności stosowanych kryteriów wyboru 	<ul style="list-style-type: none"> Dane własne LGD Sprawozdania beneficjentów Monitoring operacyjny Spotkania warsztatowe
Realizacja projektów grantowych	<ul style="list-style-type: none"> Postępy w realizacji projektów Adekwatność poniesionych kosztów w stosunku do zrealizowanych zadań Dokumentacja projektów 	<ul style="list-style-type: none"> Monitoring operacyjny Sprawozdania grantobiorców Dane własne LGD
Budżet LGD	<ul style="list-style-type: none"> Stopień wykorzystania funduszy Wysokość zakontraktowanych środków 	<ul style="list-style-type: none"> Dane zebrane z prowadzonych konkursów Dane własne LGD Sprawozdania beneficjentów
Realizacja planu komunikacyjnego	<ul style="list-style-type: none"> Liczba i charakter działań promocyjnych podjętych przez LGD, Liczba i charakter uczestnictwa w działaniach zewnętrznych wobec LGD (w tym wydarzeniach lokalnych i ponadlokalnych) Realizacja wskaźników planu komunikacyjnego Jakościowe rezultaty realizacji planu komunikacyjnego Efektywność działań komunikacyjnych Stopień rozpoznawalności LGD wśród mieszkańców obszaru 	<ul style="list-style-type: none"> Dane własne LGD Statystyki stron internetowych i kanałów w mediach społecznościowych Badania ankietowe mieszkańców obszaru Monitoring operacyjny Spotkania informacyjno-konsultacyjne

Charakterystyka źródeł danych oraz sposobów pomiaru i oceny danych:

- Dane własne LGD – dane gromadzone w ramach obowiązkowej sprawozdawczości realizowanej przez Stowarzyszenie, w tym dane pozyskane od beneficjentów dotyczące realizowanych operacji.
- Badania własne:
  - Badania ankietowe mieszkańców obszaru LGD – realizowane raz w roku przez cały okres wdrażania LSR. Badania prowadzone w ramach monitoringu będą realizowane przez pracowników biura LGD. W latach, gdy prowadzona będzie ewaluacja wdrażania LSR badania będą realizowane w bardziej rozbudowanej formie (zastosowanie bardziej rozbudowanej ankiety) przez wyspecjalizowany podmiot zewnętrzny.
  - Badania ankietowe osób korzystających z doradztwa – badanie realizowane na bieżąco. O wypełnienie ankiety poproszonych zostanie min. 20% osób korzystających z doradztwa w biurze LGD. Anonimowe ankiety wrzucane będą do pojemnika umieszczonego przy wejściu do biura LGD.
  - Badania ankietowe uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych – ankiety wypełniane przez uczestników spotkań organizowanych przez LGD.
  - Doroczne spotkania informacyjno-konsultacyjne – spotkania z mieszkańcami obszaru LGD będą realizowane w ramach planu komunikacyjnego. Oprócz spotkań związanych z konkretnymi działaniami komunikacyjnymi (np. Forum Lokalnych Przedsiębiorców, patrz Rozdział IX) organizowane będą doroczne spotkania związane z prowadzeniem monitoringu. W ich czasie mieszkańcy będą mogli uzyskać informacje na temat działalności LGD i postępów we wdrażaniu LSR. Istotnym celem spotkań będzie też pozyskiwanie informacji zwrotnych od mieszkańców. Spotkania będą miały część warsztatową, w czasie której mieszkańcy będą brali udział w ocenie zebranych w ramach monitoringu danych.
- Monitoring operacyjny – bezpośrednie rozmowy z beneficjentami w czasie doradztwa i spotkań konsultacyjno-informacyjnych. Pozyskiwane dane dotyczące przygotowania lub wdrażania operacji realizowanych przez beneficjentów. Na monitoring operacyjny składać się będą także wizje lokalne na miejscu realizacji operacji, w czasie których będzie mogła być dokonywana dokumentacja fotograficzna. Ta metoda monitorowania będzie szczególnie istotna dla projektów grantowych. W ich przypadku będzie się ona wiązać także z kontrolą dokumentów związanych z realizacją projektów. Opracowany zostanie wzór formularza monitoringu operacyjnego, w którym na bieżąco będą zapisywane pozyskiwane informacje. Będzie on stosowany także podczas wizji lokalnych na miejscu realizacji operacji, a ewentualnie sporządzona dokumentacja fotograficzna będzie stanowić załącznik do formularza.
- Ocena danych zgromadzonych w czasie monitoringu zostanie powierzona społeczności lokalnej. Na podstawie wniosków ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych pracownicy LGD będą opracowywać coroczny raport z monitoringu. Spotkania informacyjno-konsultacyjne będą się odbywać co roku w każdej gminie przez cały okres realizacji LSR. Na podstawie uzyskanych w ten sposób danych pracownicy LGD będą przygotowywać raport, który będzie przedstawiony Zarządowi LGD. W latach gdy prowadzona będzie ewaluacja mid-term i ex-post raport z monitoringu będzie częścią raportu ewaluacyjnego przygotowywanego przez podmiot zewnętrzny. Raport może stać się podstawą do aktualizacji LSR (patrz Załącznik Procedura Aktualizacji LSR).

Osobą odpowiedzialną za bieżące gromadzenie danych w ramach monitoringu i koordynację działań z nim związanych będzie wyznaczony przez Zarząd pracownik biura LGD. On także będzie odpowiedzialny za przygotowanie corocznego raportu z monitoringu. Należy zwrócić uwagę, że w prowadzenie monitoringu będą włączeni wszyscy pracownicy LGD oraz członkowie organów stowarzyszenia. Będą oni zobowiązani do odnotowywania postępów w swojej pracy, sporządzania sprawozdań itd. Ważną rolę w gromadzeniu danych niezbędnych do prowadzenia monitoringu będą odgrywać także beneficjenci i grantobiorcy z uwagi na fakt, iż to dostarczone przez nich dane posłużą do określania zmieniających się wartości wskaźników produktu i rezultatu (obowiązki te zostały wskazane w procedurach wyboru operacji). Pracownicy biura LGD, w tym zwłaszcza koordynator czynności związanych z monitoringiem będzie na bieżąco wspierał beneficjentów i grantobiorców w realizacji tego zadania.

Jeśli chodzi o czas dokonania pomiaru, to jest on niemożliwy do sprecyzowania w przypadku danych, które będą rejestrowane na bieżąco (np. w przypadku danych dotyczących doradztwa w biurze LGD). Wiele zaplanowanych źródeł danych sama w sobie zawiera wskazanie momentu rejestracji danych, np. ankiety dotyczące spotkań informacyjno-konsultacyjnych powinny być realizowane na ich zakończenie (ankiety będą wypełniane w czasie wszystkich spotkań organizowanych przez LGD, nie tylko tych, które są zaplanowane w ramach monitoringu). Dane dotyczące pracy biura i organów LGD oraz postępów w realizacji wskaźników będą nie tylko na bieżąco zbierane, ale także na bieżąco udostępniane.

Konkretny termin pomiaru danych można wskazać w przypadku badania ankietowego mieszkańców oraz spotkań-informacyjno-konsultacyjnych. Będą one realizowane w grudniu w każdym roku realizacji LSR. Raport z monitoringu będzie przygotowany w styczniu w każdym roku realizacji LSR. Jak zostało to wskazane wcześniej, w styczniu 2019 i w styczniu 2023 będzie on częścią raportu ewaluacyjnego przygotowanego przez niezależnych ekspertów. Moment opracowania raportu będzie terminem zamknięcia kolejnych okresów pomiaru danych gromadzonych w ramach monitoringu. Okresy te będą obejmować lata kalendarzowe.

W ramach monitoringu prowadzona będzie analiza efektywności świadczonego doradztwa. Będzie to możliwe dzięki opisanemu powyżej badaniu ankietowemu osób korzystających z doradztwa. Sposób prowadzenia badania efektywności doradztwa precyzuje Regulamin Pracy Biura LGD. Monitorowana będzie także efektywność działań komunikacyjnych. Stosowna procedura opisana została w Załączniku „Plan komunikacyjny”.

Podsumowując procedury monitoringu należy jeszcze wyszczególnić sposoby udostępniania gromadzonych danych przedstawicielom społeczności lokalnej:

- Strona internetowa LGD
- Profil na portalu społecznościowym Facebook
- Spotkania informacyjno-konsultacyjne w ramach monitoringu i pozostałe spotkania organizowane przez LGD
- Newsletter
- Komunikacja bezpośrednia (w czasie doradztwa w biurze, wizji lokalnych, imprez lokalnych).

Procedura ewaluacji

Procedura ewaluacji zakłada realizację kilku działań w różnych momentach wdrażania LSR: ewaluację ex-ante, mid-term oraz ex-post, w trakcie których oceniane będzie funkcjonowanie LGD i realizacja LSR z uwzględnieniem różnych kryteriów ewaluacyjnych. Przyjęte kryteria ewaluacyjne zdefiniowane zostały w sposób następujący:

- Trafność: stopień, w jakim przyjęte cele, przedsięwzięcia i sposób funkcjonowania LGD odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym realizacją LSR i realnym potrzebom odbiorców działań
- Spójność: stopień spójności LSR z innymi dokumentami programowymi i strategiami obejmującymi obszar realizacji LSR
- Efektywność: stosunek poniesionych nakładów (zasobów finansowych, ludzkich, czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów
- Skuteczność: stopień osiągnięcia zdefiniowanych celów i przedsięwzięć
- Użyteczność: stopień zaspokojenia potrzeb odbiorców działań w wyniku osiągnięcia rezultatów operacji
- Trwałość: ocena możliwości i stopnia utrzymania się efektów i wpływu działań po zakończeniu ich realizacji
- Komplementarność: ocena powiązania i uzupełniania się działań realizowanych w toku wdrażania LSR z innymi programami realizowanymi na terenie obszaru objętego LSR (komplementarność zewnętrzna), jak również ocena uzupełniania się działań realizowanych w toku wdrażania LSR pomiędzy sobą (komplementarność wewnętrzna).

W poniższej tabeli zaprezentowano sposób operacjonalizacji kryteriów ewaluacyjnych, tzn. sposób w jaki znajdują one odzwierciedlenie w konkretnych pytaniach badawczych. Pytania te wskazują na obszary funkcjonowania LGD oraz realizacji LSR, które będą podlegać ewaluacji. Pytania badawcze i obszary badania są również powiązane z zaplanowanymi technikami badawczymi, które zostaną scharakteryzowane pod tabelą.

Ewaluacja i podmiot wykonujący	Kryteria ewaluacyjne i główne pytania badawcze
Ewaluacja ex-ante – pracownicy i zarząd LGD (ocena własna)	<p>Trafność Jakie idee przyświecały wyborowi celów? Czy przyjęte założenia były poparte rzetelną diagnozą? W jakim stopniu uwzględniono głos społeczności lokalnej przy wyborze celów? Ocena powiązania celów LSR z celami szczegółowymi PROW. Ocena przyjętych rozwiązań w zakresie funkcjonowania LGD, w tym świadczonego doradztwa i aktywizacji społeczności, pod względem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jego zgodności z zasadami realizacji RLKS • oczekiwań mieszkańców obszaru LGD. <p>Spójność Ocena spójności LSR i planowanych działań z innymi strategiami i programami obejmującymi obszar realizacji LSR</p>
Ewaluacja mid-term – zewnętrzni, niezależni eksperci	<p>Trafność Czy w społeczności nie zaszły jakieś istotne zmiany, które mają wpływ na obniżenie poziomu trafności LSR?</p> <p>Efektywność Czy osiągnięte efekty rzeczywiście były wynikiem realizacji przedsięwzięć w ramach wdrażania LSR? Określenie stopnia prawdopodobieństwa, że obserwowane rezultaty mogłyby pojawić się pomimo braku interwencji. Jaki jest stosunek poniesionych nakładów w stosunku do uzyskanych rezultatów.</p> <p>Skuteczność Jaki jest poziom realizacji wskaźników produktu i rezultatu? Ocena stopnia realizacji harmonogramu i budżetu wdrażania LSR.</p> <p>Użyteczność W jakim stopniu potrzeby beneficjentów zostały zaspokojone dzięki realizacji operacji? Jakie są nieplanowane efekty wdrażania LSR?</p> <p>Komplementarność Czy realizowane działania uzupełniają się z innymi programami obejmującymi obszar LGD?</p> <p>Trwałość Czy realizowane operacje mają potencjał wywołania trwałych zmian?</p>
Ewaluacja ex-post - zewnętrzni, niezależni eksperci	<p>Efektywność, skuteczność, użyteczność (pytania badawcze dla kryteriów – jak powyżej).</p> <p>Komplementarność Czy działania realizowane w toku wdrażania LSR uzupełniały się z innymi programami obejmującymi obszar LGD? W jakim stopniu działania realizowane w toku wdrażania LSR uzupełniały się wzajemnie?</p> <p>Trwałość Czy zrealizowane operacje wywołały trwałe zmiany w lokalnej społeczności?</p>

W czasie badań ewaluacyjnych zastosowane zostaną następujące techniki badawcze:

- Analiza danych zastanych (ewaluacja ex-ante, mid-term, ex-post) – analiza dokumentacji wytworzonej przez biuro i organy LGD. Analiza ogólnodostępnych danych statystycznych (np. Bank Danych Lokalnych). Analiza dostępnych publikacji i raportów z badań dotyczących obszaru LGD. Zgromadzone dane będą w szczególności wykorzystane do określenia trafności prowadzonej interwencji. Wyniki analizy danych zastanych będą stanowić punkt wyjścia do zbierania danych przy pomocy pozostałych technik badawczych. Analiza dokumentacji w największym stopniu zostanie jednak wykorzystana w badaniu **trafności i spójności** procesu wdrażania LSR.
- Wywiady eksperckie (ewaluacja ex-ante, mid-term, ex-post)) – wywiady (indywidualne i grupowe) z przedstawicielami biura LGD oraz organów LGD. Wywiady z lokalnymi liderami i przedstawicielami wszystkich sektorów. Zostaną one przeprowadzone w czasie ewaluacji mid term i ex post. Wywiady eksperckie będą odgrywać znaczącą rolę dla badania **komplementarności** procesu wdrażania LSR, jak również określenie jego **trafności i skuteczności**.

- Badanie ankietowe mieszkańców obszaru LGD (ewaluacja mid-term, ex-post) – badanie ilościowe przeprowadzone na reprezentatywnej (losowo dobranej) próbie. Ankiety przeprowadzone zostaną przez pracowników LGD, z wykorzystaniem techniki PAPI. Badanie zostanie przeprowadzone 3-krotnie: w ramach ewaluacji ex-ante, mid-term i ex-post. Przeprowadzenie badań ankietowych pozwoli na uspołecznienie procesu ewaluacji i włączenie mieszkańców w proces oceny funkcjonowania LGD. Wyniki ankiet będą istotne przede wszystkim dla oceny **trafności**, **skuteczności** oraz **użyteczności** procesu wdrażania LSR oraz **trwałości** uzyskanych efektów.
- Badanie ankietowe osób korzystających z doradztwa (ewaluacja mid-term, ex-post) – służyć będzie do **badania poziomu efektywności doradztwa**. Prowadzone będzie co roku w ramach monitoringu, a jego wyniki zostaną również uwzględnione przy opracowywaniu raportów ewaluacyjnych.
- Ankieta internetowa wśród wnioskodawców (ewaluacja mid-term, ex-post) – badanie ilościowe przeprowadzone za pomocą formularza internetowego (CAWI). Do jego udostępnienia wykorzystana zostanie baza kontaktów zgromadzonych przez LGD w ramach wdrażania planu komunikacji. Ankieta będzie wypełniana przez wszystkich wnioskodawców, niezależnie od tego czy uzyskali oni wsparcie, o które się ubiegali. Dzięki temu możliwe będzie oszacowanie efektu netto interwencji (na podstawie analizy sytuacji kontrfaktycznych). Innymi słowy, możliwa będzie analiza **efektywności** interwencji podjętych w ramach wdrażania LSR. Badanie to pozwoli na uzupełnienie danych gromadzonych przy pomocy ankiet wypełnianych przez osoby korzystające z doradztwa w biurze LGD.
- Warsztaty ewaluacyjne (ewaluacja mid-term, ex-post) – Celem warsztatów prowadzonych w ramach spotkań informacyjno-konsultacyjnych będzie włączenie mieszkańców w proces ewaluacji LSR. Ich zaangażowanie pozwoli ocenić skutki społeczne zarówno działalności LGD, jak i operacji wspartych w ramach jego wdrażania. Przy pomocy tej metody zebrane zostaną dane istotne dla oceny **użyteczności** oraz **trwałości** interwencji przeprowadzonych przez Lokalną Grupę Działania.

	Wykonawca	Źródła danych i techniki ich pozyskania	Termin realizacji	Efekt realizacji
Ex-ante	Zarząd i pracownicy LGD	Lokalna Strategia Rozwoju (analiza szczegółowych rozwiązań przyjętych w dokumencie strategicznym) Dokumentacja wytworzona w czasie konsultacji na etapie powstawania LSR Ogólnodostępne dane statystyczne Raporty, publikacje, dokumenty strategiczne dotyczące obszaru objętego LSR	Ostatni kwartał 2016	Kompleksowa ocena procesu powstawania Lokalnej Strategii Rozwoju oraz zapisów dokumentu strategicznego. Oszacowanie wszystkich możliwych efektów wdrażania LSR
Mid-term	Niezależni eksperci	Analiza danych zastanych (źródła danych analogiczne do tych zastosowanych w czasie ewaluacji ex-ante) Wywiady eksperckie Badanie ankietowe na reprezentatywnej próbie mieszkańców obszaru LGD Badanie ankietowe wnioskodawców Warsztaty ewaluacyjne	I kwartał 2019 roku	Włączenie mieszkańców w proces ewaluacji LSR. Kompleksowa ocena dokumentu strategicznego. Opisanie i ocena zmian w społeczności lokalnej osiągniętych dzięki wdrażaniu LSR. Identyfikacja ewentualnych istotnych zmian w społeczności lokalnej rodzących potrzebę zmian zapisów LSR. Sformułowanie rekomendacji dotyczących funkcjonowania LGD oraz dalszych działań związanych z wdrażaniem LSR. Sformułowanie rekomendacji odnośnie ewentualnych zmian zapisów LSR, regulaminów lub procedur stosowanych w LGD.

Ex-post	Niezależni eksperci	Analiza danych zastanych (źródła danych analogiczne do tych zastosowanych w czasie ewaluacji ex-ante) Wywiady eksperckie Badanie ankietowe na reprezentatywnej próbie mieszkańców obszaru LGD Badanie ankietowe wnioskodawców Warsztaty ewaluacyjne	Ostatni kwartał 2022	Włączenie mieszkańców w proces ewaluacji LSR. Kompleksowa ocena dokumentu strategicznego. Ocena wszystkich aspektów funkcjonowania LGD oraz działań podjętych w ramach aktywizacji. Opisanie i ocena zmian w społeczności lokalnej osiągniętych dzięki wdrażaniu LSR. Sformułowanie rekomendacji dotyczących przyszłego sposobu funkcjonowania LGD.
---------	---------------------	---	----------------------	---

Sposób wykorzystania danych z monitoringu i ewaluacji

Dane zebrane w czasie monitoringu oraz ewaluacji będą udostępniane społeczności lokalnej. Należy zwrócić uwagę, że procedury kontroli i oceny efektów wdrażania LSR zostały zaplanowane w taki sposób, by w jak największym stopniu angażować mieszkańców obszaru LGD. Ich ścisłe powiązanie z planem komunikacyjnym powoduje, że wartością dodaną realizacji planu monitoringu i ewaluacji będzie aktywizacja członków społeczności lokalnej. Sposób gromadzenia, udostępniania i oceny danych przyczyni się ponadto do kreowania wizerunku LGD jako organizacji otwartej i nastawionej na rozwiązywanie problemów mieszkańców obszaru objętego LSR. Propagowanie otwartości i partycypacji przyczyni się ponadto do wzmocnienia kapitału społecznego.

Partycypacja mieszkańców w monitorowaniu i ewaluacji działalności LGD wiązała się będzie ponadto z otwarciem dla nich możliwości uczestnictwa w aktualizacji LSR. Zostało to już opisane w Rozdziale VI przy okazji omawiania procedury aktualizacji kryteriów wyboru operacji. Coroczne raporty z monitoringu oraz raporty z ewaluacji ex-ante, mid-term i ex-post przedstawiane będą Zarządowi LGD. Dzięki temu mieszkańcy będą mogli zgłaszać swoje postulaty dotyczące aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Zarząd Stowarzyszenia będzie zobowiązany do oceny możliwości przeprowadzenia sugerowanych zmian. W przypadku, gdy propozycje mieszkańców będą pokrywać się z dopuszczalnym zakresem aktualizacji LSR, Zarząd będzie zobowiązany do uruchomienia stosownej procedury.

Trzecim obszarem zastosowania danych z monitoringu i ewaluacji będą obowiązki sprawozdawcze LGD. Zakres oraz systematyczny sposób gromadzenia danych znacznie ułatwią pracownikom oraz członkom organów Stowarzyszenia realizację związanych z tym zadań. Dodatkowym ułatwieniem będzie tu fakt, że zaplanowane sposoby pomiaru w wielu przypadkach pokrywają się ze sposobami rejestrowania zmian wskaźników przypisanych do celów LSR oraz planu komunikacyjnego.

Załącznik Plan Działania

CEL OGÓLNY nr1 Rozwój gospodarczy obszaru LGD	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-23		Program	Poddziałanie/zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 1.1 Rozwój przedsiębiorstw														
Przedsięwzięcie 1.1.1 Podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	10 sztuk	100	500 000	0 sztuk	100	0	0 sztuk	100	0	10 sztuk	500 000	PROW	Realizacja LSR
1.1.2 Rozwój działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	8 sztuk	80	1 475 000	2 sztuk	100	400 000	0 sztuk	100	0	10 sztuk	1 875 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.1				1 975 000			400 000			0		2 375 000		
Cel szczegółowy 1.2 Podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie rozwoju przedsiębiorczości														
1.2.1 Kreator przedsiębiorczości	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	0 sztuk	0	0	1 sztuka	100	47 500	0 sztuk	100	0	1 sztuka	47 500	PROW	Projekt współpracy
1.2.2 Szkolenie dla osób podejmujących działalność gospodarczą	Liczba szkoleń	1 sztuka	100	1 500	0 sztuk	100	0	0 sztuk	100	0	1 sztuka	1 500	PROW	Aktywizacja
Razem cel szczegółowy 1.2				1 500			0			0		49 000		
Razem cel ogólny 1				1 976 500			447 500			0		2 424 000		
Cel ogólny 2 Wzrost atrakcyjności obszaru LGD	Cel szczegółowy 2.1 Tworzenie atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego i promocja obszaru LGD													
2.1.1 Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i	5 sztuki	62,5	1 420 000	3 sztuki	100	150 000	0 sztuk	100	0	8 sztuk	1 570 000	PROW	Realizacja LSR

niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	rekreacyjnej													
2.1.2 Zachowanie niematerialnego dziedzictwa lokalnego	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	0 sztuk	0	0	5 sztuk	100	100 000	0 sztuk	100	0	5 sztuk	100 000		Realizacja LSR
2.1.3 Zachowanie materialnego dziedzictwa lokalnego	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	5 sztuk	100	240 000	0 sztuk	100	0	0 sztuk	100	0	5 sztuk	240 000		Realizacja LSR
2.1.4 Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	Liczba zrealizowanych działań promocyjnych	7 sztuk	100	140 000	0 sztuki	100	0	0 sztuk	100	0	7 sztuk	140 000		Realizacja LSR
		1 sztuka	100	50 000	0 sztuki	100	0	0 sztuk	100	0	1 sztuka	50 000		Op. własna
2.1.5 Tworzenie, oznakowanie i promocja szlaków turystycznych	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	0 sztuk	0	0	1 sztuka	100	47 500	0 sztuk	100	0	1 sztuka	47 500	PROW	współpraca
Razem cel szczegółowy 2.1				1 850 000			297 500			0		2 147 500		
Razem cel ogólny 2				1 850 000			300 000			0		2 147 500		
Cel ogólny 3 Wzmocnienie kapitału społecznego lokalnej społeczności	Cel szczegółowy 3.1 Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej i pobudzanie współpracy na obszarze LGD													
3.1.1. Lokalna sieć innowacji	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje, w tym liczba operacji polegających na wypracowaniu innowacyjnych rozwiązań z udziałem osób do 35 roku życia	5 sztuk	100	50 000	0 sztuk	100	0	0 sztuk	100	0	5 sztuk	50 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 3.1				50 000			0			0		50 000		
Cel szczegółowy 3.2 Rozwiązywanie lokalnych problemów poprzez zastosowanie innowacyjnych rozwiązań społecznych														

3.2.1 Działania na rzecz integracji mieszkańców, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania zmianom klimatu	Liczba wdrożonych innowacyjnych rozwiązań	12 sztuk	100	225 000	0 sztuk	100	0	0 sztuk	100	0	12 sztuk	225 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 3.2				225 000			0			0		225 000		
Cel szczegółowy 3.3 Sprawne zarządzanie realizacją LSR														
3.3.1 Szkolenia pracowników LGD i członków organów LGD	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	18 osobodni	100	1 800	0 osobodni	100	0	0 osobodni	100	0	18 osobodni	1 800		koszty bieżące
	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	54 osobodni	100	5 400	0 osobodni	100	0	0 osobodni	100	0	54 osobodni	5 400		Koszty bieżące
3.3.2 Indywidualne doradztwo w biurze LGD	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	40 osób	50	450 000	25 osób	81,25	450 000	15 osób	100	267 400	80 osób	1 167 400	PROW	Koszty bieżące
Razem cel szczegółowy 3.3				457 200			450 000			267 400		1 174 600		
Cel szczegółowy 3.4 Animacja społeczności lokalnej														
3.4.1 Organizacja wydarzeń o charakterze aktywizacyjnym	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	41 spotkań	71,92	8 200	13 spotkań	94,73	2 600	3 spotkania	100	6 000	57 spotkań	11 400	PROW	aktywizacja
Razem cel szczegółowy 3.4				8 200			2 600			6 000		11 400		
Razem cel ogólny 3				740 400			452 600			268 000		1 461 000		
Razem LSR				4 566 900			1 197 600			268 000		6 032 500		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
												2 375 000	50	

Załącznik Budżet LSR

Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań:

Zakres wsparcia	PROW	Razem EFSI
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	4 750 000	4 750 000
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	95 000	95 000
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 174 600	1 174 600
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	12 900	12 900
Razem	6 032 500	6 032 500

Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	3 022 425	1 727 575	<del></del>	4 750 000
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	0	<del></del>	0	0
Razem	3 022 425	1 727 575	0	4 750 000

Załącznik Plan komunikacji

Przesłanki leżące u podstaw opracowania planu komunikacyjnego

W czasie przeprowadzonych konsultacji społecznych uzgodniono listę wytycznych, które stały się podstawą budowy planu komunikacyjnego. W poniższej tabeli zobrazowano sposób, w jaki przesłanki te przełożyły się na konkretne zapisy planu komunikacyjnego.

Wytyczne		Element planu komunikacyjnego
Działania komunikacyjne powinny być ściśle powiązane z celami i przedsięwzięciami zapisanymi w LSR oraz z harmonogramem ich realizacji (patrz Rozdział VIII). Każdy z ogólnych celów strategii powinien mieć przypisane sposoby komunikowania, które będą wspierały jego realizację.	Cel ogólny nr 1 Rozwój gospodarczy obszaru LGD	Forum Lokalnych Przedsiębiorców
	Cel ogólny nr 2 Wzrost atrakcyjności obszaru LGD	Forum Inicjatyw Lokalnych
		Kampanie promocyjne operacji realizowanych w ramach wdrażania LSR
	Cel ogólny nr 3 Wzmocnienie kapitału społecznego lokalnej społeczności	Kampania promująca postawy przedsiębiorcze wśród młodych ludzi
		Kampania promująca projekt grantowy „Lokalna Sieć Innowacji”
		Promocja dobrych praktyk w zakresie wdrażania LSR
Działania komunikacyjne powinny przyczyniać się do rozwiązania zdiagnozowanych problemów oraz sprostania wyzwaniom stojącym przed społecznością lokalną (patrz Rozdziały III i IV).	Niezadawalający poziom współpracy pomiędzy przedsiębiorcami z obszaru LGD	Forum Lokalnych Przedsiębiorców
	Konieczność podniesienia kompetencji młodych osób, które powinno być związane z propagowaniem wśród nich postaw przedsiębiorczych oraz zaangażowania w sprawy lokalne.	Forum Inicjatyw Lokalnych
		Kampania promująca postawy przedsiębiorcze wśród młodych ludzi
		Kampania promująca projekt grantowy „Lokalna Sieć Innowacji”
	Powstrzymanie migracji specjalistów, przyciąganie nowych mieszkańców i inwestorów	Kampanie promujące operacje realizowanych w ramach wdrażania LSR
		Kampania promująca projekt grantowy „Lokalna Sieć Innowacji”
		Forum Lokalnych Przedsiębiorców
Napływ nowych mieszkańców – konieczność integracji społeczności	Forum Inicjatyw Lokalnych	
Specjalne działania komunikacyjne powinny zostać podjęte wobec grup docelowych kluczowych z punktu widzenia wdrażania LSR.	Przedsiębiorcy oraz osoby zamierzające podjąć działalność gospodarczą	Forum Lokalnych Przedsiębiorców
		Kampania promująca postawy przedsiębiorcze wśród młodych ludzi
	Osoby bezrobotne w tym młode do 35 roku życia	Kampania promująca postawy przedsiębiorcze wśród młodych ludzi
		Szkolenie dotyczące podejmowania działalności gospodarczej.
	Przedstawiciele NGO, Lokalni Liderzy, osoby działające w nieformalnych organizacjach, przedstawiciele JST	Forum Inicjatyw Lokalnych
Plan komunikacyjny powinien uwzględniać możliwość uzyskiwania informacji zwrotnych od mieszkańców przy pomocy metod przetestowanych w czasie ewaluacji LSR w poprzednim okresie programowania oraz tworzenia Strategii na lata 2016-2022.		Monitoring i ewaluacja (badania ankietowe oraz doroczne spotkania w gminach)

Wspólną cechą wszystkich zaplanowanych działań komunikacyjnych jest dążenie do włączania jak największej liczby przedstawicieli społeczności lokalnej we wdrażanie LSR. Działania składające się na plan komunikacji można zatem podzielić na 2 grupy:

- Działanie zaprojektowane z myślą o konkretnych grupach docelowych - oparte o środki przekazu najbardziej odpowiadające ich potrzebom oraz odpowiadające na zdiagnozowane problemy tych grup,
- Działania kierowane do ogółu społeczności realizowane w oparciu o zróżnicowany zestaw środków przekazu. W przypadku działań kierowanych do ogółu społeczności w uzasadnionych przypadkach zaplanowano dodatkowe środki przekazu wykorzystywane w komunikacji z przedstawicielami grup defaworyzowanych.

Warto również zwrócić uwagę, że istotnym efektem podejmowanych działań komunikacyjnych powinno być budowanie trwałych relacji pomiędzy LGD a członkami społeczności lokalnej. Z tego względu większość planowanych działań w zakresie komunikacji uwzględnia konieczność zapewnienia dwustronnej wymiany informacji. W tym celu stworzone zostaną liczne okazje do bezpośrednich spotkań oraz wykorzystane zostaną możliwości jakie daje komunikacja za pośrednictwem Internetu. Istotne jest, aby stworzone kanały dwustronnej komunikacji były trwałe, dlatego zaplanowano stosunkowo niewiele działań o charakterze kampanijnym. Wymiana informacji z przedstawicielami społeczności lokalnej będzie bowiem stałym sposobem funkcjonowania LGD i działania z nią związane powinny być realizowane w sposób ciągły. W poniższej tabeli zaprezentowano zaplanowane działania komunikacyjne oraz wskazano ich cele, adresatów oraz ze wskazaniem na cele i adresatów, wskaźniki oraz oczekiwane efekty ich realizacji.

Działania podejmowane w przypadku problemów z realizacją LSR, niskim poparciem społecznym dla działań LGD

Plan komunikacyjny zaprojektowany został w taki sposób, by wspierać włączanie mieszkańców obszaru LGD w proces realizacji LSR. Prowadzone będą nieustannie konsultacje z mieszkańcami (znaczna liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych, badania ankietowe), a dane związane z działalnością LGD będą udostępniane na bieżąco. Te praktyki powinny zapobiegać wystąpieniu problemów w realizacji LSR związanych z utratą społecznego poparcia dla działań LGD „Perły Czarnej Nidy”. Należy zwrócić uwagę, że działania komunikacyjne, które są ściśle powiązane z planem monitoringu pozwolą na ciągłe weryfikowanie zadowolenia mieszkańców z działalności LGD. Obniżające się poparcie społeczne zostanie więc bardzo szybko zdiagnozowane, co pozwoli na wprowadzenie działań zaradczych, które zostały przedstawione w kolejnym punkcie.

Opis sposobu wykorzystania w procesie realizacji LSR wniosków/ opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych

W przypadku niezadowolenia z działalności LGD mieszkańcy będą mogli zainicjować proces aktualizacji LSR poprzez zgłoszenie postulatów, które muszą zostać uwzględnione w raporcie z monitoringu LSR. Wnioski zebrane podczas działań komunikacyjnych znajdą zatem zastosowanie w realizacji LSR, co jest zagwarantowane zarówno poprzez przyjęty plan komunikacyjny, jak również procedurę monitoringu i ewaluacji oraz inne obowiązujące procedury. Co roku realizowane będą badania ankietowe, które pozwolą na zgromadzenie danych ilościowych dotyczących opinii mieszkańców obszaru LGD na temat efektów wdrażania Strategii. Ankiety monitorujące będą także na bieżąco realizowane w czasie spotkań organizowanych przez LGD oraz doradztwa świadczonego w biurze. Badania ankietowe będą realizowane w bardziej rozbudowanej formie w okresie prowadzenia ewaluacji mid-term i ex-post. Ponadto co roku w każdej gminie obszaru zorganizowane zostanie spotkanie informacyjno-konsultacyjne. Po zakończeniu spotkań w gminach przeprowadzone zostanie spotkanie podsumowujące, na którym przedstawione i poddane analizie zostaną dane zebrane z poszczególnych gmin. Opinie mieszkańców będą ważnym, obowiązkowym elementem raportów z monitoringu i ewaluacji. W przypadku sformułowanych przez mieszkańców rekomendacji odnośnie zmian w sposobie realizacji LSR lub samym dokumencie strategicznym, Zarząd Stowarzyszenia będzie inicjował procedurę aktualizacji LSR (patrz Załącznik do LSR Procedura Aktualizacji). Podsumowując ten wątek można stwierdzić, że przyjęty sposób wykorzystania w procesie realizacji LSR opinii zebranych w czasie działań komunikacyjnych uniemożliwi trwałą utratę poparcia społecznego dla działań LGD. Mieszkańcy będą bowiem realnie partycypować w realizacji Strategii. Otwarta formuła spotkań konsultacyjnych oraz wykorzystywanie obiektywnych danych zgromadzonych w czasie badań ankietowych spowoduje, że żadna lokalna grupa interesu nie będzie mogła zdobyć wyłącznego wpływu na działalność LGD. Dzięki temu zminimalizowane zostanie ryzyko utraty społecznego poparcia.

Analiza efektywności działań komunikacyjnych

Opisana w załączniku do LSR procedura aktualizacji LSR związana jest z procedurą monitoringu i ewaluacji procesu realizacji Strategii. Istotnym elementem tego planu jest analiza efektywności działań komunikacyjnych. Analiza ta będzie w pierwszej kolejności obejmować kontrolę postępów w realizacji planu komunikacyjnego. Będzie to możliwe dzięki przyjętemu bogatemu zestawowi wskaźników, które pozwalają na bieżący pomiar działań realizowanych za pośrednictwem poszczególnych środków przekazu. Istotne, że każdy wskaźnik ma także przypisane określone ramy czasowe, w których powinien zostać osiągnięty. Kolejnym etapem analizy efektywności będzie określenie efektów działań komunikacyjnych. Każde z tych działań ma przypisane oczekiwane rezultaty, których osiągnięcie będzie kontrolowane w ramach monitoringu. Coroczne raporty z monitoringu, lub w czasie realizacji ewaluacji mid-term i ex-post, raporty z badań ewaluacyjnych będą zawierały analizę efektywności działań komunikacyjnych, na którą będą się składać oba opisane powyżej elementy. Efektywność będzie tu zatem rozumiana jako stosunek poniesionych kosztów (zrealizowanych działań komunikacyjnych) do uzyskanych efektów. Na podstawie wyników analizy Zarząd LGD będzie mógł proponować działania naprawcze, np. korygować błędy w terminowości i rzetelności działań komunikacyjnych, rezygnację z nieefektywnych (tj. nieprzynoszących oczekiwanych efektów) działań.

Budżet przewidziany na działania komunikacyjne:

Realizacja planu komunikacyjnego w pełni wpisuje się w działania LSR związane z zapewnieniem sprawnego wdrażania Strategii oraz aktywizacji lokalnej społeczności. Działania te są uwzględnione w Planie Działania (Rozdział VII). Należy zwrócić uwagę, że wskaźnik „Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych” występuje zarówno w planie komunikacyjnym, jak i w Planie Działania. Dzięki temu realizacja działań komunikacyjnych jest wprost powiązana z budżetem LSR. Na realizację działań komunikacyjnych zarezerwowana została zatem część środków przewidzianych na aktywizację lokalnej społeczności. Jest to kwota 12 900 zł. Większość działań zaplanowanych w ramach planu komunikacji przeprowadzona zostanie przez etatowych pracowników biura LGD w ramach obowiązków służbowych, co nie będzie generowało dodatkowych kosztów.

Opis działań komunikacyjnych

W poniższej tabeli zaprezentowano zaplanowane działania komunikacyjne, wskazano ich cele, grupy docelowe, środki przekazu, wskaźniki oraz oczekiwane efekty ich realizacji.

Termin	Cel komunikacji	Działania komunikacyjne	Adresaci działań komunikacyjnych	Środki przekazu	Wskaźniki realizacji działań komunikacyjnych	Planowane efekty działań komunikacyjnych
Cały okres wdrażania LSR 2016 - 2022	Włączenie przedsiębiorców we wdrażanie LSR. Budowa kapitału społecznego w obrębie sektora gospodarczego. Intensyfikacja kontaktów pomiędzy przedstawicielami sektora gospodarczego	Platforma komunikacyjna – Forum Lokalnych Przedsiębiorców	Przedsiębiorcy oraz osoby fizyczne planujące podjąć działalność gospodarczą	Bezpośrednie spotkania	6 spotkań informacyjno-konsultacyjnych w gminach dla przedsiębiorców i osób fizycznych zamierzających podjąć działalność gospodarczą zorganizowanych w okresie naborów	Poinformowanie potencjalnych beneficjentów o dostępnym wsparciu w zakresie tworzenia i utrzymania miejsc pracy oraz terminach naborów. Podjęcie przez przedsiębiorców wspólnych inicjatyw w zakresie promocji produktów i usług z obszaru LGD Stworzenie kanałów komunikacji pozwalających na bieżące pozyskiwanie informacji zwrotnych od przedstawicieli sektora gospodarczego. Stworzenie narzędzi usprawniających komunikację pomiędzy lokalnymi przedsiębiorcami
					5 spotkań dla przedsiębiorców z obszaru LGD	
				Newsletter	15 newsletterów wysłanych do przedsiębiorców z obszaru LGD	
				Strona internetowa LGD	1 utworzona podstrona „Forum Lokalnych Przedsiębiorców” na stronie LGD	
					25 materiałów na stronie LGD dedykowanych przedsiębiorcom lub osobom chcącym podjąć działalność gospodarczą	
					Zgromadzenie 100 wpisów w bazie przedsiębiorców udostępnionej na stronie LGD	
Cały okres wdrażania	Dotarcie do potencjalnych	Platforma komunikacyjna	Lokalni liderzy Przedstawiciele	Bezpośrednie spotkania	5 spotkań informacyjno-konsultacyjnych dla członków Forum	Zaangażowanie młodych mieszkańców obszaru

	beneficjentów z sektora społecznego. Promowanie współpracy pomiędzy różnymi sektorami. Tworzenie mechanizmów współpracy w społeczności lokalnej.	– Forum Inicjatyw Lokalnych	NGO Przedstawiciele organizacji nieformalnych Przedstawiciele JST	Newsletter	20 newsletterów wysłanych do przedstawicieli sektora społecznego z obszaru LGD	LGD w działalność organizacji pozarządowych Generowanie kapitału społecznego w obrębie sektora społecznego Zaangażowanie sektora społ. w realizację LSR
				Strona internetowa LGD	Zgromadzenie 40 wpisów w bazie lokalnych organizacji (formalnych i nieformalnych) udostępnionej na stronie LGD	
Czwarty kwartał 2016	Wsparcie komunikacyjne dla przedsięwzięć kierowanych do grup defaworyzowanych Rozwój postaw przedsiębiorczych wśród młodych osób	Kampania promująca postawy przedsiębiorcze wśród młodych ludzi	Osoby młode poniżej 35 roku życia, osoby bezrobotne	Prasa lokalna	3 artykuły w lokalnej prasie dotyczące przedsiębiorczości wśród osób młodych	Dotarcie do młodych osób oraz bezrobotnych z informacją o dedykowanym im wsparciu. Zwiększenie liczby osób z grup defaworyzowanych, które będą ubiegać się o wsparcie na podjęcie działalności gospodarczej.
				Lokalne portale informacyjne	3 artykuły w lokalnych portalach informacyjnych dotyczące przedsiębiorczości wśród osób młodych	
				Profil na portalu społecznościowym Facebook	10 postów dotyczących promocji postaw przedsiębiorczych na portalu społecznościowym Facebook	
				Bezpośrednie spotkania	10 osób z grup defaworyzowanych, którym udzielono indywidualnego doradztwa	
Cały okres wdrażania LSR 2016 - 2022	Budowanie marki organizacji oraz zwiększanie rozpoznawalności LGD	Stosowanie systemu identyfikacji wizualnej	Ogół społeczeństwa	System identyfikacji wizualnej	5 stron internetowych, na których zamieszczono banery LGD	Budowanie korzystnego wizerunku LGD. Uzyskanie wysokiego stopnia rozpoznawalności LGD.
Trzeci i czwarty kwartał 2016	Rozpowszechnienie informacji o zapisach LSR oraz misji realizowanej przez LGD	Kampania informacyjna	Ogół społeczeństwa	Bezpośrednie spotkania	2 spotkania informacyjno-konsultacyjne	Powiększenie liczby mieszkańców zaangażowanych we wdrażanie LSR. Dotarcie do potencjalnych beneficjentów z informacją o możliwości uzyskania wsparcia. Poinformowanie
				Artykuły prasowe	3 artykuły dotyczące LSR w lokalnych tytułach prasowych	
				Bezpośrednie spotkania	18 spotkań informacyjno-konsultacyjnych w gminach przed naborami	
				Lokalne portale informacyjne	3 artykuły dotyczących LSR w lokalnych portalach informacyjnych	
				Strona	5 materiałów informacyjnych zamieszczonych na	

				internetowa LGD	stronie internetowej LGD	mieszkańców o działalności LGD.
				Strony internetowe lokalnych instytucji publicznych	6 materiałów informacyjnych zamieszczonych na stronach internetowych urzędów gmin	
				Profil na portalu Facebook	20 nowych „polubień” profilu LGD na portalu społecznościowym „Facebook”	
				Poczta elektroniczna	100 wiadomości rozesyłanych za pośrednictwem poczty elektronicznej	
Cały okres wdrażania LSR 2016 - 2022	Bieżące informowanie o stanie realizacji LSR, w tym o stopniu osiągnięcia celów i wskaźników	Ustanowienie stałych kanałów komunikowania z przedstawicieli społeczności lokalnej	Ogół społeczeństwa	Strona internetowa LGD	28 materiałów na stronie internetowej LGD (co najmniej 1 informacja na kwartał)	Włączenie mieszkańców w procesy wdrażania i monitoringu wdrażania LSR
				Profil na portalu Facebook	28 postów na portalu społecznościowym (co najmniej 1 post na kwartał)	
Cały okres wdrażania LSR 2016 - 2022	Zbieranie opinii mieszkańców dotyczących efektów wdrażania LSR oraz funkcjonowania LGD	Pozyskiwanie informacji zwrotnych w ramach monitoringu i ewaluacji	Ogół społeczeństwa	Badanie ankietowe	7 przeprowadzonych badań ankietowych wśród mieszkańców obszaru LGD	Uzyskanie danych niezbędnych do oceny efektów wdrażania LSR oraz włączenie mieszkańców obszaru we wdrażanie LSR.
					70 ankiet wypełnionych przez osoby korzystające z doradztwa w biurze LGD	
					120 ankiet wypełnionych przez uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych	
					80 osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD	
				Bezpośrednie spotkania	21 dorocznych spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	
Cały okres wdrażania LSR 2016 - 2022	Bieżące rozpowszechnianie informacji o doradztwie świadczonym w biurze LGD	Kampania promująca doradztwo świadczone w biurze LGD	Ogół społeczeństwa	Strona internetowa LGD	20 informacji dotyczących doradztwa zamieszczonych na stronie internetowej	Dotarcie z informacją o doradztwie świadczonym przez biuro LGD do wszystkich potencjalnych beneficjentów
				Profil na portalu Facebook	20 postów dotyczących doradztwa prowadzonego przez biuro LGD	
				Poczta elektroniczna	Zgromadzono 100 osób/ organizacji na liście mailingowej	
				Telefon	30 podmiotów, którym udzielono	

					indywidualnego doradztwa telefonicznie	
				Poczta elektroniczna	10 odpowiedzi na pytania beneficjentów zadane poprzez pocztę elektroniczną	
				Spotkania bezpośrednie	40 podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	
Cały okres wdrażania LSR 2016 - 2022	Pobudzenie innowacyjności. Udzielenie merytorycznego wsparcia beneficjentom realizujących projekty w ramach wdrażania LSR	Promocja dobrych praktyki w zakresie wdrażania LSR	Ogół społeczeństwa	Bezpośrednie spotkania	42 dobre praktyki zaprezentowane na dorocznych spotkaniach.	Zwiększenie liczby wniosków o udzielenie wsparcia zawierających innowacyjne rozwiązania
				Strona internetowa LGD	42 materiały na stronie LGD przedstawiające dobre praktyki.	
				Profil na portalu Facebook	42 posty przedstawiające dobre praktyki.	
Trzeci i czwarty kwartał 2017	Wypromowanie innowacyjnych rozwiązań stworzonych w ramach projektu grantowego „Lokalna Sieć Innowacji”.	Kampania promująca projekt grantowy „Lokalna Sieć Innowacji”	Ogół społeczeństwa	Strona internetowa LGD	4 liczba materiałów na stronie LGD przedstawiających wypracowane innowacyjne rozwiązania.	Zwiększenie udziału młodych osób w projektach realizowanych w ramach „Lokalnej Sieci Innowacji”. Zwiększenie liczby wniosków o wsparcie zawierających wypracowane przez Sieć rozwiązania.
				Profil na portalu Facebook	4 liczba postów przedstawiających wypracowane innowacyjne rozwiązania.	